

Bakalářská práce

Divizní generál Ondřej Mézl – Andrej Gak a jeho působení v letech druhé světové války

The General Ondřej Mézl – Andrej Gak and his activities in the period of World War II

Jan Mengler

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

2007/2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

Úvod

Ondřej Mězl nebyl osobou, která by sama o sobě tvořila dějiny, ale na jeho osudech se podepisovaly všechny otřesy, kterými česká společnost v první polovině 20. století prošla. Jeho životní pout' započatá na Hané a ukončená v Kalifornii měla svůj vrchol na jiných dvou kontinentech. Vrcholným okamžikem jeho vojenské kariéry se stalo působení na zlomu Asie a Afriky ve funkci velitele čs. vojenské mise na Středním východě.

Jeho život, který dosud unikal širší pozornosti a je zpracován jen ve formách encyklopedického hesla¹ či krátkého článku², si podrobnější zachycení zaslouží. Spolu s dalšími divizními generály Ingrem, Viestem a Hasalem se stal základem správy armády druhého odboje. Její fungování bylo po dlouhá léta opomíjeno nuceně a tato bakalářská práce si bere za cíl odkrýt tu část, kterou Ondřej Mězl užívající krycí jméno Andrej Gak ovlivňoval a byl ovlivňován.

Bratr legionář Mězl se zapsal již do dějin československých legií v Rusku. Jeho jméno můžeme najít v historických zpracováních legií³, ale i ve vzpomínkách⁴ jeho spolubojovníků z 6. pluku „Hanáckého“. Předkládají nám Mězla jako frontového velitele, tedy v pozici, do níž se mu již nebylo umožněno vrátit.

Meziválečnou kariérou vstupuje také do patrnosti Vojenského historického archivu, byť ku příkladu podzimní události roku 1938 se pro oblast východního Slovenska, kde on působil, v archivní podobě nedochovaly. Meziválečná služba svým způsobem z Mězla generála vytvořila a částečně předurčila i jeho druhoválečné zařazení. Posudky a hodnocení kvalifikačních listin jsou jedním z mála pramenů, navíc úředního charakteru, z nichž můžeme usuzovat na jeho osobnost a povahu.

Domácí odboj a Mězlovo zapojení do brněnské Obrany národa je široké téma, které je navíc bez přímé spojitosti s jeho dalším působením, proto v této fázi poznání jeho osudů zůstalo trochu stranou.

Podchycení jeho funkce vojenského zmocněnce pro Balkán je z hlediska archivního materiálu prakticky nemožné. Na jeho vlastní rozkaz byla agenda jeho úřadu

---

¹ E. Stehlík: Ondřej Mězl IN: Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945. Praha 2005. s.195-6.

J. Pejskar: Poslední pocta. Památník za zemřelé československé exulanty v letech 1948-1988. Svazek 3. Curych, 1989. s.150.

² Z. Vališ: Ondřej Mězl – Andrej Gak. IN: Vojenské rozhledy 2/1993, č. 2. s.156-7.

³ A.Kubíček: Hanáci v revoluci: Kronika 6. čsl. střeleckého pluku hanáckého. Olomouc 1928.

⁴ Bachmač: k 20. výročí bitvy u Bachmače vydal peší pluk 6 „Hanácký generála Janina“. Olomouc, 1938.

Od Zborova k Bachmači. Praha, 1938.

v červenci 1940 zničena. Zbývají nám tedy jen nepřímé prameny, které mají omezenou vypovídací hodnotu.

Naproti tomu působení ve funkci velitele čs. mise v Jeruzalémě je na archiválii bohaté víc než dost. Šíří činností mise zcela odpovídá také rozsah fondu mise a dalších blízkovýchodních institucí, z nichž ne všechny však jsou přístupné (např. polní soud I. instance). Mimo nich se činnost mise promítla i do archivů londýnských institucí – Ministerstva národní obrany a Ministerstva zahraničních věcí.

Velení mise v Jeruzalémě a podíl na vzniku úspěšné jednotky na Středním východě je nejvýznamnějším momentem Mészlovy kariéry a tomu též odpovídá váha, se kterou jsem se zejména s ohledem k velice obtížným počátkům v rámci této práce tomuto období jeho života věnoval. Pro potřeby přesnějšího zachycení sfér činností mise jsem pro tuto část práce opustil úzce chronologickou metodu a věnoval se jednotlivým problémům více odděleně.

K působení čs. vojsk na Blízkém východě a severní Africe se váže i celá řada vzpomínek aktivních účastníků bojů. Charakter vzpomínek se v průběhu více jak šedesáti let od té doby několikrát změnil. Příliš korektní vzpomínky doby krátce poválečné⁵ byly utištěny mlčením ranné komunistické diktatury. Další vzpomínky a první historické práce⁶ platily za možnost psát o západním odboji daň nutností haňet jeho vedení. Celé další vzpomínání na boje na Středním východě je natrvalo ovlivněno pamětmi Karla Klapálka, který je, ať už z osobních či dobových důvodů, vůči gen. Mészlovi-Gakovi v několika bodech nekorektní. Další historické práce buď o gen. Mészlovi mlčí⁷ či se plně spoléhají na hodnocení Klapálkovo⁸. Porevoluční vzpomínání již vzhledem k časovému odstupu se k misi a osobě jejího velitele příliš nevztahují. Po padesáti a více letech již pamětníci vzpomínají jinak, než jak válku prožívali, a jejich realita obrazu války ustupuje romantismu boje za vlast a myšlenkám na padlé druhy, do kterých již vojenská správa nepatří.⁹

Skromný fond k čs. misi u nejvyššího spojeneckého velení vcelku odpovídá jejímu poslání a významu.

---

⁵ L. Firt: *Od Eufratu po Benghazi*. Praha, 1947.

O. Košutová: *Voják vypravuje*. Brno, 1948.

⁶ T. Brod – E. Čejka: *Na západní frontě*. Praha, 1963.

⁷ T. Brod: *Tobrucké krysy*. Praha, 1967.

⁸ E. Čejka: *Československý odboj na Západě (1939 – 1945)*. Praha, 1997.

⁹ Nepříliš rozsáhlou výjimkou budiž hodnocení osoby gen. Mészla: „Byl to legionář z 1. světové války, původem z Hané od Přerova, starší člověk, kterého doba postavila před nové a nezvyklé úkoly.“ J. Sommer: *Od Tobrúku do Plzně*. Praha, 1992.

Poválečné osudy Ondřeje Mézla otevírají kapitolu dějin Československa, jejíž záběr opět přesahuje hlavní cíl této práce. Zachycení života emigrace po roce 1948 je výzvou pro každého historika, který se této doby dotkne.

Obsah:

Úvod	s. 3
Život rakousko-uherský	s. 6
Legie	s. 8
Se srbskou divizí do Dobružky	s. 8
Legionář	s. 10
Bachmač	s. 11
Ústup do Čeljabinska	s. 13
Konec neutrality v občanské válce	s. 14
Zpět na Ural	s. 15
Daleká cesta domů	s. 18
Meziválečná kariéra	s. 19
Vstup do druhé světové války	s. 24
Zpět do Jugoslávie	s. 26
Československá vojenská mise v Jeruzalémě	s. 29
Situace v Palestině a počátek čs. akce	s. 29
Židé v uniformě – britské, československé či vlastní?	s. 34
První měsíce generála Mézla ve Svaté zemi	s. 43
Případ mjr. Koblihy	s. 46
Počátek fungování vojenské mise	s. 52
Nová organizace čs. vojenské skupiny	s. 56
Příchod vojáků ze sovětské internace a problém tzv. hvězdářů	s. 59
Antisemitismus	s. 65
Případ ppor. Hanuše Jellinka	s. 67
Slovenská otázka na Středním východě	s. 68
Na cestě zpět do Jugoslávie	s. 69
Nový úkol?	s. 71
Zběhové	s. 72
Polní soud	s. 73
Tobrúk	s. 74
Návštěva gen. Ingra	s. 76
Rutina a mimoúřední život	s. 77
Gen. Mézl v koloritu čs. blízkovýchodní armády	s. 80
Přesun jednotky do Velké Británie	s. 82
Československá mise u SHAEF	s. 84
Nábor zajatců a dobrovolníků ve Francii	s. 88
Život poválečný	s. 90
Závěr	s. 91
Seznam pramenů a literatury	s. 92
Přílohy	s. 97

Život rakousko-uherský

Ondřej Věnceslav Mézl se narodil 2. prosince 1887 v Klotovicích Janu a Marii Mézlovým. Rodnou vesnici opustil již kvůli středoškolskému studiu, ale na Hané zůstal a od roku 1898 navštěvoval vyšší reálku v Kroměříži, kde také 21. července 1906 maturoval. Následně se zapsal na studium stavebního inženýrství na České vysoké škole technické v Brně. Po šesti semestrech a odborné praxi však školu opustil bez absolvování státních zkoušek. K 1. říjnu nastoupil jako jednorozční dobrovolník k výkonu prezenční služby k c.k. zeměbraneckému pluku 14 v Brně. Zde absolvoval kurz pro důstojníky pěchoty v záloze a poté do 26. září 1911 působil jako velitel čety. Po odchodu do civilního života působil jako úředník a asistent stavební firmy¹⁰ a stal se spolunakladatelem malého nakladatelství. Volný čas v letech před první válkou, jež jsou jediná v aktivní části jeho života, která trávil v civilním zaměstnání, věnoval významně sokolskému hnutí, kde se stal 1912 cvičitelem v Sokole Královo Pole v Brně.

Mobilizace 1. srpna 1914 jej přivedla v hodnosti šikovatele¹¹-aspiranta zpět do řad 14. zeměbraneckého pluku, který spolu s 25. zeměbraneckým plukem z Kroměříže tvořil 26. zeměbraneckou brigádu. Druhou polovinou 13. zeměbranecké divize se pak stala 25. zem. brigáda z Vídně. Ve formaci 4. armády gen. Moritze von Auffenberga odtáhl pluk do Haliče, kde spadl pod velení II. sboru arcivévody Petra Ferdinanda.

Vítěznou bitvu u Komorowa na konci srpna prožíval u náhradního praporu. Po ztrátách plynoucích z dvou bitev u Lvova působil od 26. září jako službyvedoucí. K 7. říjnu byl ustanoven velitelem čety a 17. října přišlo i povýšení na záložního podporučíka. Relativní klid na frontě na jih od Krakova skončil na začátku prosince, kdy XIV. sbor zahrnující i 13. zem. divizi polního podmaršálka Rotha sváděl od 1. do 12. prosince urputnou bitvu u Limanove-Łapanowa. Mohutná protiofenziva Rusů byla po příchodu posil nakonec odražena, ale ztráty Rothových útvarů byly hrozné. Některé pluky a prapory byly zredukovány na několik desítek mužů. Fronta byla opět stabilizována u Gorlitzu a na dlouhou dobu charakter bojů přešel na zákopovou válku. Od 21. listopadu byl fähnrich Andreas Mezl v nemocnici v Brně. Pobyl zde přes měsíc až do 24. prosince, kdy nastoupil zdravotní dovolenou doma v Klotovicích ukončenou až 21. ledna. O příčině nic nevíme, ale vzhledem k délce léčby a rekonvalescence je možné, že byl lehčeji zraněn. Po návratu do služby velel četě u

---

¹⁰ E. Stehlík. Ondřej Mézl IN: Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945, Praha 2005. s. 195.

¹¹ *feldwebel*

3. náhradní roty, která se připravovala na frontu v Brně a v Tyrolích, až do 17. března 1915, kdy byl ustanoven velitelem 6. polní roty působící v Karpatech. Prakticky ve stejnou dobu kdy se odehrávalo drama 28. pluku, se 7. dubna u Tölö v ruském zajetí ocitl i Ondřej Mézl.

O dobrovolnosti tohotu činu žádné prameny nemáme. Ve stejnou dobu však bylo sbíhání českých vojáků k Rusům hlavním pořadem dne. Rakouské velení taktéž mělo informace o prokazování se sokolskými průkazy po překročení fronty.

Legie

Ruské zajetí přivedlo Mézla do tábora v Simbirsku na Volze. Odtud se 1. srpna 1915 hlásil do československých legií. Přihláška se nedochovala a po válce mu ji museli stvrdit bratři kapitáni Blažek, Rejchrt a Vlk a také mjr. ing. Josef Noska, který si nepamatoval měsíc, ale byl si jist, že „bylo to o něco dříve než já. Já se totiž přihlásil do čs. legií v listopadu 1915 tamtéž.“¹² Je vidět, že Mézl na rozdíl od jiných neváhal a přihlásil se ihned. V době čekání na přijetí byl ještě přesunut do tábora ve Svijažsku.

Česká družina, která bojovala s carem proti oběma císařům skoro od samého počátku, měla pro Rusy významný propagandistický efekt, ale podstatnému rozšíření jejího stavu se ruská generalita bránila. Zahraničně-politické aspekty, zejména ruská neochota postavit se definitivně za československou věc, aby si nekomplikovala případné vyjednávání, vedly k protahování výstavby dalších útvarů a Rusové taktéž stavěli mnohé překážky, z nichž asi nejpodstatnější byla nutnost přijetí ruského státního občanství. Za této podmínky se Rusové uvolili formovat v první polovině 1916 nejdříve druhý pluk a ze dvou pluků i brigádu, ale více dovolit nechtěli. Pro záložní důstojníky, tedy i pro Mézla, pak navíc platilo pravidlo, že by museli vstoupit v hodnosti vojáků. Ti, kteří s touto podmínkou nesouhlasili, byli soustředěni v táboře v Bělgorodu a starodružinici jim pohrdlivě přezdívali „podmínkáři“.

Se srbskou divizí do Dobružje

Za neprůchodné situace se začalo proslýchat, že se v Oděse budují z usazených Srbů dobrovolnické sbory a že berou i Čechy. Zápal, s jakým se Češi a několik Slováků hlásilo do srbské armády, si získal jejich přízeň zejména ve srovnání s chladem ostatních jihoslovanských národů. Krajanské spolky na Rusi se sice stavěly proti vstupům, ale bojové nadšení mužů, z nichž někteří trávili po ruských táborech dost přes rok, se nedalo zlomit. Vyšší důstojnické posty, včetně velitele plk. Stevana Hadžiče, obsadili Srbové, kteří se do Oděsy dopravili z Korfu, kam strastiplně ustoupila armáda z vlastního Srbska. Na nižší posty ovšem Srbové vlastní muže neměli a tak se otvíralo náležité uplatnění i pro české důstojníky, kteří již za sebou měli i bojové zkušenosti. Čeští důstojníci byli také vybíráni na posty pobočníků. Do vznikající 1. srbské dobrovolnické divize si hned v počátku našlo cestu přibližně 600 dobrovolníků, z nichž 128 bylo důstojníků. Celkový počet Čechů a Slováků přesáhnul tisíc. V 18 tis. korpusu tvořilo početně slabou skupinu, ale i tak byla silnější než

---

¹² VÚA-VHA, legionářský list Ondřeje Mézla

slovinská a stejné silná jako chorvatská. Vedle Mézla, který se přihlásil 12. června 1916, obdržel hodnost ekvivalentní podporučíkovi a byla mu po absolvování dvouměsíčního důstojnického kurzu svěřena četa u II. praporu 4. pluku, se „srbáky“ staly i další významné postavy naší vojenské historie – Ingr, Viest, Slunečko, Fr. Moravec, Luža či Janoušek. Nutno ovšem připojit též jméno Emanuela Moravce.

Ani nižší platy než v ruské armádě, ani chatrné vybavení, nejčastěji kořist po rakouské armádě, nezdolaly ducha srbských dobrovolníků. K česko-srbskému souznění snad napomohla i společná atmosféra lidí bez domova. Příležitost k prokázání zápalu dostala divize po vstupu Rumunska do války na straně Dohody 27. srpna 1916. Již za dva dny byla divize v pohybu z Oděsy a byla vlečena na lodích, bářzích, k ústí Dunaje do Dobrudže. Sebevědomí rumunské armády vzalo brzy za své a zcela rovnocenného protivníka jim tvořilo samotné Bulharsko. Mizerně vybavená a zásobovaná srbská divize, kde prostí vojáci často přežívali jen díky solidárnosti ruských vojáků, naproti tomu záhy získala skvělý zvuk.

Již první střety u Medžidije přinášely velké oběti. Svůj podíl na tom měl i styl boje vedený často „na bodák“. Takto se nadproporcionální část obětí týkala důstojníků, jejichž nahrazování ještě zvyšovalo český podíl v srbské divizi. Postup zaznamenal i Mézl, který 14. září převzal velení 3. roty. Po mimořádně tvrdých střetech u Kokardže, které srbský kapitán Radovanovič charakterizoval jako „strašnou řež“¹³, byla divize 19. září stažena. Na pozice se vrátila 2. října a v zápětí musela čelit u vesnic Amsač a Topraisar německo-turecko-bulharské ofenzivě vedené generálem Mackensenem. Fronta od Černého moře po Bukurešť byla tvořena 2 rumunskými divizemi u moře, sousední srbskou divizí a 61. a 151. ruskými divizemi. Útok do pomezí rumunských a srbských pozic Srbové ustáli, ale překotný ústup Rumunů vystavil nebezpečí jak divizi srbskou, tak i ruské. Ústup se podařilo zastavit až na hranicích carského Ruska. Na zotavenou byly zbytky divize, jejíž ztráty byly zhruba poloviční, poslány na pomezí Besarábie a jižní Ukrajiny. Mézl se zotavoval ve Vozněsensku. To se již v Kijevě formovala samostatná československá brigáda a české a slovenské dobrovolce to k ní táhlo. Na konci prosince tak bylo uvolněno pro její potřeby všech přibližně 600 žadatelů. Přes 250 dalších jich ovšem v srbské divizi zůstalo a bilo se později na soluňské a francouzské frontě.

Emotivní rozloučení gen. Hadžiče smýlo nakonec také trochu pocitovaného roztrpčení nad tím, že ve většině rozkazů se mluvilo jen o zásluhách Srbů, Chorvatů a Slovinců, které vycházelo z politických potřeb Srbů.

---

¹³ F.V. Voců: Naši v Dobrudži. Praha 1928. s. 80-81.

Za své působení Mézl obržel ruský Řád Sv. Stanislava III. stupně se stuhou a meči.

Legionář

K 24. prosinci 1916 byl Ondřej Mézl převeden do důstojnické zálohy v Bělgorodu v kompetenci gen. Červinky. Příchod „srbáků“ se neobešel bez drobných averzí, jimiž dobrovolníci působící od začátku pouze v čs. vojsku kvitovali účast na tažení v cizí armádě. Stejně tak se starodružiníkům nelíbila změna v otázce nástupu záložáků, kterým se teď ponechávaly rakouské hodnosti, a zařazování bývalých zajatců na důstojnické posty po krátkých důstojnických kurzech. Pro ppor. Mézla se ovšem mnoho nezměnilo. Změnu ze všedního života v táboře přinesl až 13. červen, který přinesl nové poslání. Stal se emisařem pro nábor v zajateckých táborech. Až do 4. října objížděl tábory v kijevské a černomořské gubernii a agitoval pro vstup do čs. armády. Efekt 148 českých a 38 slovenských emisařů se rovnal zhruba 10 tis. získaných dobrovolníků, které 1. střelecká brigáda i po Zborovu Brusilovem a ministrem války Kerenským prosazená 2. brigáda nutně potřebovala. Právě vznik 2. brigády konečně přinesl zařazení i Mézlovi. Již 1. července byl přidělen k rodícímu se 6. pluku a za nepřítomnosti 12. srpna naznačen mladším důstojníkem 9. roty.

6. čs. střelecký pluk „Hanácký“ našel po svém návratu 5. října 1917 rozložený u ukrajinského Pirjatína a 12. října byl ustanoven zatímním velitelem oddílu pěší rozvědky, jehož velení převzal 20. října. Potvrzení funkce s definitivní platností přišlo 27. prosince. Výcvik oddílu, který byl usazen samostatně od ostatních částí pluku ve vsi Krjačkovka, komplikovalo zoufalé materiální vybavení. Ani bolševický převrat neubíral na entuziasmu čs. legií. V rovnostářské atmosféře ruských legií se jen občas zableskly rozpory nad náznakem nadřazeného chování důstojníků.

Pokud říjnový převrat zanechával čs. vojsko na Rusi zatím v klidu, Ukrajinu mocně rozhýbal. Národní citění volající po autonomii a odpor vůči bolševikům přivedly postupně ukrajinskou vládu až do vyhlášení úplné samostatnosti a ozbrojeného boje proti bolševikům na straně centrálních mocností. Jednání o příměří uzavřená v Brest-Litevsku 7. prosince se Němci se zájmem pomoci Ukrajině, kde bolševici obsadili 8. února Kijev, rozhodli 13. února vypovědět a razantní ofenzivou gen. von Linsingena pronikli hluboko do Ukrajiny. Hrouťící se ruská armáda nekladla odpor a hromadně opouštěla frontu a vracela se domů. Tak se 1. střelecká divize ležící na západ od Kijeva dostala do velkého nebezpečí a musela začít kvapně ustupovat. Její peší pochod na východ od Kijeva, kdy měla Němce takřka v patách, vyžadoval zajištění vlakového spojení na dráze Pirjatín – Priluki – Jična – Bachmač. Dva proudy německého postupu na dopravní uzel v Bachmači ze severozápadu od Gomelu (224. divize pplk.

Hertzberga) a ze západu od Kijeva (91. divize pplk. von Restorffa) donutil 2. brigádu svést o toto ukrajinské město bitvu.

Bachmač

Na pozici k Bachmači se jako první pohnul 6. čs. střelecký pluk „Hanácký“, který se v Pirjatíně začal nakládat již 2. března, aby také uvolnil místo blížící se 1. brigádě. S celonočním nakládáním měl plno starostí pozdější arm. gen. Ludvík Krejčí, který ovšem neopomněl vzpomenout „neúnavné obětavosti tehdejšího poručíka Mézla“¹⁴ a jinde připomněl, že „výkon bratra Mézla ... nemůže být doceněn“¹⁵. První ešalon, který vezl především III. prapor, ale také Mézlův průzkumný oddíl, měl za úkol jako první dosáhnout Bachmače a zajistit západní trať ke Krutám. Nejasné informace o blízkosti Němců a snad i o jejich postavení v Krutách vedli velitele ešalonu pplk. Blajerského, zástupce velitele pluku plk. Červinku a por. dr. Čehovského k zastavení v Jični (50 km před Bachmačem) a vyslání oddílu pěších rozvědčíků do Krut. Jejich návrat ráno 5. března přinesl uklidnění i když hodnověrných informací bylo málo. V Krutách se občas vyskytovaly jen ukrajinské oddíly, legionáři nazývané „hajdamaci“. Od domů se vracejících Rusů se podařilo vyzvědět o přítomnosti Němců v Něčíně, ale o jejich síle a záměrech nemohl ppor. Mézl podat dalších informací. I tak se mohl celý ešalon v klidu přesunout do Bachmače. Prvotním úkolem bylo zabezpečení dostatku vlaků a vagónů pro následující divizi. Zprávy o postupu Němců od Gomelu pak vedly po posílení částí 7. pluku „Tatranského“ k budování pozic na severozápadní trati do Bachmače. Vedle 7. pluku se ku pomoci hlásily také bolševické bandy, zatím velmi neefektivní a až směšně přezbrojené historickými zbraněmi.

První střety zaznamenal severní úsek, kde se 8. března poprvé srazili Čechoslováci s Němci u mostu přes Děsnu, aby legionáři ustoupili do stanice Měna, kde se ovšem neudrželi, neboť zběsile pálicí bolševici pouze ukazovali pozice, aniž by citelně škodili nepříteli. Nastal tedy další ústup do stanice Makošino.

V poledne tentýž den nařídil pplk. Blajerský Mézlovi, aby vykonal průzkum na Kijev a obsadil Kruty. Oddíl v počtu 3 důstojníků a 90 mužů dostal k dispozici vlak, 4 vagóny a 2 kulometry Maxim navíc. Vlak byl zastaven před Krutami palbou ležících střelců. Mézl se rozhodl vyjednávat a zjistil, že střelci jsou Ukrajinci, kteří naopak měli radost, že ve vlaku nejsou bolševici. I tak se jednání táhlo, ale v noci na 9. března Ukrajinci stanici opustili a oddíl ji mohl obsadit. Podél trati se táhnoucí Rusové potvrzují zprávy o 1 – 2 tis. Němcích v Něčíně. Vlastní průzkumná činnost byla

---

¹⁴ Bachmač. Olomouc, 1938. s. 94.

¹⁵ Od Zborova k Bachmači. Praha, 1938. s 253.

omezena jejich počtem a mobilitou, ale vlastním odhadem si získali představu o tisícovce Němců před nimi. Přelety německého průzkumného letounu a příjezd německého vlaku po poledni 9. března a rozvinutí se do lesa na sever od trati, kam se již předtím soustřeďovali Ukrajinci, donutil Mészla ustoupit z příliš předsunuté pozice (47 km od Bachmače) více na východ, konkrétně do stanice Pliski, kde se potkal s 6. rotou. Následující den se německý vlak o dvou vagónech přiblížil k Pliskám, kde ho nechali přijet do bezprostřední blízkosti a po zahájení palby donutili se ztrátami couvat. Příjezd dalších dvou německých vlaků však donutil čs. síly ustoupit. Ústup byl prováděn tak, že vždy jeden oddíl kryl ústup a jiný vytrhával kolejnice, aby Němce co nejvíce zpomalil. Tak se přesunuli až do stanice Pěski. V tu dobu již Němci přivezli i první děla. Zpráva o příchodu prvních vojáků 1. divize do Pirjtína byla povzbudivá, ale znamenala i nutnost udržet německá děla z dostřelu trati mezi Jičnou a Bachmačem.

Tam již mohl plk. Červinka slyšet kanonádu z obou front, ale musel posily rozvážně rozdělovat, neboť zdaleka ještě ne celý pluk byl v Bachmači a severní úsek byl pod těžkým tlakem u ustupoval k Česnokovce. Příchod 2. a 3. roty spolu se dvěma bolševickými děly zachránil alespoň na čas situaci a zabránil kritickému ústupu za Pěski. Mohutný německý tlak ovšem pokračoval i za cenu velkých ztrát až byl nakonec velitel 2. roty por. Jaroš nucen dát povel k ústupu, ale už 3 versty zaujal na příhodném místě další obrané postavení. Navíc v okamžiku, kdy už je možné pozorovat vlaky 1. divize proudící po trati a situace se stává zoufalou, přivádí škpt. Ludvík Krejčí 9., 10. a 11. rotu 6. pluku a přebírá také velení. Ihned vede protiofenzivu jejíž čelo tvoří 2., 3., 6. rota, pěší průzkumný oddíl a jeden oddíl bolševiků. Snaží se obejít Němce po křídlech a nutí je k ústupu. Mezitím se Mészlovi podařilo zastavit jeden z vlaků 1. záložního pluku a přes ostřelování vlaku dal jeho velitel škpt. Kroutil povel k vysedání a pokusil se vpadnout Němcům v pravý bok. Jen příchod tmy zachránil Němce od pohromy. Ti nasedají do vlaků a ustupují daleko zpět až do Krut.

Vítězství 10. března, podepřené též úspěchem na gomelské trati u Česnokovky, bylo důležitým momentem, ale přineslo též ztráty, které kalily radost z vítězství. Takto na situaci na bojišti vzpomínal v roce 1938 kpt. v.v. František Křídlo: „Vracíme se zpět. Všude cestou nacházíme mrtvolu vojáků. Tu na svahu železničního náspu leží mrtvé tělo českého dobrovolce. Dlouhé kučery mu spadají do vyhaslých očí, svítících obráceným bělmem. Kolem úst ztuhl pohrdavý úsměšek, jímž hleděl smrti vstříc. Pod hlavou i zpod těla stékal pramének zvolna vysychající zchladlé krve. Byl to jeden z Mészlova oddílu. Snad byla jeho chrabrost zbytečná, protože nás ochudila o jedno dobré srdce, ale pohnutky, z nichž vyvěrala, mluví víc než možno pouhými slovy

vyjádřiti! Jeho obětavost a hrdinská odvaha našla odezvu ve výsledku toho dne a byla dostatečnou odpovědí všem těm malodušným, kteří nevěřili v možnost úspěchu českých zbraní!“¹⁶

Mimořádný úspěch na západní frontě bachmačské bitvy dokázali následující den využít parlamentáři vyslaní do Krut por. Čečkem, kterým se podařilo na západním úseku dosáhnout příměří nutného pro evakuaci čs. vojsk z Ukrajiny. Na severním úseku se příměří dosáhnout nepodařilo a boje pokračovaly až do 13., ale vyčerpání Němci již evakuaci vážněji neohrozili. Přes snahu bolševiků legie zdržet opustil poslední voják Bachmač 15. března.

Ústup do Čeljabinsku

T. G. Masaryk, který už před říjnovou revolucí varoval před zasahováním do vnitřních sporů v Rusku, se snažil vymoci převod ruských legií na území Francie a těsně před bitvou u Bachmače se mu to také povedlo. Vojákům se pak v Čsl. denníku představil jako jejich „kvartýrmajstr ve Francii“. V témž čísle vyšlo také poděkování velitele sovětských jihoruských armád Antonova-Ovsějenka, pozdější šedé eminence komunistických aktivit v republikánské Barceloně, jak jej vypodobnil George Orwell, za spolupráci při boji proti germánskému nepříteli a za přenechání části zbraní, které čs. vojsko s sebou nechtělo brát při přesunu do Vladivostoku. Dohoda s ním byla jedna věc, ale požadavkům na odzbrojení jednotlivých velitelů sovětů podél trati to nezabránilo. Jen v Rtiščevě stál 6. pluk 14 dní, během nichž nahradil plk. Červinku škpt. Hanuš a za svého zástupce si zvolil škpt. Svátka. Transporty tak byly zdržovány a rozestupy mezi nimi se roztáhly. „Šestáci“ byli v polovině dubna zdržováni v Penze, když už jiní čs. vojáci stáli na břehu Tichého oceánu. Takové jednání také zvyšovalo nedůvěru vůči představitelům sovětů. Dalším polínkem do ohně, který se pomalu rozhoříval mezi Sovětským Ruskem a čs. legiemi, se staly případy zbíhání, které byly ponejvíce vyvolávány komunistickou propagandou. Předávání zbraní do rukou českých rudoarmějců v Penze, zachycené A. Kubíčkem¹⁷, muselo být hořkou pilulkou.

V Penze proběhla z nařízení Odbočky československých spolků na Rusi volba delegátů na sjezd vojska, který se měl konat v Čeljabinsku. Každý prapor volil svého zástupce a za důstojnický sbor byl navíc zvolen ppor. Ondřej Mézl.

Celý pluk 24. a 25. dubna konečně doputoval do Čeljabinsku, kam se naproti nim vraceli delegáti z částí vojska, které byly napřed. Ve stejném směru ovšem také putovaly transporty německých a maďarských zajatců, se kterými měli čs. vojáci časté

¹⁶ Bachmač. Olomouc, 1938. s 151.

¹⁷ A. Kubíček: Hanáci v revoluci. Olomouc, 1928. s. 116.

slovní konflikty a když tyto transporty stály na čeljabinském nádraží, byly k nim stavěny raději stráže. Právě člen stráže bratr Ducháček z 6. pluku byl 14. května 1918 omráčen hozeným kusem železa a málem spadl pod projíždějící vlak. Rozlítostnění vojáci chtěli pachatele potrestat a liknavost úředníků čeljabinského sovětu je nakonec přivedla k nápadu potrestat viníka okamžitě. Důstojníci se snažili brzdit vášně a prap. Zatloukalovi se podařilo dav alespoň přesvědčit, ať je dotyčný souzen polním soudem jednoho z praporů, ale po několika fyzických potyčkách, v nichž českoslovenští důstojníci museli zajatce bránit vlastními těly¹⁸, byl domnělý pachatel, český Němec Malik z Rokycan¹⁹, v tlačenici ubodán. Vyšetřování sovětem se táhlo a nakonec byla celá desetičlenná stráž 18. května zatčena. Po zatčení 2 důstojníků, kteří se pouze pokoušeli vymoci jejich propuštění, došlo k reakci pluku, který spontánně obsadil větší část města i přes nepatrný a slabý odpor Rudých gard, které si ale vyžádal oběť des. Chudého zastřeleného ze zálohy. Po obsazení policejní stanice a osvobození zatčených se čs. vojsko zase stáhlo na nádraží za městem. Tento incident se pak stal podnětem zástupce lidového komisaře vojenství Aralova k telegramům z 21. a 23. května s rozkazem Čechoslováky odzbrojit.

Konec neutrality v občanské válce

Mezitím od 17. května v této atmosféře zasedal sjezd čs. vojsk, který 20. května zvolil sedmičlený Prozatimní výkonný výbor (mj. v něm byli pplk. Vojcechovskij, ktp. Gajda a por. Čeček), který převzal funkce OČSNR, která u vojáků ztratila na autoritě.

Dva ešalony hlavně s 2. a 3. praporem 6. pluku pod velením pplk. Vojcechovského pak pokračovaly dále do Petropavlovsku, ale Omsku již nedosáhly, neboť byly před mostem přes Irtyš zastaveni rudogvardějci, kteří požadovali odzbrojení. Když neuspěl ve vyjednávání por. dr. Čehovský, který v této činnosti odvedl pluku znamenité služby, ustoupily vlaky nazpět až do stanice Marianovka. Zde se vojáci dozvěděli i o dalších incidentech s bolševiky porůznu po celé délce magistrály a díky informacím od železničářů věděli i o blížícím se vlaku bolševiků, takže se na střet dokázali dobře připravit. Následoval střet, který si na československé straně vyžádal 28 obětí. Počet obětí na straně druhé ovšem přesáhl dvě stovky. Lidový komisař vojenství Lev Trocký na to reagoval rozkazem odzbrojit Čechoslováky třebas i násilím.

Vojcechovskij si ve spolupráci s kozáky zajistil zázemí v Petropavlovsku a Čeljabinsku a 4. června obnovil opět pohyb na Omsk, k němuž se z východu vracel se 7. plukem Gajda. Od tohoto data také ppor. Mézl velí vedle oddílu pěší rozvědky

---

¹⁸ A. Kubiček: Hanáci v revoluci. Olomouc, 1928. s.123.

¹⁹ tamtéž

obrněnému vlaku. Již 5. června jsou bolševici za účasti oddílu pěších rozvědčíků zatlačeni ze stanice u Moskalenek opět do Marianovky, ale obava ze zničení mostu přes Irtyš vedla ke změně jinak standardního plánu, kdy se při bojích na dráze čs. vojska vždy snažila vytlačit nepřítele ze stanice a tu obsadit. To by tentokrát dalo příležitost protivníkovi zničit tolik důležitý most. Škpt. Krejčí vypracoval plán v němž průzkumný oddíl byl součástí frontálního útoku, zatímco úspěch měl přinést, a také přinesl, obchvat vedený por. Bedřichem Homolou. Bolševici byli 6. června nejenže nuceni ustoupit v takovém spěchu, že nestihli poškodit most, ale těž to částem 6. pluku poskytlo příležitost z kořisti doplnit výzbroj. Dalšího dne přišla zpráva o převratu a pádu omského sovětu, který byl Omsku vyvolán zprávou o katastrofě bolševických vojsk u Marianovky, ale ešalony postupovaly raději opatrně, obavajíce se léčky, takže do Omsku vstoupily až 8. června.

Zpět na Ural

Po konsolidaci sil v Omsku vyrazily ešalony 26. června zpět na severozápad směrem na Tjumeň. Po obsazení stanice Kruté Rječky a Golyšmanovo se nepřítel stáhl k Omutinské. Proti ní byl vyslán 1. července na průzkum Mézlův obrněný vlak, kterému se podařilo identifikovat postavení Rudých gard natolik dobře, že noční přepad 5. roty je naprosto dezorientoval a druhý den ofenziva jednotek sibiřské vlády zahнала zas o stanici dál. V podobných intencích pokračovaly 2. a 3. prapor spolu s oddílem pěší rozvědky až do Tjumeně, dosažené 20. července. Od Omutinské se však již tažení Mézl neúčastnil, protože byl opět delegátem na sjezdu čs. vojska v Omsku. Odtud se vrátil právě včas, aby stihl čs. postup na kungurské frontě v druhé polovině srpna. Ofenziva se zastavila na zastávce č. 65. V noci na 1. září se plán na obchvat, který měl ppor. Mézl podpořit frontálním útokem s částí svého oddílu a celou 5. a 6. rotou nezdařil, neboť těsně před nástupem do útoku zaútočil nepřítel. Byť byl odražen, plán se již nepodařilo realizovat a musel být další den opakován, tentokrát již s lepším výsledkem a nepřítel ustoupil.

Postup pokračoval dále, ale po dosažení Šamary 15. září se začala měnit krajina, Ural ustoupil a větší rozlehlost a otevřenost evropského Ruska umožňovala „Rudým“ využít početní převahu. Po počátečním postupu byly čs. legie opět zatlačeny až do Šamary a ústup zastavily až příchod posil. K 1. říjnu 1918 se stal Mézl velitelem I. praporu po kpt. Jarošovi, který přešel do funkce zástupce velitele pluku, a již 2. října ho vedl v dalším střetu u Šamary. Bylo mu také svěřeno velení nad obchvatem v bojích o zastávku č. 61 6. října, kdy vedl 3., 4. a 11. rotu 6. pluku v noci do týla nepřítele s cílem vytrhat koleje a zaútočit zezadu. Dvě versty v týlu byl však spatřen a

tak opustil plán na trhání kolejí a zaútočil na levé křídlo nepřítele, které bylo tvořeno násilně mobilizovanými vojáky a nekladlo silný odpor. Odsud pak vedl svou skupinu na již vyklizenou zastávku. Úspěchu, kdy bylo zajato na 1000 mužů, nebylo patřičně využito, když byla stanice opuštěna, aby již 8. října z těchto pozic útočili vojáci z houževnaté Blücherovy divize. Srážka byla jak na hraně vítězství, tak vlastního ústupu a rozhodl ji až příchod posil gen. Gajdy. Svému praporu velel Mézl i při dalším obchvatu 11. října, ale prapor zašel příliš hluboko do neznámých lesů a z obavy z napadení do vlastního týla raději ustoupil. První prapor byl následně odeslán na oddech a 15. byl stažen i zbytek 6. pluku do Jekatěrinburgu, kde velení pluku převzal pplk. Krejčí. Místo oddechu však záhy celý pluk zaceloval mezery v ustupujících formacích „Sibirjaků“ na severním úseku čeljabinské fronty. Mézlův prapor právě přebíral pozice u vsi Balakino, když byl napaden, ale dokázal útok bez vlastních ztrát odrazit. Frontálnímu útoku po trati 25. října dělal I. prapor pravé křídlo a dostal se do urputných bojů o nižnělajský závod, který byl dobyt až s příchodem tmy. Další den jsou Hanáci znovu vystřídáni a vrací se opět do Jekatěrinburgu.

Plukovním rozkazem z 3. listopadu generál Gajda chválí příkladnou morálku Hanáků, kterou dává za příklad i ostatním plukům. Těžké boje na Urale se již těžce podepisovaly na morálce českých legií a ani zprávy o vzniku samostatného státu nemohly přehlušit únavu a zvěst o sebevraždě plk. Josefa Švece.

Návrat na kungurskou frontu 5. listopadu, kde Sibiřané opět ustupovali, ji nedokázal udržet. Obrněný vlak pod Mézlovým velením s 3., 4. a kulometnou rotou nastoupil 8. listopadu na Sosnovku úspěšně, ale vzhledem k všeobecnému ústupu Sibiřanů musel Krejčí velet pluk k ústupu. První prapor pak drží strážní službu a je 14. vyslán na pomoc ke Krjukám, aby se 15. vrátil a musel opět otočit, ale tentokrát již neúspěšně. Ústup se nakonec Krejčímu podařilo zkonsolidovat a zastavit a 23. listopadu se celý pluk opět vrací do Jekatěrinburgu.

Puč admirála Kolčaka 18. listopadu byl poslední kapkou i do jinak tak chválené morálky 6. pluku „Hanáckého“. Pocit, že nebojují za sebe, ale jen za jiné, který ještě utvrzuje gen. Štefánik, který při své návštěvě 8. prosince otevřeně přiznává, že k početnější dohodové intervenci nedojde, se již nedá odvrátit. Prvního prosince se Ondřej Mézl stává majorem a změny se dějí i v pluku. Po odchodu gen. Gajdy do Kolčakovy armády převzal Ludvík Krejčí jeho post velitele divize a místo něj byl k 1. lednu 1919 ustanoven velitelem pluku mjr. Jaroš. Přesunu na frontu již předchází odmítnutí asi 60 vojáků 11. roty z III. praporu do vlaku nastoupit a po příjezdu k frontě odmítá skoro celý II. prapor a části IV. praporu vystoupit. Pouze I. prapor vedený

mjr. Mézlem se nevyslovil proti²⁰. Velitel pluku odjel referovat Krejčímu do Jekatěrinburgu, ale ani jeho příjezd a domlouvání nic nepomohlo. Rozezlený Krejčí pak hovořil o zradě a tato slova odvolal až při proslovu před nastoupením 6. pluku na palubu parníku Grant ve Vladivostoku. „Šestáci“ tak museli být staženi z fronty, v čemž následovali 1. divizi. I zbylé pluky 2. divize, u nichž byl neklid pozorován, byly záhy staženy. Bezprostředně po tomto incidentu byl také mjr. Mézl ustanoven 17. ledna zástupcem velitele pluku Jaroše a I. prapor místo něj převzal kpt. Kravák.

Po odchodu z fronty 18. ledna strávil pluk 2 měsíce fyzickou a morální regenerací v Tjumeni. Vedle jiných aktivit se zde rozbíhá také vydávání plukovního časopisu „Hanák“, v jehož redakční radě je vedle bratrů Kubíčka, Masaříka a bratra-akademického malíře Matouška, též Ondřej Mézl, který uplatňuje nejspíše své zkušenosti s nakladatelstvím.

Zde je také 19. února dekorován ruským Řádem sv. Anny II. stupně s mečí.

V březnu 1919 přijíždí do Ruska nový nejvyšší velitel čs. vojsk gen. Janin a vybírá si ke své ochraně právě 6. pluk, který ho následuje do Omsku. Toto sibiřské centrum v této době připomínalo Babylon, neboť se tu vedle mixu národností ruské říše pohybovaly také Angličané, Francouzi a Japonci.

Od anglické mise Mézl 22. dubna přebírá anglický Válečný kříž.

Blížkost Kolčakovy administrativy Hanákům v nadšení příliš nepřidala. Zprávy o bojích na Slovensku, zatímco oni uvízli na Sibiři, také ne. Štefánikova prosincová opatření proti dalšímu sjezdu čs. vojsk, kdy se obával nařčení z bolševizace legií, byla nyní uplatňována se slepou přímočarostí. Vojáci toužící po odchodu domů naopak ve sjezdu viděli možnost, jak si to prosadit. Gen. Janinovi pochopitelně možnost odhlasování si změny rozkazu připadala absurdní, ale v tradici rozhodování ruských legií znamenal větší otřes násilné ukončení jednání v Tomsku a zatčení jeho delegátů, kteří požadovali zastavení spolupráce s Kolčákem a odsun domů. Zatčen byl 1. června i mjr. Kratochvíl, velitel II. praporu. Ten se jen na poslední chvíli podařilo gen. Krejčímu zastavit, aby otevřeně nerevoltoval a svého velitele se nepokusil osvobodit. Větší klid přineslo nahrazení vládního plnomocníka Bohdana Paulů Václavem Girsou. Podpořit morálku 6. pluku se podařilo až 22. června vydařeným sokolským dnem.

Atmosféra v Kolčakově Omsku povážlivě houstla, když dříve přátelští kozáci Hanákům vyčítali nečinnost, zatímco jejich vlastní sibiřská vojska utíkala z boje. V srpnu, kdy se již rýsuje odchod Čechoslováků, se kozáci snaží obrátit kartu a přimět 6. pluk setrvat. Po vyhlášení jejich mobilizace 14. srpna jsou Hanáci pozváni na

---

²⁰ A. Kubíček: Hanáci v revoluci. Olomouc, 1928. s.283.

kozácký kruh a po přípitcích na slovanské bratrství, mluví jak velitel Jaroš, tak jeho zástupce Mézl, ale s přesvědčením Čechoslováků několik přípitků hnout nemohlo.

Gen. Janin spolu s posledními vojáky 6. pluku opustili Omsk 6. listopadu a tvořili zadní voj po celou cestu do Vladivostoku. Od ledna museli na příkaz Dohody převzít ochranu admirála Kolčaka a zlatého pokladu, jehož ovšem 7. února v Irkutsku na příkaz gen. Janina vydávají jako součást dohody o příměří sovětské vládě, která jej okamžitě popravuje. S odchodem posledního vojáka 1. března 1920 na Vladivostok I. prapor předává také zbytky zlatého pokladu. Úplně klidná cesta to nebyla, neboť transporty byly napadány kozáky atamana Semjonova a také s Japonci, byť spojenci, kteří kontrolovali Amurskou dráhu, se několikrát jen tak tak vyhnuli střetu. Přes Mandžusko se pluk dostal 25. března konečně do Vladivostoku.

Daleká cesta domů

Nalodění přibližně 6000 Českoslováků včetně kompletního 6. pluku začalo 26. dubna a parník President Grant vyplul dalšího dne. Cesta přes velkou část světa přinesla jistě mnohé zajímavé zážitky, ale všichni se již netrpělivě těšili na první vkročení na půdu samostatného Československa.

Do Hong Kongu připlul parník s k 30. dubnu povýšeným podplukovníkem Mézlem 3. května a zdržel se 4 dny, než pokračoval do Singapuru, kterého dosáhl 12. května. Velkého přivítání se dostalo Čechoslovákům v cejlonském Columbu, kam se dostali 18. května. Byla uspořádána výprava do džungle na cvičených slonech, které se účastnilo na 150 Hanáků a dá se předpokládat, že pplk. Mézl mezi nimi nechyběl. Z Cejlonu vyplul parník 23. května a Port-Saidu v Suezu dosáhl po půlnoci 4. června. Překvapené Čechoslováky, kteří ještě před nedávnem, aniž by to věděli, plnili stránky světových novin a činili tak mladému státu neocenitelnou službu, zde ráno vítala hudba. Vedle fotbalového utkání s jedenáctkou posádky britského křižníku došlo také na přehlídku 6. pluku „Hanáckého“ před britským generálem. Vojáci před generálem v britské tropické uniformě pochodovali v japonských zimních uniformách.

Pplk. Mézl jistě netušil, že se do těchto končin ještě jednou vrátí a navíc služebně.

Po vstupu do Středozemního moře se přes Korfu (9. června) konečně vylodili 12. června v Terstu. Nadšení ochladili italsí železničáři, kteří odmítli transportovat ozbrojené vojáky. Gen. Krejčí tak velel naložit do vlaků civilisty a invalidy a připravoval se na pochod s plnou výzbrojí na jihoslovanské území. Italská strana naštěstí ustoupila a tak 20. června vlaky překročily hranice v Dolním Dvořišti a další den Hanáci dosáhli Olomouce.

Velká válka pro ně skončila.

Meziválečná kariéra

Po návratu na půdu vlasti se začala odvíjet meziválečná kariéra Ondřeje Mézla, jehož růst ze záložního poddůstojníka předurčil jeho budoucnost. Vstupenkou do ní se stalo hodnocení, které přivezl z Ruska ještě jeho nadřízený a poslední velitel 6. střeleckého pluku „Hanáckého“ pplk. Jaroš. „Dobrý a neústupný charakter, v boji iniciativní a vytrvalý, spolehlivý a samostatný velitel. K podřízeným přímý a velmi přísný.“ Uvážíme-li, že Jaroš měl možnost poznat Ondřeje Mézla přímo v boji, kde se povaha lidská přece jen více otevírá světu, nepřekvapí nás nakolik přesné a výstižné vysvědčení to čerstvému podplukovníkovi vystavil. Nadšení, rozhodnost, impulsivnost, a to i v dobrém, i v negativnějším vyznění, a snaha o maximální kázeň se pak prolínají všemi meziválečnými hodnoceními. Lze je, zejména pokud jde o poslední dvě zmiňované vlastnosti, číst ve vzpomínkách pamětníků či nepřímo nalézt i v jeho vlastních rozhodnutích ještě v době druhé světové války. Ráznost a rozhodnost pak můžeme vyčíst i z jeho vzpomínek na bitvu u Bachmače vyšlých tiskem v roce 1938²¹. Krátké, stručné a úderné věty a úsporné formulace bez přehnané sebe prezentace jsou asi jediným pramenem k jeho osobnosti neúřední povahy, vzešlým navíc z jeho vlastního pera.

Za působení v legiích získal krom skvělého hodnocení v kvalifikační listině po návratu do vlasti Čs. válečný kříž, Medaili za vítězství a Revoluční medaili. V roce 1922 obdržel rumunskou Medaili za Dobrudžu a o rok poté i srbskou Pamětní medaili za osvobození a sjednocení.

Až do 24. září 1920 zůstával pplk. Mézl ve stavu 6. pěšího pluku v Olomouci, když mu po návratu z repatriační dovolené nejdříve zatímně a od 12. srpna i definitivně velel, aby se stal od 26. srpna velitelem Hraničářského praporu 4. ve Vimperku. V následujícím roce absolvoval informační kurz pro generály a štábní důstojníky. Velitel nadřazené 5. pěší divize gen. Alfréd Škvára jej ve svém posudku chválí a navrhuje na povýšení, ke kterému také k 28. červnu 1923 došlo.

Chvála a rychlý postup se odrazila v jeho sebevědomí natolik, že to začalo pronikat i do hodnocení jeho velitelů, ale již předtím v roce 1922 musel být zproštěn důstojnickým výborem č.1 v Praze obvinění, že „ohrozil dobré jméno čs. vojsk, tím že napadl hrubým způsobem čest svého druha důstojníka ve svém písemném udání“. Prchlivost při komunikaci nejen s podřízenými je nutné také natrvalo přiřadit do nástinu Mézlovy povahy. Poprvé je pak „řízné vojenské vystupování se značným

---

²¹ Od Zborova k Bachmači. Praha, 1938. či druhé vydání z r. 1948.

sebevědomím“ zmíněno v roce 1925, rok po výborném vysvědčení z pera plk. gšt. Červinky.

Po celý kalendářní rok 1924 velel plk. Mézl pěšímu pluku č.1 „Mistra Jana Husa“ v Českých Budějovicích. Jeho nadřízený plk gšt. Jaroslav Červinka, velitel 9. pěší brigády a Mézlův velitel již v legiích, svým hodnocením předurčil další osudy Ondřeje Mézla, neboť po vyzdvihnutí jeho přínosu pro velení brigády, doporučil jeho studium na škole pro vyšší velitele či stáži v zahraničí, z čehož se dostalo plk. Mézlovi po obojím.

Nejen doporučení plk. Červinky přinesla zásadní změnu do jeho života. Sedmatřicetiletý Ondřej Mézl vstoupil 13. srpna 1924 do svazku manželského. Jeho manželce Anně se měsíc po svatbě 21. září narodil syn pojmenovaný po Mézlově otci Jan.

Na Červinkův posudek došlo následujícího roku. Od 1. ledna 1925 byl ve stavu MNO k zapracování do úřadu vojenského ataché, do kteréžto funkce u hlavního štábu jugoslávské armády v Bělehradě byl jmenován 9. března. Pro tento úřad ho předurčila jeho výborná znalost srbochorvatštiny a kontakty na srbský prvoválečný odboj, což oboje získal díky aktivní účasti na tažení 1. srbské dobrovolnické divize. Nepochybně i tento fakt pomohl rozšířit řadu jeho vyznamenání o srbský řád Bíleho Orla III. stupně a polský řád Polonia Restituta. Jeho hodnocení psané přednostou zpravodajského oddělení hl. štábu ukazovalo sice nikoliv bezproblémový přechod, ale přece jen etablování na novou situaci a skýtalo dobré vyhlídky na další činnost. „Ač některé z předem uvedených vlastností byly mu při nastoupení úřadu vojenského attaché značnou překážkou k plodné práci, tak odlišné od pluku, plně se vžil do nových poměrů, takže jeho práce blíží se významu dobrého attaché.“ O skutečnosti, že se jeho práce kvalitám dobrého attaché skutečně nanejvýše blížila, vypovídá i fakt, že na svém exponovaném postu u malodohodového spojence vydržel v součtu přes tři roky. Před svým odchodem z Bělehradu obdržel srbský řád sv. Sávy III. stupně.

Stinnou stranou působení v Bělehradě se pro Mézlovi stalo úmrtí syna krátce před jeho prvními narozeninami 3. září 1925. O velikosti ztráty pro novomanžele může svědčit i skutečnost, že další dítě se narodilo až s větším časovým odstupem.

Po svém návratu 1. října 1928 byl zařazen do kurzu pro vyšší velitele při Vyšší škole válečné v Praze, kde strávil bez měsíce celý rok. Zde znovu uplatnil svou neúnavnost a touhu po sebezdokonalování a o mnohém vypovídá i označení plk. Mézla za „milujícího své řemeslo“. Písemné výsledky kurzu pro něj příliš lichotivě nedopadly. Přesvědčil u své „mateřské“ zbraně – u pěchoty – a z dělostřeleckých znalostí. Naproti tomu v praktických dovednostech zcela exceloval. Hodnocení dostal „velmi dobré“ a i

slovní hodnocení je mimořádně lichotící: „pozoruhodný smysl pro trén, jasnost a přesnost ducha, rozhodnutí naprosto překvapující, zdůraznil ještě svoji osobitost...“ Toto výborné vysvědčení nenechalo dlouho čekat na generálskou hodnost a další umístění.

Po odchodu z kurzu tráví měsíc „na zkušené“ u ZVV Košice a od 15. října 1929 do 30. listopadu velel pěšímu pluku č. 8 ve Frýdku-Místku, aby od 1. prosince působil opět na rodné Hané a to jako zatimní a od 31. ledna 1930 jako potvrzený velitel 13. pěší brigády. Zde se nejprve dočkal povýšení do hodnosti brigádní generála k 13. listopadu 1930 a 25. dubna 1931 také narození první dcery.

Dosažením generálské hodnosti byla nepochybně naplněna jedna z ambicí Ondřeje Mézla. Plynulou a poměrně svižnou kariéru nelze přisuzovat pouze a jen na úkor jeho legionářství, přestože tento atribut byl zcela jistě jednou z významných příčin. Odsuzovat legionářský faktor jako formu protekcionismu by bylo a priori nesprávné. Pro Československou republiku byli legionáři bojem prověřenou oporou zřízení a pro československou armádu, vedle prokázaného patriotismu znamenali taktéž bojové zkušenosti, které se mírovou službou nedají nahradit. Mézl v bojích první světové války a ruské revoluce obstál jako člověk, jako voják i jako velitel. Jeho zájem o sebezdokonalování, důraz na disciplínu podřízených, tolik ceněná vlastnost důstojníka při mírové službě, a výborné jazykové vybavení s dokonalou srbochorvatštinou, dobrou ruštinou, němčinou a francouzštinou a také s částečnou znalostí angličtiny ho pro vstup do vojenské elity předurčovaly.

Ambice brig. gen. Mézla zcela uspokojeny nebyly, ba spíše naopak, jak by se mohlo zdát z některých kvalifikačních hodnoceníh. Hodnocení brig. gen. Arnošta Himla, který se stal jeho nadřízeným po Mézlově převelení 15. května 1931 do funkce velitele 9. pěší brigády v Českých Budějovicích, bylo poměrně ostré a příkré. „Jeho přílišné sebevědomí, spočívající zčásti na osobní ješitnosti, má za následek, že se dychtivě snaží vyniknout ve svém sboru stůj co stůj. To je však na úkor věčnosti, čímž jeho rozpravy – vedené metodicky bezvadně – ztrácejí na ceně.“ O určitých osobních motivacích takové příkrosti může svědčit i posudek za rok 1932 psaný již brig. gen. Josefem Nedralem, který zřejmě lépe vystihl Mézlovu potíže: „Rozhoduje se rychle, řešení hájí živelným proudem řeči, v níž se nedovede ukáznit, po nabytí klidu bude dobrým velitelem.“ Spontánní sebeobhajoba, kterou brig. gen. Himl považoval za osobní ješitnost, byla vedle nezpochybnitelných ambicí dána spíše vrozenými povahovými vlastnostmi. Tentýž problém byl ještě i v následujícím posudku za rok 1933, který vedle narození druhé dcery 2. dubna přinesl i přeložení do funkce velitele 1. horské brigády v Rožumberoku k 1. listopadu zatimně a od 1. prosince definitivně.

Přestože generál Mézl zde stále „svá řešení hájí však neústupně i tehdy, když je sám přesvědčen, že nebyla správná“ a stejně tak je „při rozpravách ještě poněkud rozvláčný, i když se snaží ovládnout svůj sklon k mnohomluvnosti“, je již v celkovém hodnocení veden jako k dalšímu povýšení „způsobilý“. V novém působišti také začal bydlet s rodinou v soukromém bytě.

V druhé polovině třicátých let vystoupal na významu jiný Mézlův charakteristický rys. Jadrnost až drsnost jeho výrazových prostředků, pro zacházení s mužstvem akceptovatelná až žádaná, přestala být pro komunikaci s vyššími důstojníky adekvátní. Div. gen. Josef Janhuba zaznamenal jeho „říznost prokládanou často nevybíravými výrazy“. Dle kvalifikačních listin by se zdálo, že se tato vlastnost umocňovala s postupujícím věkem, ale je nutné vzít v úvahu, že je jí věnována pozornost až v rámci poměrně podrobných posudků po jeho povýšení na divizního generála. Zemský velitel v Košicích arm. gen. Lev Prchala, ale již zaznamenává i Mézlovu snahu o sebenápravu v tomto směru. „Až příliš sebevědomí, v poslední době snaží se býti spravedlivým a korektním vůči podřízeným. ... Sanguinik, který ve styku se svými podřízenými neovládl vždy svůj temperament. V poslední době ukládá si více kázně. ... Nenašel vždy vhodnou formu, jak pro styk s podřízenými tak ve vztahu k vyšším hodnostem, nyní se do své funkce lépe vžívá“. Naproti tomu jeho schopnosti k výcviku a výchově podřízených byly ceněny. Pro zachování objektivity je nutné poznamenat, že tuto vlastnost generál Mézl nikdy zcela potlačit nedokázal a provázela ho mj. i během jeho působení na Středním východě, kde na ní nelichotivě vzpomínal Karel Klapálek.

Po dvou letech přišla opět doba ke změně působiště. Gen. Josef Janhuba sice zaznamenal, že Mézl „při závěrečných cvičeních vedl horské brigády spíše na vlastní pěst bez ohledu na celkovou situaci“, což vcelku odpovídá Mézlově snaze vyniknout, ale Zemské velitelství v Bratislavě vyslovilo Mézlovi za službu u horské brigády pochvalné uznání. Od 15. října 1935 zastupuje velitelem VI. sboru v Košicích. Následovalo i povýšení na divizního generála k 1. lednu 1936. Od 30. září se stal zatímním velitelem a potvrzení ve funkci přišlo k 31. prosinci 1937.

Arm. gen. Prchala jeho působení hodnotil dobře. Vyzdvihoval jeho energičnost, iniciativu, důslednost a odpovědnost. Ocenil též Mézlovo obětavé velení sboru při aplikačním cvičení. Velmi dobré hodnocení získal za tělesnou způsobilost, kterou ještě podpořily jeho záliby jezdeckví a turistika. Prchala zmínil Mézlovo sebevzdělávání, ale v roce 1937 zaznělo ještě, že je „příliš v duchovní oblasti pěšáka, jen postupně se propracovává k vyšší koncepci operativní“. Pozoruhodnou částí kvalifikační listiny za rok 1937 je pasaž, která hodnotí Mézla jako „Sangvinika, milujícího všední zábavu a společnost“, kde ovšem autor posudku škrtl pokračování „kterou se někdy nechá

snadno unést“. To je opět bod, který je důležitý i pro jeho působení na Středním východě za druhé světové války.

Oslava 20. výročí bitvy u Bachmače byla v počátku zastíněna anšlusem Rakouska, ale právě v této atmosféře bylo vhodné upevnit legionářské tradice. Hlavními řečníky dvou dnů oslav v Olomouci se stali div.gen. Mézl a náčelník gen. štábu arm.gen. Krejčí, kteří ve služebním postupu předstihli své někdejší nadřízené od Bachmače, nyní brig. generály Jaroslava Červinku a Olega Svátka.

Podzimních událostí roku 1938 se účastnil jako velitel XVI. hraničního pásma „Fedinand“ v Košicích, zatímco se velitelem VI. sboru stal jeho dosavadní zástupce div.gen. Rudolf Viest. XVI. Hraniční pásmo spadalo pod III. armádu arm.gen. Votruby v Kremnici a pod Mézlovu pravomoc přínaležela 41. hraniční oblast „Alfons“ se stanovištěm velitele v Košicích vedená brig. gen. Ondřejem Moravcem a 42. hraniční oblast „Karol“ v Užhorodě, jejímž velitelem byl brig. gen. Oleg Svátek. Jako nejvyššímu veliteli v nejvýchodnějším cípu republiky mu také připadla povinnost organizovat ústup čs. vojenských sil a správy po vídeňské arbitráži. Hladkost, s níž evakuace Košic proběhla, si vysloužila i pochvalu zemského velitele v Bratislavě, arm. gen. Votruby. Vzhledem ke kolabující civilní evakuaci a snaze ochránit státní majetek převzal i některé civilní úřady pod vojenskou správu a podal o tom hlášení: „Abych zdůraznil obtíže, na které zde narážím, podotýkám, že jsem narazil na sabotáže ve zdejších úřadech, které již začali předávat Maďarsku, takže jsem byl nucen vzít řízení města po stránce správní i bezpečnostní do svých rukou a dosadit do nejhlavnějších úřadů důstojníka jako komisaře...“²² Pohotovost, s níž navíc i dokázal pomáhat evakuaci Podkarpatské Rusi, došla ocenění i v kvalifikační listině, kde se mu zvedlo celkové hodnocení na velmi dobré.

Ve funkci vytrval až do konce Česko-Slovenska a do Protektorátu se vrátil 24. března 1939.

---

²² Z. Vališ: Ondřej Mézl – Andrej Gak. IN: Vojenské rozhledy 2/1993, č. 2

Vstup do druhé světové války

Druhá světová válka začala pro věrné Čechoslováky již v březnu 1939. Zánikem iluze o existenceschopnosti omezené svobody „Druhé republiky“ se rozbíhají naplno přípravy na znovuvytvoření státu vojenskou cestou, což pro vojáky z povolání znamenalo vytváření podzemní armády pod jménem „Obrana národa“.

Gen. Mézl se s rodinou vrátil ze Slovenska a usadil se v Tovačově²³, který je nedaleko rodných Klopotovic, kde v č.p. 10 žil bratr Alois i Mézlova matka. Blízkost rodiny byla nejspíš důležitá i pro obživu, neboť zůstal bez civilního zaměstnání.

Na budování organizační struktury ON měli podíl bývalí důstojníci ZVV v Brně škpt.gšt. Čestmír Jelínek, kpt. Jaroslav Gardavský, plk.gšt. Kamil Nesveda a plk.gšt. Václav Lysák. Ústřední postavou ON v Brně a následně také jejím prvním zemským velitelem se stal brig.gen. Bohumil Všeticka, který se vrátil ze své funkce na Slovensku jen krátce po Mézlovi a měl díky svému předchozímu působení dobré kontakty na ZVV v Brně. Rychlost výstavby organizace vedená v zájmu brzké připravenosti zasáhnout s sebou nesla i předzvěst pozdější zkázy. Vedle vytváření kontaktů s vojáky se navazovaly styky i s civilním odbojem. V dubnu se začal vytvářet i štáb zemského velitelství. Gen. Mézl byl do ON zapojen 1. května a s velitelstvím udržoval kontakt.

V létě se rozšiřovala struktura, vznikla oblastní velitelství a také byla snaha upevnit kontakty mezi nejsilnějšími regiony, Brnem a Prahou. V červnu odešel do exilu gen. Ingr a místo něj stanul v čele ON gen. Neumann. Zároveň vznikla funkce „tzv. moravského delegáta v ústředí Obrany národa, jímž se stal gen. Oldřich Mézl.“²⁴ Mézl se pak s rodinou přestěhoval do Bystřice č.p. 408, aby byl více k dispozici. Faktická náplň odbojové činnosti Ondřeje Mézla a význam funkce „moravského delegáta“ zatím stojí mimo pozornost historiografie.

Vypuknutí války uvedlo odboj ve zvýšenou pohotovost, ale rychlost s níž Němci Polsko porazili stejně jako efekt paktu Ribbentrop-Molotov, strukturu ON znejistily. Brzy začala konat činnost pobočka brněnského gestapa. Paradoxně však nedošlo k odkrytí existence ON oddělením Ewalda Taudta, který měl mít na starost pravicový odboj, nýbrž na levici zaměřeným oddělením Otto Kozlowského. Jeho vyslýchání studenta Zdeňka Šmída zatčeného 14. listopadu bylo na počátku řetězce událostí, které ve svém důsledku ukončily schopnost Obrany národa fungovat jako podzemní armáda. Zatčení škpt. Jelínka vystavilo v nebezpečí celou brněnskou organizaci a stalo se též

---

²³ P. Kopečný: Obrana národa na Brněnsku 15.3.1939 – 29.2.1940. Brno, 2006. s.48

²⁴ tamtéž. Jde o autorovu chybu v křestním jménu gen. Mézla.

důvodem prvních odchodů do zahraničí a přechodem gen. Mézla do ilegality. Všeticka navrhoval zastavení činnosti a přechod vedení do ilegality, o čemž o něco později jednal i s Mézlem, ale nedošlo ke konsensu ohledně řešení situace.²⁵ Všetickovi podřízení navíc v několika případech nesplnili jasný příkaz a neúmyslně ulehčili úlohu gestapu, které bylo poplašeno existencí rozsáhlé vojenské podzemní organizace a nasazovalo své veškeré síly a zdroje na potlačení tohoto nebezpečí. Již 29. listopadu musel zatčení unikat sám Všeticka, kterému se to zdařilo, ale mnohým po něm již nikoli. Gestapu postup usnadňovala nejen vojenská přeorganizovanost, ale též nedostatek konspirace, který často vyvěral z osobní známosti z meziválečné služby. Zatímco se gen. Všeticka stáhl do bytu své matky v Praze, kola zatýkání se v Brně roztočila naplno. Gestapo si vytvářelo schématismy, které sice nebyly vždy přesné a vyskytovaly se v nich fantomové větve organizace, ale pro svůj účel stačily. Gestapo se o Mézlovi dozvědělo a figuroval v jeho materiálech jako zástupce zemského velitele Všeticky²⁶. Jeho odchod do ilegality a důsledné používání krycího jména v zahraničním odboji jeho manželku neochránilo a ona prožila válku nejspíše jako mnoho dalších příbuzných čs. vojáků v internačním táboře ve Svatobořicích²⁷. O rodině pak dostával během války zprávy přes Jugoslávii. O té poslední z 2. února 1941 se neváhal ihned rozdělit v post scriptu soukromého dopisu gen. Ingrovi – „Z domova jsem právě dostal zprávu, že rodina je živa a zdráva. Tak mám radost.“²⁸.

Poté, co zatýkání začalo devastovat i mimobrněnské organizace, překročil Mézl 21. prosince 1939 hranice a přešel na Slovensko. Zde se zdržel 14 dní u známých, aby „dostal názor o dnešních poměrech“²⁹ a pak pokračoval do Budapešti, kde se zdržel další týden, kvůli obstarávání pasu. Pro obdobné formality, ale také k navázání kontaktů s jugoslávskými armádními činiteli se zdržel týden i v Jugoslávii, takže do Paříže k Vojenské správě odjel 22. ledna 1940. Jeho příjezd podle potvrzení totožnosti plk. Vedralem-Sázavským můžeme odhadnout na 12. března. Od tohoto data používal krycího jména „Andrej Gak“, což Z. Vališ³⁰ vykládá jako zkratku ruského slova „Gaďurek“, které je později na počátku působení na Blízkém východě doopravdy k oslovení generála řídce používáno.

---

²⁵ P. Kopečný: c.d. s.83-84.

²⁶ A. Neubaurer – V. Fiala: Akta „g“. Brno, 1971. s.90.

²⁷ J. Pejskar: Poslední pocta. Curych, 1989. uvádí její odvezení do koncentračního tábora.

²⁸ VÚA-VHA, ČSVM-SV 13/70/2.

²⁹ VÚA-VHA, kvalifikační listina Ondřeje Mézla.

³⁰ Z. Vališ. Ondřej Mézl – Andrej Gak. IN: Vojenské rozhledy 2/1993, č. 2

Zpět do Jugoslávie

V dubnu 1940 se z Paříže vydal zpět do Bělehradu, neboť se stal vojenským zmocněncem pro Balkán. Inspirace k tomuto rozhodnutí je zřejmá: gen. Mézl hovořil plyně srbochorvatsky, měl množství kontaktů a v případě zformování větší jednotky jí mohl i velet.

Vládní špička ovšem československému odboji příliš nepřála. Režim regenta Pavla podepřený Cvetkovičem v úřadu premiéra se snažil vyhnout konfrontaci s Itálií a Německem a ustupoval v zahraničně-politických otázkách. Na nižších úrovních však sympatie Jugoslávčů Čechoslovákům patřily, jak vzpomínají všichni, kteří Jugoslávií procházeli na své cestě do zahraniční armády. Přes předání ambasády po 15. březnu fungoval v Bělehradě Český dům, přes který vedli cesty exulantů.

Zcela mimořádného rozměru nabyla pak v Jugoslávii zpravodajská činnost. Tu rozbíhali již pracovníci konzulátu, zejména A. Tichý, ale na obrátkách dostala příchodem mjr. gšt. Jaroslava Hájička před Vánoci 1939. Zkušený a agilní zpravodajec, jeden z organizátorů zpravodajské činnosti Obrany národa, vedle podpory průchodu uprchlíků utužil kontakt s domovem, pro který se v tomto okamžiku cesta na Bělehrad stala hlavním informačním kanálem, budoval informační síť nejen v Jugoslávii, ale i v okolních státech. Spory o kompetence s konzulárními úředníky, kterým se nelíbil vojenský charakter, který po příchodu vojáků v Bělehradě zavládl, řešil Mézl z pozice své hodnosti již při cestě do Paříže³¹ a kroky plk. Fr. Hiekeho-Stoje, jenž měl nejvyšší hodnost z přítomných, schválil. Spory neustali ani po jeho návratu a gen. Mézl neváhal napsat, že zde „dr. Lípa s dr. Bachtíkem z prestyžních osobních důvodů spolupráci sabotovali“³².

Československá aktivita nemohla uniknout pozornosti německých tajných služeb, ale jugoslávské nižší instance německé pobídky ignorovaly, prováděly záměrně liknavě nebo s Čechy a Slováky rovnou spolupracovaly. Významnou spolupráci navázali zpravodajci též s britskou a francouzskou zpravodajskou službou, s jejichž

---

³¹ A. Tichý: Směr Bělehrad! s.443 IN: Z počátků odboje 1938 – 1941. Praha, 1969. s. 377-447.

Je asi důležité zmínit, že ze vzpomínky A. Tichého, dopsané v roce 1964, zaznívá často zjevná osobní averze vůči zpravodajcům, nejmarkantněji proti Hájičkovi, jemuž vyčítá přivlastnění si Tichého práce a výsledků, a spor mezi konzulárními úředníky a vojenskými zpravodajci interpretoval jako spor mezi „demokratickým“ a „autoritativním, bonapartistickým“ odbojem. Aniž by šlo upřít Tichému zásluhu na navázání kontaktů s Jiřím Zemanem alias „Černým Turkem“ byl Hájiček, který v Protektorátu budoval informační cesty ven, tím pravým kdo je mohl také přijímat. Zavádění vojenské kázně a řádu v Českém domě bylo vzhledem k charakteru většiny hostů směřujících tak jako tak do armády ospravedlitelné.

³² VÚA-VHA, MNO-Londýn 25/2/4.

prostřednictvím se pustili dokonce i do sabotáží německých surovinových vlaků, na čemž se podíleli kpt. Jaroslav Selner³³, škpt. Jaroslav Šustr, por. Polna a rt. Vosyka. Takovouto činnost na území cizího státu lze považovat za zcela vyjímečnou.

Vedle již zmíněného spojení s Protektorátem se jejich snaha naplnila k vybudování informační sítě i na území Slovenska. Tímto úkolem byl pověřen kpt. JUDr. Michal Zibrín-Demec, který byl vyslán na jaře 1940 na západní Slovensko, kde organizoval síť nesoucí jeho krycí jméno, ovšem příliš užitku nepřinesla. Do Bratislavy se s obdobným úkolem vrátil Karel Hostaša-Zeta.

Mjr. Hájíček se svými spolupracovníky kpt. Karlem Hostašou-Zetou a Vladimírem Žuffou se snažil i o ulehčení přechodu přes Maďarsko vybudováním zázemí v Budapešti, ale tato snaha po krátkém fungování selhala.

Generál Mézl nebyl zpravodajcem a do aktivity zpravodajské činnosti nejspíše stejně jako později na Blízkém východě nezasahoval. Jeho hlavním úkolem bylo krýt aktivitu zpravodajců a průchody desítek dobrovolníků a zahlazovat vzniklé problémy. Kontakty z dobrovolnické divize a z tří let u hlavního štábu v Bělehradě mu byly navýsost vhod. Tlak Německa se ovšem stupňoval do mezí, které osobní známosti nemohly vynahradiť.

Odstoupení ministra vnitra Mihaldžiče 30. června 1940, jenž byl bývalý „srbský dobrovolce a který slovy gen. Mézla „držel nad námi ochranou ruku“³⁴, znamenalo skutečný obrat i vzhledem k předchozímu pádu Francie. Mézl nechal spálit veškerou dokumentaci a odeslal do Sýrie všechny důstojníky, které si zde šetřil pro případ vstupu do války proti Německu. Druhému transportu velel plk. Josef Koreš. Sám Mézl připravoval svůj přechod do Sýrie, odkud měl informace, že gen. Mittlehauser bude pokračovat v boji. Pod svou patronací vzal slovenského ex-ministra Jána Lichnera, který „neuměl mluvit jinak než slovensky a velmi málo německy“³⁵ a obstarával pasy a víza i pro něj. Mjr. Hájíček-Petr byl 4. července na poslední chvíli upozorněn, že ho přijde zatknout německo-jugoslávská komise vyšetřující vlakové samotáže a musel se na tři dny ukrýt a pak uniknout přes Bulharsko do Istanbulu.

Pro zajištění pozice těch, kteří v Jugoslávii měli zůstat, musel vyjednávat s britským voj. ataché plk. Clerkem o převzetí dosavadních funkcí Francouzů. Na britském

---

³³ Jeho aktivita ovšem skončila nešťastně, neboť byl při náhodné prohlídce zadržen s výbušninami od britské zpravodajské služby o čemž informoval německý tisk. Selnerovi se podařilo utéct, ale po pádu Jugoslávie byl místo něj zatčen jiný čs. občan dr. Soeldner a později v Německu popraven, což Selnerovi gen. Mézl vyčítal.

³⁴ VÚA-VHA, ČSVM-SV 12/69/2.

³⁵ tamtéž.

zpravodajci Sudakovovi vymohl umístění československé radiostanice na anglickém vyslanectví a pro personál zajistil britské „papíry“.

Snaha navázat spojení s Ingrem, aby mu pomohl zajistit pozici u zdejších úřadů i v Palestině, kam již věděl, že po Mittelhauserově příklonu k Vichy, bude směřovat, se táhla, neboť Ingr nebyl ještě v Londýně.

Pplk. Hiekeho-Stoje Mézl ustanovil místo sebe zmocněncem. Spojení s domovem bylo ponecháno na mjr. Fritscherovi-Kudějovi. Velitelem radiostanice zůstal kpt. Svačina a k ruce mu byli dva radiooperatéři rtm. Chaloupka a čet.asp. Melíšek. Přechody řídil Kalán a k dispozici pro jiné účely zůstával v Bělehradě ještě por. Křižan.³⁶ V Budapešti zůstával Kašpar-Pátý se dvěma pomocníky.³⁷

Mézl dal ještě vědět do Bukurešti o svém odjezdu plk. Píkovi, jehož pozice také strácela na udržitelnosti, a 19. července odjel s Lichnerem do Istanbulu, kde našel transport asi 70ti čs. ex-příslušníků polského legionu i pplk. Svobodu. Zde vyvinuli s Hájíčkem snahu o ustanovení čs. radiostanice výměnnou za informace z Balkánu, o něž měli Turci zájem. Když se jednání táhla nechal je Mézl na Hájíčkovi a odjel vlakem k libanonským hranicím, kde měl na přechodu potíže, protože v jeho nových pasech chybělo jedno důležité razítko. Situaci vyřešil tak, že francouzskému důstojníkovi prostě ukázal pravý československý pas, na které ho již pustili, byť s podmínkou hlásit se v Bejrútu na policejním ředitelství. Tam mu francouzský falešný pas odňali, ale na britském konzulátu mu bylo vstupní visum přeneseno do československého pasu.

Tak se stalo, že gen. Mézl-Gak stanul 2. srpna na libanonských hranicích a měl před sebou Palestinu a úkol zajistit v něm vybudování a fungování československé jednotky. Z postu vojenského zmocněnce pro Balkán plynule přešel na zmocnění pro Balkán, Blízký a Střední východ. Pokud však měl v Jugoslávii výhodu kontaktů a detailní znalosti a porozumění politické situace, tak v britské mandátní Palestině tomu tak nebylo.

---

³⁶ VÚA-VHA, ČSVM-SV 12/69/2.

³⁷ VÚA-VHA, MNO-Londýn 25/2/4.

Československá vojenská mise v Jeruzalémě

Situace v Palestině a počátek čs. akce na Blízkém východě

Již meziválečná Palestina v sobě ukrývala destabilizující potenciál nejen blízkovýchodního rozměru. Mandát ke správě Palestiny dostala po první světové válce od Společnosti národů Velká Británie. Determinujícím prvkem její vlády nad Palestinou se stal příslib vytvoření židovské „národní domoviny“ obsažený v Balfourově deklaraci z listopadu 1917 a tzv. Churchillově Bílé knize z července 1922, který přes svou relativní vágnost znamenal významný úspěch sionistického hnutí a stal se povzbuzením k dalšímu židovskému vystěhovalectví, které probíhalo již od dvacátých let a bylo ještě rozdmýcháno vnitropolitickým vývojem v Maďarsku, Polsku a později zejména v Německu. Bylo-li k roku 1914 v osmanské Palestině ne více než 90 tis. Židů, pak v poválečných letech až do nástupu Hitlera k moci přibýlo dalších 120 tis. Díky židovské činnosti a nadšení, s nímž se byli schopni uživit na neúrodné půdě jejich vysněné domoviny, byl požadavek Bílé knihy na „demografickou únosnost“ naplněn, přestože arabské elity pozorovaly přetváření hospodářského a sociálního koloritu s jednoznačnou nevolí. Obrovská 160 tis. vlna imigrace převážně z Německa z let 1933-36 pak spolu s důsledky průmyslové krize, jež zasáhla blízkovýchodní region právě v této době, roztočily první kolo násilností, které se nezastavilo dosud. Jednotícím prvkem arabské strany se stalo náboženství a to zejména bující *wahábismus*, a vůdčí postavou antisemitských a protibritských postojů se stal velký muftí jeruzalémský Hádž Amín al-Husajní.

Protibritské tendence vytvářely nebezpečí, k jehož iniciaci mohlo stačit i jen velice málo. V okamžiku, kdy se svými souvěrci začal otevřeně solidarizovat i Indický muslimský kongres, hlavní opora Britů proti Indickému národnímu kongresu, začalo složité britské lavírování mezi dlouhodobými koloniálními zájmy, místním a domácím veřejným míněním a zahraniční politikou. Do této problematické situace začali přilévat svou trošku také Německo a Itálie, jež k tomuto regionu lákaly zejména hospodářské zájmy. Nacistická propaganda nacházela odezvu zejména u mladých arabských důstojníků, nicméně zanesla se i do povědomí lidových vrstev. Antisemitský a protizápadní náboj zejména německé propagandy – Italové ztratili prestiž po vpádu do Habeše – zůstával významným faktorem britské koloniální politiky na Blízkém východě i po celou dobu druhé světové války.

Incident z 15. dubna 1936, kdy skupina arabských bezzemků přepadla několik aut u Nábulusu a zabila jednoho Žida, následná odvěta u osady Petah Tikva a již vzájemné násilnosti v Jaffě odstartovaly sled událostí, které Brity přesvědčili o důležitosti klidu

v Palestině. Arabské stávky a požadavky na zastavení imigrace a zakázání majetkových přesunů do židovských rukou, uvolnily zábrany také v Egyptě, kde se čerstvému ministru zahraničí Edenovi podařilo uklidnit veřejnost až formálním ukončením okupace smlouvou o přátelství a spolupráci z konce srpna 1936. Bouře ve francouzské mandátní Sýrii ukončil až razantní zásah francouzské armády a v říjnu 1936 se v Iráku dostala k moci skupina kolem gen. Sidkího Bakra, která od počátku projevovala silně proněmecké tendence, došlo k přijmutí německých poradců a k reinstalaci probritského premiéra Nurí as-Saída došlo až po několika měsících a zavraždění gen. Bakra.

V Palestině nevedly k uklidnění situace ani intervence arabských vládců Abdalláha a Ibn Saúda, ani snaha Židovské agentury, jejíž snahu podlamovala aktivity revisionistů Vladimíra Žabotinského, kteří byli minimálně stejně bojechtiví jako bezzemci, *felláhové*. Relativní uklidnění přineslo ustanovení vyšetřovací komise lorda Peela. Publikace výsledků komise v červenci 1937 a okamžitá proklamace podpory tomuto řešení premiérem N. Chamberlainem však znovu vyvolala nepokoje. Vznik židovského státu na severozápadě, britská enkláva napříč zahrnující Jeruzalém a přiřčení zbytku k Zajordánsku nebylo únosné zejména pro zamýšlený odsun 250 000 Arabů z plánovaného židovského území. Arabská nevole se tentokrát již přímo zaměřila na britské úřady, ale vzhledem k poklesu radikalismu v ostatních arabských státech, již její význam stagnoval. Snaha Britů o trojstranné jednání byla dlouho Araby ignorována a došlo k ní až v únoru 1939. Arabské obstrukce na cestě k jakémukoli výsledku jim přinesly ovoce. Další Bílá kniha byla publikována 17. května 1939 a prakticky splňovala arabské požadavky. Slibovala nezávislý palestinský stát do 10 let, podíl na vládě měl být Židům i Arabům přidělen proporčně. Bylo omezeno převádění půdy do vlastnictví Židů a imigrace byla na příštích 5 let omezena limitem 75 tis. a pak se mělo jednat znovu, což by vzhledem k předchozím ustanovením dovolilo Arabům další imigraci zablokovat. Jednoznačná prohra měla důsledek i na sionistické hnutí, kde se v podobě Židovské agentury začali prosazovat proamerické osobnosti vedené Davidem Ben Gurionem na úkor Britům loajální skupině kolem Chajma Weizmana v čele Světového sionistického kongresu.

V průběhu Velkého palestinského povstání, jak bývá vlna násilí někdy označována, přicházeli do Palestiny také Čechoslováci.

Nejvyšší zastoupení Československé republiky v oblasti Blízkého východu představoval generální konzulát v Jeruzalémě vedený Josefem Miloslavem Kadlecem. Vedle toho fungoval i honorární konzulát v Haifě vedený importérem dřeva Zikmundem Glaselem a v Tel Avivu pod vedením advokáta dr. Viktora Grünwalda.

Vedle Kadlece v oblasti působili vyslanec v Káhiře dr. Benjamin Szalatnay-Stachó a dále konzul v Bejrútu dr. Bartoň.

První imigranti z Československa – Židé – se sice přicházeli do Palestiny usadit natrvalo, ale nechtěli přetrhávat vazby na svou vlast, vznikali krajanské kroužky a sionistické organizace s civilní složkou čs. představitelů vycházely dobře, i díky korektnosti v zacházení s Židy v ČSR a odkazu T.G. Masaryka. Po Mnichovu a markantněji po zániku ČSR se sem dostávali českoslovenští imigranti, kteří, ač zpravidla židovského původu, nebyli pevně rozhodnuti spojit svoji budoucnost s Palestinou. Vzhledem k úmyslným administrativním obtížím, s jakými se dal získat status legálního přistěhovalce či občana Palestiny, se záhy také začali hromadit ilegální uprchlíci.

Až do příchodu generála Mézla byl ústřední a jedinou vůdčí postavou československé akce na Blízkém východě generální konzul Kadlec, který měl také významné zásluhy na vytvoření vojenských jednotek pod britskou patronací. O své zásluhy na této skutečnosti se zkušený diplomat neváhal hlásit, ať už během války³⁸ nebo i po ní³⁹.

Generální konzulát nedostal příliš času vzpamatovat se z šoku z událostí 15. března 1939, když jeho jediným zdrojem bylo protektorátní rádio a následně tisk, neboť již 16. března se dostavil německý generální konzul Döhle a požadoval předání úřadu. Kadlec byl bez instrukcí a zvažoval možnosti. Jediný, s kým se mu podařilo spojit byl, bejrútský konzul dr. Bartoň, který se připravoval spíše na předání, jelikož se obával konfiskace svého nemovitého majetku v Praze. Německý generální konzul projevil pochopení a souhlasil, že s převzetím úřadu počká až na české straně dorazí instrukce od Chvalkovského ministerstva zahraničí. Snaha ze 17. března o spojení se s londýnským zastupitelským úřadem komunikačními linkami Židovské agentury přes československého rodáka a generálního tajemníka židovského národního fondu Leo Herrmanna selhala. Tentýž den ale odvysílal britský rozhlas projev premiéra N. Chamberlaina, ve kterém odmítl uznat anexi českých zemí, a také přinesl informaci o nepředání washingtonské ambasády velvyslancem Hurbanem. Za této situace nabyl Kadlec jistoty, že k vydání konzulátu nebude donucen a nazítří navštívil po řadě

---

³⁸ Jeho zásluhy byly vyzdvihovány v hlášení exilovému ministerstvu zahraničí, bez ohledu na to zda je psal on, či jeho podřízení. Za pozornost stojí především jeho zprávy „Československý generální konzulát v Jerusalemě v Odboji“ a „Historie Československé Vojenské Jednotky v Blízkém Východě od vzniku jednotky k Tobruku“ k nalezení např. AMZV, LA-D 95, částečně též zpracované v I. Štovíček: Ke vzniku čs. jednotek na Středním východě IN: HaV 1965.

³⁹ J.M. Kadlec: Svatá země v československém odboji. 1947.

francouzský a americký konzulát, kde se mu dostalo morální podpory a na francouzském i nabídky případného existenčního zajištění a francouzského pasu. Přes Francouze se pokusil poslat telegram dr. Osuskému, obdobně pak z amerického konzulátu dr. Benešovi. Ani jeden však, zdá se, nedorazil ke svému adresátovi. V neděli 20. března vykonal návštěvu generálního tajemníka⁴⁰ palestinské vlády J.S. Macphersona, který nemohl jménem britských úřadů nic zaručit, ale vedle morální podpory a gratulace k nepředání úřadu zajistil od následujícího dne policejní ostrahu budovy konzulátu, která se nacházela v německé čtvrti Jeruzaléma⁴¹. Takto ujištění svou pozicí konzul Kadlec i jeho dva úředníci, aktuár Schmidt a pomocný úředník Matějček, se shodli na zahájení „aktivního odporu“ na půdě Palestiny. Ještě večer připravil oficiální memoranda pro německý konzulát, ke kterému připojil i soukromý⁴² dopis konzulovi, a pro úřad vysokého komisaře Palestiny. Taktéž vypracoval tiskové prohlášení pro pondělní vydání novin, kterému se dostalo poměrně slušné pozornosti⁴³ a informoval světové tiskové agentury. Tato sebe prezentace měla i svou praktickou využitelnost při jednání s britskými úřady, neboť přestože Britové nad jeho činností přivírali oči, nešlo až do uznání prozatímní vlády o oficiální instituci a na žádosti o oficiální status se palestinské orgány odvolávaly na „instrukce z Londýna“.

Začátek války ukončil každé byt' jen teoretické ohrožení ze stran německého konzulátu a umožnil Kadlecovi organizovat transporty dobrovolníků do čs. armády. První transport 300 mužů opustil Palestinu již v listopadu 1939 a další následoval v lednu. Britské orgány na získávání dobrovolníků spolupracovaly. Vedle společného válečného záměru to pro ně znamenalo taktéž odsun ilegálních imigrantů zhusta židovského původu mimo území mandátu. Kontakty s britskými vojenskými složkami se v budoucnu konzulu Kadlecovi vyplatily, zejména spolupráce s zástupcem velitele britských vojsk pro Palestinu a Transjordanii brigádierem⁴⁴ S. Brunskillem se ukázala jako důležitá. Hlavní tíha transportů s absolventy balkánské cesty k čs. armádě ležela na dr. Bartoňovi v Bejrútu, kterému byl z ústředí Čs. vojenské správy v Paříži poslán ku pomoci v dubnu 1940 špkt. Rudolf Šiman ve funkci vojenského zmocněnce.

---

⁴⁰ Chief Secretary

⁴¹ Nemuselo jít přímo o oficiální policejní ostrahu. Budova konzulátu se nacházela v přímém sousedství soukromé vily Macphersona, jenž jako druhý nejvyšší civilní britský úředník této ostrahy dozajista požíval a stačilo policisty jen upozornit, aby nedopustili výtržnosti před budovou čs. konzulátu.

⁴² Přes deklarovaný soukromý charakter dopisu si ponechal opis a neváhal ho ocitovat v plném znění do zprávy „Československý generální konzulát v Jerusalemě v Odboji“, str.11. Ostatně celá dikce dopisu nese příslib pozdějšího použití pro pisatele.

⁴³ J.M. Kadlec: Svatá země v československém odboji. 1947. s.20-22.

⁴⁴ Ekvivalentní hodnost k čs. brigádnímu generálovi.

V dubnu a květnu vyhlásil konzul Kadlec všeobecnou mobilizaci čs. příslušníků v Palestině. Dostavení se bylo povinné, nicméně případný nástup k čs. armádě již dobrovolný. Dostavilo se přes 1000 mužů, přičemž počet bývalých občanů ČSR na území mandátu Kadlec odhadoval na 6-8 tisíc. V květnu taktéž vytvořil Československý červený kříž v Palestině.

Pád Francie zcela změnil situaci československé akce na Blízkém východě. Nejdříve musel řešit problém čs. dobrovolců čekajících v Bejrútu na transport do Francie. Již skutečnost, že ho o této skupině na konci června informoval generální tajemník Macpherson, nasvědčuje britské ochotě běžence přijmout. Kadlec, s poukazem na Macphersonův slib je přijmout, vyvrací oprávněnost pocitu bezvýchodnosti a nejistoty, kterou příslušníci bejrútské skupiny pociťovali a následně ventilovali. Je zjevné, že z Jeruzaléma viděl jejich pozici jinou optikou než oni sami, když jim teoreticky hrozila i nedobrovolná repatriace do Protektorátu.

Zástupce velitele britských vojsk brigadier Brunskill oznámil 29.června přechod skupiny s 206 adepty československé uniformy a po dobu služební nepřítomnosti velícího velitele gen. Barkera mu také příslušel úkol rozhodnout co s nimi. Rozpaky mu působil nevojenský charakter skupiny a také její malý počet např. v kontrastu s Poláky, kteří opustili Sýrii v síle 6000 mužů a plně vybaveni, což si vynutili na francouzské straně. Právě přiřazení bývalých občanů Československa k polské armádě bylo prvním návrhem, který Kadlec rezolutně odmítl. Následně odmítl také inkorporování do téměř nevojenských pomocných vojenských sborů⁴⁵. Třetí návrh vycházející z předpokladu vytvoření rozsáhlé francouzské legie, z uprchlíků z vichizujícího se francouzského mandátu, již nemohl tak snadno odmítnout, zejména na Brunskillův poukaz na fakt, že čs. vojsko bylo až do kapitulace Francie součástí její armády. Kadlec následující den navštívil tábor v As Sumarii v blízkosti hranic, který plnil funkci internačního tábora a vojáci v něm neměli status vězňů, jen díky Kadlecově záruce, že se nerozprchnou po Palestině. Nicméně i tak našel útvar, který od 30. června používal označení pluk, ačkoliv se v Palestině nenalézala žádná autorita, která by ho mohla zřídít, ve velmi spartánském prostředí doprovázeném zákazem vycházení i pro důstojníky a výhrůžkami zastřelením ostatních, pokud někdo sběhne, byť nelze předpokládat, že by byly myšleny vážně. Brunskillovi referoval ještě tentýž večer a tlumočil nejpálčivější požadavek vojáků na uniformy, s nimiž by získali alespoň základní charakter vojenské jednotky, a třebas i minimální peněžní prostředky. Nazítří 1. července se dostavil ke konzulovi škpt. Šiman, pro něhož se ihned pokusil

---

⁴⁵ Auxiliary Military Pioneer Forces

získat Kadlec oficiální uznání jako vojenského zmocněnce a nakonec alespoň jako styčného důstojníka u generálního konzulátu, ale definitivně k tomu došlo až 1. srpna.

Přestože od 4. července vyměřil brig. Brunskill poměrně štědré „kapesné“⁴⁶ pro příslušníky skupiny, nepokoj narůstal a tak bylo hlavním úkolem Kadlece a Šimana mírnit jejich projevy a urychleně vymoci oficiálnější status jednotky. Memoranda ze 13. pro Vysokého komisaře sira Harolda MacMichaela a gen. Barkera již obsahují společný návrh Kadlece a Šimana na organizaci 4 čet běžných a 1 důstojnické. Od MacMichaela dostal příslib, že do Palestiny bude vpuštěn každý zájemce o vstup do čs. armády. Den po návštěvě brig. Brunskilla 17. srpna byla skupina přesunuta od hranic do tábora v Gedeře, který již měl vojenský charakter a také byl snadno dosažitelný z Jeruzaléma hodinovou jízdou autobusem.

Uznáním čs. prozatímní vlády 23. července 1940 byla sice posvěcena výstavba jednotky, ale vybavení stále vázlo. Ještě den před oficiální přísahou 28. července nemělo mužstvo vojenské čepice a vydány jim byly až po naléhavé intervenci gen. konzula. Přísaha a následná mše otce Longina-Gáboríka z čs. kláštera na hoře Olivetské již proběhly bez komplikací a za účasti několika představitelů britské vojenské a civilní správy.

Po opakovaných jednáních s Macphersonem a nakonec i MacMichaelem dospěl 30. července Kadlec k dohodě o přijetí 50 usazených a 45 ilegálních Židů do skupiny ovšem jen pod podmínkou, že toto číslo bude do budoucna posledním židovským příspěvkem do řad čs. armády v Palestině. Tento závazek musel být dokonce signován i písemně a to jak Kadlecem, tak plk. Korešem, který jako v Bělehradě Mézlem ustanovený velitel transportu fungoval i jako velitel jednotky. Z krátkodobého pohledu se jednalo o důležitý a nezbytný krok, neboť bez něj by mandátní správa k zformování jednotky nemusela svolit, vrostl stav skupiny o 1/3 a také se trochu narovnal poměr mezi mužstvem a důstojnictvem. V delší perspektivě však byla vojenská skupina na Blízkém východě odkázána jen na přicházející z domova a zdroje mimo Palestinu, které zdaleka neměly takový potenciál.

Židé v uniformě – britské, československé či vlastní?

Problematika Židů z bývalého Československa sloužících v čs. zahraniční armádě v Palestině a postoje Britů a sionistů nelze pochopit mimo kontext palestinské otázky. Již tak složitou otázky komplikuje značná nejednotnost na straně sionistických

---

⁴⁶ tzn. 12 liber měsíčně pro štábní důstojníky, 8 pro ostatní důstojníky a něco méně než libru měsíčně pro mužstvo. AMZV, LA-D 95. Historie Československé Vojenské Jednotky v Blízkém Východě od vzniku jednotky k Tobruku, s. 9.

organizací. Radikální revisionistické křídlo i umírněnější skupina kolem Židovské agentury se rámcově shodly na zastavení odporu proti Britům po dobu války⁴⁷, ale Židé nepřestali sledovat své zájmy v podobě vytvoření židovského státu. Primárně se snažili vytvořit židovské jednotky v britské armádě dle Weizmanna jako analogii k židovským jednotkám v první světové válce a dokonce samostatné židovské armády ve smělejších plánech revisionistů.⁴⁸ S vývojem situace a neprůchodnosti ozbrojených jednotek se přestali bránit myšlence Židů ve spojeneckých armádách. Sice jim hrozilo riziko, že se tito vojáci po válce vrátí do své původní vlasti, ale řádný výcvik a bojové zkušenosti těch, kteří by se vrátili do Palestiny, měli mít pro osvobozenecský boj větší cenu. Boj o vytvoření státu Izrael jim dal za pravdu.

Britové se snažili předejít arabskému rozhořčení a již od října 1939 zkoumalo War Office možnost sestavení jednotek z Palestiny tak, aby to pokud možno co nejlépe sloužilo britským zájmům. Weizmann tuto snahu podporoval a vyhlášoval schopnost vytvořit dokonce samostatnou židovskou divizi s 10 až 12 tis. muži. Vesměs prosionistická administrativa Winstona Churchilla měla však na postu ministra pro kolonie Malcolma MacDonalda, který lpěl na dodržování tzv. Bílé knihy a rozhodný odpor vyjadřovaly i britské blízkovýchodní autority – vysoký komisař pro Palestinu sir Harold MacMichael, velvyslanec v Egyptě sir Miles Lampson a také vrchní velitel vojsk sir Archibald Wavell. Mocným argumentem byla síla německé propagandy, která by ozbrojené Židy dokázala proměnit ve větší zbraň proti Britům, než kolik mohli přinést na bojišti. Do tohoto období také spadají transporty dobrovolníků k čs. armádě ve Francii, které se Britům do značné míry hodily. Negativní reakce sionistů na aktivitu generálního konzula byla pochopitelná. Přední představitelé Židovské agentury však ve svém odporu zachovávali diplomatické dekorum. Jednak nemělo smysl agresivní politikou narušit své dobré vztahy s Brity, avšak také některé čelní představitele sionistů pojily s Kadlecem dobré vztahy. On sám ve vzpomínkách vzpomíná velmi dobře na spolupráci s Moše Šertokem⁴⁹ a Jitzaka Bena Zvi⁵⁰ označuje

---

⁴⁷ Výjimku, byť nepočetnou, tvořila skupina kolem Abrahama Šterna, známá též jako Šternův gang, která se oddělila v roce 1941 od revisionistické vojenské organizace *Irgun Zwei Leumi* a odmítla zastavit ozbrojený boj proti Britům. V reálu se však jednalo o pár desítek jedinců.

⁴⁸ Asi nejkomplexněji je popsána problematika rekrutování v Palestině v R.W. Davis: *Jewish Military Recruitment in Palestine, 1940-1943* IN: *Journal of Palestine Studies*, Vol. 8, No.2, 1979, p. 55-76.

⁴⁹ Moše Šertok (1894 -1965), hlava politické sekce Židovské agentury, po vytvoření státu Izrael zhebraizoval své jméno na Šarett a stal se jeho prvním ministrem zahraničí a v roce 1954 po Ben Gurionově odchodu do ústraní i druhým premiérem.

⁵⁰ Jitzak Ben Zvi (1884-1963), za války prezident Židovské národní rady, po smrti Chajma Weizmanna v roce 1952 se stal druhým prezidentem Izraele.

za svého „starého přítele“⁵¹. Nižší organizační součásti sionistického hnutí se tím však necítily omezeny a jejich odpor byl ničím nezakrývaný. Velmi aktivní byla zejména organizace Hitachduth Oley Czechoslovakia⁵². Zpočátku spolupracovala na krajanských setkáních, ale již organizace transportů do Francie je vedla do agitace proti. Její předseda dr. Josef Rufeisen, původně ostravský advokát, se ve vyjadřování na schůzi této organizace rozhodně nemírní. „Ne! Generální konzul vlastně neexistujícího státu mobilizoval naše lidi, aby krváceli ve Francii pro Československo.“⁵³ Ani další členové, jejichž celkový počet později gen. Mézl odhadoval na přibližně 800 a k nejaktivnějším členům se řadili dr. Angelo Goldstein a dr. Chajm Kugel, oba meziváleční poslanci za Židovskou stranu, byť volbami prošli na kandidátce Československé strany sociálně demokratické – dělnické, se k čs. akci nestavěli kladně. Jejich otevřený postoj zmírnilo až uznání prozatímní vlády Velkou Británií, zároveň však nutno přiznat, že dubnová mobilizace vyšla oproti listopadovým odvodům doztracena.

V létě 1940 spěla jednání o jednotkách vytvořených z Palestiny ke svému konci a sionistický odpor k mobilizaci bývalých občanů Československa byl z jejich strany pochopitelný. V září 1940 byl konečně zřízen prapor „Buff“ s nebojovým zaměřením a paritním podílem mezi Araby a Židy. Pomocný charakter jednotky nevzbudil mezi Židy uprchlími z Evropy velké nadšení a nedošlo k přílivu dobrovolníků, který Weizmann potřeboval i politicky. Ba naopak. Zájem Arabů po prvních dvou měsících převážil a celkově měli za první půlrok více zájemců⁵⁴. Tento alarmující stav aktivoval sionistickou agitaci.

Sionistický nátlak začínal již na palubách uprchlických lodí, kde se zatvřelí Židé-Čechoslováci setkávali s nepochopením a následně v uprchlických táborech s ostrakizací a odmítáním pomoci židovských organizací. Ostatně tím vyhrožoval již dr. Rufeisen všem, kteří uposlechnou Kadlecovu mobilizaci. Ani po vstupu do čs. armády se nedostali mimo působení sionistů. Jejich aktivita mohla mít svůj podíl na několika zběhnutích, ale nelze podceňovat ani další faktory. Jen z tak těžce Kadlecem vybojovaných 95 mužů, kteří opustili tábory Sarafand a Athlit 12. srpna, zběhlo 12 – 10 ilegálů převážně z Podkarpatské Rusi a také dva déle usazení. Představy o využívání transportů k čs. armádě jako vstupenek do Palestiny mezi ostatními vojáky

---

⁵¹ J.M. Kadlec: Svatá země v československém odboji. 1947. s. 45.

⁵² V překladu „Spolek vystěhovalců z Československa“. Sestra obdobných organizací pro Německo a Maďarsko.

⁵³ VÚA-VHA, ČSVM-SV 12/69/2. a E. Kulka: Židé v československém vojsku na Západě. 199. s. 209.

⁵⁴ R.W. Davis: Jewish Military Recruitment in Palestine, 1940-1943. p. 63.

zaznamenává i K. Klapálek⁵⁵ a několik těchto případů vrhlo na všechny Židy stín, který se v několika extempore konkretizoval do podoby antisemitských projevů. Na druhou stranu, vlnou desercí si prošla i Andersova armáda vyreklamovaná z SSSR v srpnu 1942, kde sám gen. Anders odhadoval židovský původ až u 3 zběhů⁵⁶. Britská správa zpočátku garantovala umožnění vstupu všem zájemcům o československou uniformu, ale s množícími se čs. a polskými zběhy začala ilegální imigranty přesouvat na ostrov Mauritius v Indickém oceánu. Vysoký komisař MacMichael sionistické organizace za odrazování vstupu do spojeneckých armád pokáral v březnu 1942⁵⁷, na tvrdost a donucování ke vstupu do „Buffs“ mezi židovskou veřejností upozorňoval Foreign Office již dříve.

Nejmarkantnějším projevem židovské agitace v čs. táboře se stalo vystoupení por. Huberta Steina proti konzulu Kadlecovi. Záložní poručík dr. Stein po návštěvě dr. Angela Goldsteina v Az Sumeiryi 12. července začal rozšiřovat řeči o tom, že se generální konzul dostatečně nestará o rozšíření jednotky. Paradoxně nyní sionisté poukazovali na možné použití až 1800 případných branců z Palestiny vyzískaných na Britech prostřednictvím Židovské agentury. Sionistickým záměrem bylo po uzavření možnosti převládnout početně v praporu „Buffs“ pokusit se o totéž v čs. jednotce. V palestinských poměrech neorientující se velení jim doprávalo krátce sluchu. Podporu zákonitě musel získat i u služebně nejmladších důstojníků, kterým reálně hrozilo zařazení na poddůstojnické posty či dokonce na posty mužstva, jakkoli nepravděpodobné rozšíření bylo. Honorární konzul Glasel dokonce návštěvou dr. Goldsteina počal pozorovat neklid v jednotkách, když hlásil nadřízenému „Klud, jednota a trpezlivost ... od okamžiku této návštěvy prestal.“⁵⁸ Kadlec musel čelit této „intrice“, jak to sám nazýval během své návštěvy 14. července. Další vývoj mu dal jasně za pravdu, kdy byl stvrzen numerus clausus po těžko vybojovaném přijetí 95 mužů a i návrh na poměr 50:50 mezi Židy a nežidy byl prozatím odmítnut. Por. Stein byl donucen se gen. konzulovi omluvit a plk. Koreš tak učinil bez cizího nátlaku.

---

⁵⁵ K. Klapálek: *Ozvěny bojů*. Praha 1966. s 39.

⁵⁶ Podle W.Anders: *Bez ostatniego rozdziału. Wspomnienia z lat 1939-1946*. 1950. uvádí D. Brandes: *Exil v Londýně*. 2003., str. 293.

Takto se na Blízký východ dostal mj. i Menachem Begin, poválečný velitel revizionistického Irgunu, v letech 1977-1983 premiér Izraele a držitel Nobelovy ceny míru z r. 1979.

⁵⁷ Davis, Ronald W., *Jewish Military Recruitment in Palestine, 1940-1943*. p. 63-4.

⁵⁸ „Historie Československé Vojenské Jednotky v Blízkém Východě od vzniku jednotky k Tobruku“ s. 19.

Zřetelným výsledkem řeči dr. Goldsteina ke shromážděným židovským brancům u římského viaduktu tak zůstalo několik zběhů⁵⁹.

Gen. Mézl po svém příchodu čelil sionistickému tlaku krátkodobým zákazem vstupu pro sionistické činitele do čs. tábora, nyní již v Gedeře. Zběhnutí několika jedinců nebylo příjemné, ale šlo spíše o ztrátu prestiže, pro něj však velmi citlivé, neboť to bylo na počátku jeho působení v Palestině. Židé byli ke zběhnutí náchylnější také díky svému zázemí v podobě příbuzných, stále otevřených dveří v kibucech a někteří po zběhnutí doopravdy vstoupili do palestinských jednotek.

Aktivita dr. Goldsteina a dr. Kugela, od jejichž aktivity z počátku července se dokonce distancoval i dr. Rufeisen, se však nezastavily. Zejména dr. Goldstein objížděl tábory pro ilegální uprchlíky a odrazoval židovské dobrovolníky od vstupu do čs. armády, když vykresloval špatné zacházení a důstojnický antisemitismus v jednotce. Proto byla pro gen. Mézla a gen. konzula Kadlece jistě šokující zpráva na zlomu října a listopadu uvolněná Židovskou agenturou do palestinského tisku, že jako zástupci židovské menšiny budou do tvořící se Státní rady jmenováni právě dr. Goldstein a dr. Kugel. Gen. Mézl 1. listopadu adresoval depeši MNO, v níž prosí jménem svým i Kadlecovým o zablokování jejich přijetí. Poštou zaslal o den poté rozsáhlou zprávu, včetně několika příloh o aktivitách zmíněných bývalých poslanců a Hitachduth Oley Czechoslovakia. Z obsahu je zřejmé, že na koncipování zprávy museli oba úřady spolupracovat. Proto je snad uklidnila depeše MNO z 6. listopadu, která jim z příkazu presidenta republiky sdělovala, že ke jmenování nedošlo a pokud by mělo, tak k jejich informacím bude přihlédnuto.⁶⁰

Realita však byla jiná a politické zastoupení Židů ve Státní radě bylo nutnou podmínkou stabilizace poměrů mezi čs. exilovými úřady a „ultrasionisty“ v Kadlecově terminologii.

Osm volných míst v čerstvě zformované Státní radě bylo objektem zájmu čs. sionismu. V Londýně vedl jednání dr. Zelmanovič, meziválečný tajemník Židovské strany. Averse vůči jeho osobě a snaha ponechat si volná místa na pozdější manévrování vedla Beneše ke zvažování variant, které dr. Kugela a dr. Goldsteina zahrnovaly. Beneš nechtěl připustit jmenování zástupce Židů před vyřešením urgentnějšího vztahu s exilovými Němci. V plánu měl, dle Smutného deníku

---

⁵⁹ V první polovině července zběhlo celkem sedm vojáků, z nichž voj. Viliama Kleina se podařilo vystopovat do kibucu Bremer. VÚA-VHA, ČSVM-SV 11/69/1.

⁶⁰ Obě depeše i Mézlův raport k nalezení v VÚA-VHA, ČSVM-SV 12/69/2.

z 25. listopadu 1940⁶¹, vytvořit tříčlennou komisi ze zástupců sionistů, asimilantů a ortodoxních Židů. Pokud by londýnští sionisté odmítli, měl v plánu navrhnout jmenování tel-avivského Goldsteina. Spolehnutí na sionistickou rivalitu zaplatil prezident překvapením, když Zelmanovič kandidaturu Goldsteina přijal, chtěl ho jen zastoupit do okamžiku, kdy bude schopen se dostavit do Londýna. Beneš odmítl a zachránil si pozici případným jmenováním dr. Goldsteina *ad personam* a tedy nikoli jako židovského zástupce, což si sionisté vzali osobně a reagovali tiskovou kampaní před otevřením Státní rady 11. prosince. Její ostrý tón nezískal pochopení u Britů a ani Světový židovský kongres neprojevil významnější souhlas. Beneš tedy v této oblasti mohl nečinně vyčkávat až do konce března, kdy se znovu sešel s dr. Zelmanovičem. Jmenování šesti komunistů včetně Němce Kreibicha po 22. červnu 1941 akcelerovalo i jednání s Židy. Záměr jmenovat Goldsteina ho nepustil ani při vědomí sporů s představiteli na Blízkém východě. Jeho kooptování do Státní rady překazila až jeho neochota přesunout se ze své právnické kanceláře v Tel Avivu do válečného Londýna⁶². Hned dalším kandidátem se stal dr. Kugel, ale ten se již stihl vzdát čs. občanství a tak na řadu přišel meziválečný předseda Židovské strany Arnošt Frischer taktéž usazený v Tel Avivu. K jeho jmenování došlo 18. listopadu 1941 a židé museli spolknout i jeho jmenování jen za svou osobu.

Jmenování dr. Goldsteina či dr. Kugela by krajně podrylo autoritu vedoucích představitelů na Blízkém východě a mohlo znovu rozdmýchat sionistickou agitaci. To, že byl jmenován méně kontroverzní Frischer, byl pro Mézla i Kadlece nakonec ještě zdárný konec kauzy, z jejíhož průběhu lze ovšem vycítit jaký význam exilové centrum přikládalo informacím detašovaných představitelů, a nad jmenování Frischera rozhodně nejásali.

Situace se v Palestině lepšila již v průběhu roku. Zejména po definitivní uznání vlády 23. července 1941 bylo významné. Hitachduth Oley Czechoslovakia se stávala spíše krajanskou organizací pomáhající pořádat kulturní akce pro vojáky i veřejnost a setkání s krajany. Na druhou stranu ještě v prosinci 1942 ji gen. Mézl podezříval, že pomáhá zběhům opatřovat novou identitu⁶³. Zdaleka to také neznamenal, že by sionistický problém zmizel, ale do budoucna se již projevoval jen v rámci fungování vojenské skupiny a nebyl vnášen zvenčí.

---

⁶¹ Dagan, A., The Czechoslovak Government-In-Exile And The Jews IN: The Jews Of Czechoslovakia. Svazek 3. Philadelphia 1984. s. 458

⁶² Dagan, A. c.d. s. 463.

⁶³ VÚA-VHA, ČSVM-SV 10/67/1.

Konečné dořešení odvodů a příslušnosti československých Židů v Palestině nemohla být řešena na úrovni gen. Mézla a také jednání se odehrávala mezi Masarykem a Šertokem. Vojenská část byla dořešena při návštěvě gen. Ingra na Blízkém východě. Po osobním setkání s Šertokem a Hermannem dospěli obě strany 19. června 1942 v přátelském duchu k předpokládatelnému kompromisu a zájemcům o účast v boji proti Hitlerovi nebylo bráněno ve výběru uniformy. Přátelskosti setkání a náchylnosti ke kompromisům jistě prospěla skutečnost, že v tomto okamžiku již byla čs. jednotka plně konstituovaná a i Židé převážili Araby v zájmu o službu u „Buffs“, což sionisté politicky potřebovali.

Zbývá ještě porovnat Mézlovo vystupování v tomto problému s Kadlecovým. Mézl si záhy po příchodu do Palestiny vypěstoval averzi k sionistům a provázela ho i nadále. Naproti tomu Kadlec, jak se zdá, jejich zapálení pro vlastní stát chápal a nebral si ani útoky na sebe samého příliš osobně. Diplomata se vedle svého naturelu, který byl přece jen ohebnější než Mézlův, mohl opřít o dlouhodobé zkušenosti z působení na pomezí arabského a židovského světa⁶⁴, kdežto Mézl, který si i nejspíš trochu v tradici meziválečné politické apolitičnosti zakládal na odporu k „politikaření“, byl okamžitě po svém příchodu doslova hoven do neznámých vod, které se mohly ukázat československému odboji na Blízkém východě příliš hlubokými. Sionistický tlak byl jeden z nejvážnějších problémů, kterým musel čelit v okamžiku svého příchodu, přičemž neměl politických pravomocí na řešení kontrapozice do níž se dostaly židovské a československé zájmy.

Vystoupení npor. Steina bylo asi nejkřiklavějším projevem stavu, ve kterém se nacházela vojenská skupina v okamžiku Mézlova příchodu.

Pokud po útrapách „balkánské cesty“ projevovala skupina vzájemnou soudržnost, v červenci ji ztratila. Rozdělení na důstojníky a mužstvo a začátek vojenské disciplíny byl v protikladu k pocitům rovnosti, které k sobě cítili např. v maďarském vězení. Obtíže se zaváděním subordinační u demoralizovaných vojáků se později opakovaly při přijímání transportů z Ruska. Vedle „zážitků“ z cesty rozdělovala skupinu také jednoznačná heterogenita – národnostní, náboženská, věková i vzdělanostní.

Většinu, zejména v důstojnickém sboru, tvořili Češi. Ostatní národnosti, především Slováci a Židé, se však často cítili ukřivděni při jakémkoli náznaku diskriminace. Rusíni jednak značně splývali s židovskou náboženskou menšinou a také neměli

---

⁶⁴ Na post do Jeruzaléma přešel z Tirany v roce 1932.

důstojníky⁶⁵ či inteligenci mezi mužstvem na to, aby své případné požadavky formulovali a prezentovali. Nicméně jejich příspěvek do „nesourodosti“ je nezanedbatelný. Ostatní vojáci snad ani nemohli nereagovat, když se někteří vojáci z Podkarpatské Rusi mezi sebou bavili běžně maďarsky.

Náboženská disproporce vůči meziválečné československé společnosti spočívala především v nadbytku židovského vyznání, které bylo vzhledem k antisemitskému zaměření Německa pochopitelné.

Věková struktura měla značný rozsah – od falešně nahlášených zletilců, kterým bylo v okamžiku vojenské prezentace méně než 18 let, po šedesátníka voj. Matěje Foubíka.

Taktéž vzdělanostní rozsah byl značný – od téměř negramotných vojínů z Podkarpatské Rusi po stejně zařazené vysokoškolské absolventy. Jakkoli si každý důstojník mohl uvědomovat nutnost přiměřeného zacházení s inteligencí, šlo v praxi uplatňovat „dvojí metr“ jen velmi těžko. Incidenty, kdy káraný vysokoškolák odmítl poslušnost o patnáct let mladšímu důstojníkovi z povolání, byly nevyhnutelné.

Polooficiální status, majetková nouze, nadbytek důstojníků a jejich nejistota ohledně služebního zařazení – formování tzv. důstojnických útvarů předpokládali již Kadlec a Šiman – a především slabá ruka velitele skupiny plk. Koreše, na jehož velitelských schopnostech se projevovalo dlouhé strádání v maďarském žaláři, vedla ke vzniku skupin, osobních averzí a rivalit, které v některých případech přetrvaly do opuštění Blízkého východu. Do znesvářených skupin a jedinců je také nutné připočíst kontingent letců, kteří čekali na transport do Anglie. Jejich volný postoj k autoritě velícího důstojníka musel tak „srovnat“ až gen. Mézl, který si o tom neodpustil informovat gen. Vicherka-Slezáka – „Je to malér, že každý z těchto chasníků žije v představě, že bůh ví, co on znamená. Hotová osvobozenecká psychoza.“⁶⁶

Existenci skupinek potvrzuje výpověď por. Engela⁶⁷, který dorazil do tábora na začátku září s nadlouho osamoceným prvním transportem z SSSR. Ten v září 1941 uváděl skupinky důstojníků jmenovitě. Za první skupinu označil důstojníky, kteří se i z dalších archivních podkladů, jeví jako notoričtí nespokojenci a stěžovatelé. Tvořili ji kpt. Selner a poručíci Krucký, Hlubík, Štětka, Čeřenský ad. Jinou tvořil mjr. Střelka, npor. Hák, npor. Svoboda, por. Mathes aj. Okolo mjr. Koblihy se sdružovali mjr. Reichenthal, npor. Dvořák a škpt. Novotný. Okruh kolem pplk. Klapálka tvořil dále npor. Fürth a por. Stein. Trochu odděleně zůstávala pak skupina ruská. Nad rámec

---

⁶⁵ Jediným důstojníkem přihlášeným k rusínské národnosti byl v počátcích npor. JUDr. Geza Barany.

⁶⁶ VÚA-VHA, ČSVM-SV 11/69/1.

⁶⁷ VÚA-VHA, ČSVM-SV 13/70/2.

skupin pak ještě mezi nejvyššími představiteli pluku držel plk. Koreš s pplk. Klapálkem na jedné straně proti pplk. Lípovi-Lexovi s pplk. Pelichem na druhé, přičemž třetí stranu tvořil mjr. Kobliha. Toto potvrzuje též zpráva, kterou v Londýně napsal člen „letecké skupiny“ škpt. Zahradka, který neváhal označit za skutečného velitele mjr. Koblihu, „neboť plk. Koreš byl velmi nerozhodný, takřka bez energie a pplk. Lexa s plk. Klapálkem vybíjeli se v neplodných sporech mezi sebou o místo zástupce velitele.“⁶⁸ Gen. Ingr tuto zprávu ihned přeposlal do Jeruzaléma a gen. Mézl označil za „neseriózní“ zejména nařčení plk. Koreše z neschopnosti, „když tento nemohl konat žádné zázraky“⁶⁹ a také odmítl obvinění, že se nechává kontrolovat dvojicí židovských tlumočnicků Brod – Stein s tím, že nikoho jiného jmenovat nemohl, protože jen oni uměli anglicky na dostatečné úrovni. Spory a skupinky však nepopřel a jejich existence se dál vine archivním materiálem mise. O skupinkách mluvil dokonce ještě 21. ledna 1941 před důstojnickým shromážděním v poušti u Jerichu. Skupiny popisuje až sarkasticky⁷⁰ a otevřeně mluví též o pomluvách, které jsou roznášeny o něm za jeho zády.

Přesun do tábora v Gedeře 18. července 1940, uznání vlády 23. a vojenská přísaha do rukou gen. konzula Kadlece pod vlající československou dávaly tušit blízké oficiální budování čs. jednotky a u některých důstojníků probudily něco, co nelze nazvat jinak než kariérismus, a nerozhodný plk. Koreš se stával hračkou v rukách soupeřících skupin a „všemu pouze kýval“⁷¹. Někteří se snažili vymoci si lepší postavení poukazem na svou údajnou aktivitu v domácím podzemním hnutí. Takovým se pak mezi ostatními dostalo posměšného označení „odbojový rada“. Kadlec požádal za této situace Londýn o pravomoc k vyřešení napjaté situace. Ještě než mohl obdržet odpověď, byl mu z Haify oznámen příjezd div. gen. Andreje Gaka a Kadlec svou žádost o pravomoc odvolal. Příjezd gen. Mézla-Gaka za zmíněné situace uvítal a při pozdější příležitosti to formuloval: „K příchodu této naší vysoké vojenské autority do Palestiny došlo tedy právě včas za zmíněných okolností.“⁷²

Gen. Mézl tedy dorazil v okamžiku, kdy skupina stála před oficiálním budováním, ale již za sebou měla pohnutou více jak měsíční historii, která se podepsala na náladě

---

⁶⁸ VÚA-VHA, MNO-Londýn 26/14/9.

⁶⁹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 12/69/2.

⁷⁰ VÚA-VHA, ČSVM-SV 13/70/2. O jedné mluvil: „Myslím, že šli ven, s představou, jak pojedou na bílém koni po Václavském náměstí středem klečících jásajících davů“. Mézlova bílého koně na Václavském náměstí zmiňuje i Klapálek, ale už jako jeho soukromou sázku o 10 liber s „jeruzalémským představeným“. K. Klapálek: c.d., 1966. s. 228.

⁷¹, VÚA-VHA, MNO-Londýn 26/14/9. Zahradkova zpráva o poměrech v táboře v Gedeře.

⁷² AMZV, LA-D 95. Historie Československé Vojenské Jednotky v Blízkém Východě od vzniku jednotky k Tobruku, s. 30.

mezi jejími členy. Hlavní zdroj potenciálních branců byl pro jednotku uzavřen podpisem Kadlece a Koreše pod dohodou s Brity z 1. srpna. Taktéž formování důstojnických útvarů bylo již v progresu. Gen. Mézl tak vstoupil na blízkovýchodní scénu v okamžiku, kdy již bylo v některých důležitých otázkách rozhodnuto o řešení, ale on byl odpovědný za jejich konečný výsledek.

První měsíce generála Mézla ve Svaté zemi

Gen. Mézl překročil spolu Jánem Lichnerem na palestinsko-libanonské hranice 3. srpna 1940 a dorazil až do Haify, odkud se ihned pokusil nalézt vojáky v Az Sumeryi, aby zjistil, že mezitím byli již přesunuti do Gedery. Následujícího dne pokračoval do Jeruzaléma. Byl přijat generálním konzulem Kadlecem, ale britská strana o jeho osobě nevěděla zhora nic. Jeho snaha zajistit si oficiální status pro Palestinu již při odjezdu z Bělehradu tedy vešla vniveč. Britská SIS o jeho osobě od své expositury v Jugoslávii nejspíš věděla, ale je zřejmé, že na rozdíl od Jugoslávie, kde byla spolupráce s aktivními čs. zpravodajci pro Brity důležitá, v Palestině pro ně relativně ztratil na důležitosti. Na druhou stranu uvolněnější atmosféra než v Bělehradě dovolovala Britům vůči Mézlovi vstřícnější jednání a projevila se zejména ve vyhovění žádosti o, pro něj tak důležitou, vysíláčku. Selhání vnitřní britské informační cesty není až tak překvapivé. Vazby SIS na britskou mandátní správu určitě zdaleka nebyly bez komplikací a docela jistě měla SIS z britského hlediska mnohem více důležitějších starostí. O to více nepochopitelné se zdá neschopnost exilové vlády a MNO vytvořit pro svého exponenta vůbec nějakou pozici. První žádost o potvrzení své pozice vezl spolu s prvním situačním hlášením již Ján Lichner, jenž opouštěl Jeruzaléma 6. srpna, a 12. srpna se gen. Mézl obrátil na MNO telegramem v němž žádá o informování hlavního velitelství blízkovýchodních sil v Káhiře⁷³ o své osobě a udělení nejvyšší moci nad čs. vojáky v regionu.

Žádost o brzké potvrzení nejvyšší moci byla inspirována i první návštěvou v táboře v Gedeře. První setkání gen. Mézla s rodící se čs. jednotkou a naopak byl v mnohém příznačný pro celé působení čs. vojenské síly na Blízkém východě.

V mezidobí mezi příchodem do Jeruzaléma a návštěvou Gedery 9. srpna se stačil nepochybně informovat od Kadlece a Šimana o stavu jednotky. Zápis ze Šimanova deníku z 4. srpna⁷⁴, tedy ze dne příchodu Mézla do Jeruzaléma, je vhodnou ukázkou jaké informace mohl mít před prvním kontaktem: „O kázni a morálce nelze říci, že by byla dobrá, ale doposud se podařilo zabránit vážnějším incidentům. Větší množství

⁷³ General Headquarters – Middle-East Forces, Cairo (GHQ-MEF)

⁷⁴ Jak je citován v kronice mise, s. 15, VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50.

intelligence mezi mužstvem a nadbytek důstojníků poměrně málo zaměstnaných, je na závalu kázi a morálce.“

Generál Mézl za situace, kdy neměl příliš mnoho manévrovacího prostoru – neměl oficiální uznání britské, žádné prostředky soudní moci, potřeboval zamezit jakémukoli incidentu, který by oslabil pozici u Britů – zvolil řešení sobě nejbližší – dlouhý důrazný projev před jednotkou a pak i shromážděnými důstojníky. Mnohomluvnost a vojáckost, z posudků jemu nakloněných, či sklon k řečnění a drsnost při jednání s podřízenými, z těch méně příznivých, známe z hodnocení meziválečných kvalifikačních listin. Gen. Mézl popsal svůj projev ve svém hlášení MNO z 12. srpna jako „bezohledné promluvení“⁷⁵ a později i jako „nekřesťanské vyprání hlav“⁷⁶.

Jakkoli bylo okamžité „postavení do latě“ důstojnického sboru a uvedení jednotky do stavu, kdy se mohl začít s výcvik se zbraní, nutné i z toho hlediska, že se neklid mezi nimi přenášel mezi mužstvo, nebyl toto způsob, který mohl situaci vyřešit natrvalo a tak byl zápis ve válečném deníku mise „Dojem z řeči byl dobrý a po kratším bručení a kritisování nastal v jednotce klid.“ spíše zbožným přáním než skutečností.

Stejně tak obnova pořádku v jednotce s výhledem na řádný výcvik, v den příjezdu gen. Mézla dostal pluk prvních 10 pušek darem od II. praporu Leicesterského pluku sídlícího taktéž v Gedeře, musela být důstojníky vítána, ale způsob se jim pochopitelně nelíbil. Navíc je jasné, že s odstupem času, kdy se již vytrácel pocit disorganizace z doby před příchodem gen. Mézla, se jeho proslov zdál stále více nepřiměřený. Pokud připočteme ještě další negativní zkušenosti vzniklé během další služby a dobu vzniku jsou např. vzpomínky Karla Klapálka možná ostřejší, než jak to pociťoval v srpnu 1940. Pplk. Klapálek, který byl při oficiálním uvítání stížen žlučnickým záchvatem, památkou na maďarskou pohostinnost, a musel odběhnout zvracet, dává ve svých pamětech tuto historku k dobru spolu dalšími hodnoceními: „Leccos se potom o tom povídalo. Ostatně jako symbol to nebylo nevýstižné, jak se později mnohokrát ukázalo.“⁷⁷

V oblasti platebních poměrů a zformování důstojnické jednotky, která již byla do struktury polooficiálního pluku vnášena duem Kadlec – Šiman a byla taktéž způsobem, jak se s problémem nadbytečných důstojníků, preferovaným londýnským MNO, by mohl generál Mézl nanejvýš slibovat jen to, u čeho nemohl zaručit splnění. Tak Klapálovými slovy „také ostatní otázky, které nás trápily, vyřešil náš představitel

---

⁷⁵ VÚA-VHA, ČSVM-SV 11/69/1.

⁷⁶ E. Kulka: c.d., 1992.

⁷⁷ K. Klapálek, c.d., 1966, s. 30.

velmi jednoduchým způsobem: udělal nám menší morální kázání a pohrozil tresty, jestli nebudeme dělat dobrotu, a tím byla jeho první mise u nás skončena.“⁷⁸

Důstojnická jednotka, kterou shodný problém řešili Poláci, byla v Londýně důsledně rozpracována včetně dvojího značení hodností, zdravení ve službě a mimo službu apod. Hlavní příčinou Klapálova odporu bylo částečné snížení platu, nikoliv však až na úroveň nových hodností v níž měli sloužit, jak uvádí Klapálek, což jeho slovy by „bylo při naší celkové chudobě na pováženou...“⁷⁹ Je otázkou zda za této situace snaha o pozdvižení morálky „kázáním“ a snaha o povzbuzení ochoty obětovat republice krátkodobě své pohodlí nebyla příhodná. Navíc ne všechny zpětné pohledy byly až tak negativní. Por. Rulf, který ještě stihl po příchodu z SSSR část diskusí a implementace této zvláštní jednotky, to popsal mnohem lehčeji: „No, bylo z toho mnoho nepříjemností, mnoho debat a ještě více legrace. Také výcvik této jednotky se prováděl od začátku, a tak jsme si věru připadali, jako bychom byli na vojně první den.“⁸⁰ K zamyšlení zůstává, zda Klapálovými slovy „Kuriózní jednotka byla formálně zřízena, ale brzo generál netrval na její další existenci“, nebyly vyhověno důstojnické averzi ve formě, která to generálovi vůči Londýnu nejsnáze dovolovala.

Hlavním účelem návštěvy bylo potvrzení či upravení struktury pluku s ohledem na nutnost výcviku i na jednání s Brity o použití jednotky. K tomuto prvnímu oficiálnímu potvrzení čs. pěšího pluku 4. došlo organizačním rozkazem č. 1⁸¹ z 10. srpna.

Jedinou změnu ve velení, jinak velmi sdílný Klapálek nekomentuje. Tou změnou si částečně polepšil – vyměnil si s pplk. jezd. Janem Lípou-Lexou posty velitele 1. praporu za nevelitelský post zástupce velitele pluku. Lípa Mězlovi příliš nepadl do oka a navíc měl pplk. pěchoty Klapálek lepší předpoklady k výcviku zamýšleného pěšího praporu.

velitelství čs. p. pluku 4.	velitel	plk. Josef Koreš
	zástupce	plk. jezd. Jan Lexa-Lípa
	pobočník	mjr. gšt. Bohumír Kobliha

velitelství I. / 4. polního praporu	velitel	pplk. pěch. Karel Klapálek
	pobočník	npor. pěch. Alois Hak

Novou strukturu se třemi polními rotami a 4. zatím jen rámcovou zdůvodnil do Londýna rychlejší bojeschopností po příchodu „Rusů“, jak označil čs. internované

---

⁷⁸ tamtéž

⁷⁹ tamtéž

⁸⁰ E. Rulf, Volá Káhyra, 2000. s.99.

⁸¹ Rozkaz pod hlavičkou Č. vojenského zmocněnce pro Balkán a blízký východ, VÚA-VHA, ČSVM-SV 1

vojáky v SSSR, a vytvoření kádrů pro případné rozšíření jednotky, „ať už příchodem nových vojáků, nebo přesunem jednotky na Balkán nebo jinam.“⁸²

Skupina nezařazených důstojníků a kurz pro výcvik důstojníků v záloze podléhal přímo velitelství pluku. Nezařazení důstojníci patřili do kompetence zástupce velitele.

Významnější než to, co změnil, bylo setrvání mjr. gšt. Bohumíra Koblihy na postu I. pobočníka velitele pluku.. Jeho tvrdé velení, kterým se snažil kompenzovat „poměrně slabou ruku velitele plk. J. Koreše“⁸³ stihla v uplynulých dvou měsících vydobýt mjr. Koblihovy značnou nepopularitu zejména v důstojnickém sboru. V dusné atmosféře panující na konci léta pak bylo mezi důstojníky vůči němu vzneseno několik velmi silných obvinění vztahujících se k jeho chování v Maďarsku. Tento případ velmi dobře poslouží jako doklad maďarského mementa, které se na vznikající jednotce podepsalo, a také vztahů v důstojnickém sboru.

Případ mjr. Koblihy

Na stále se šířící zvěsti o nevojenském chování mjr. Koblihy reagoval dotyčný 2. září žádostí o zproštění služby pobočníka. Následující den před shromážděnými důstojníky vyzval plk. Koreš všechny členy sboru, kteří vědí o protistátních činech mjr. Koblihy, ať vystoupí a otevřeně promluví. Ihned tak učinilo 8 důstojníků – škpt. Zahrádka, kpt. Šustr, kpt. Chvapil, por. Čeřenský, por. Jandl, ppor. Věcovský, por. JUDr. Krucký a ppor. Krézek. Plk. Koreš nařídil na 6. září zasedání komise, které by jejich výpovědi vyslechlo. V den zasedání komise se svou troškou přidal ještě kpt. MUDr. RNDr. Plaňanský. Ze vzniklých výpovědí vznikla kauza, která byla definitivně ukončena až rozhodnutím čs. polního prokurátora koncem března 1942⁸⁴.

Obvinění se vztahovala na Koblihovo počínání v budapešťské Citadele, jež vepsala nepříjemnou vězeňskou zkušenost značné části čs. osob unikajících přes Maďarsko. Nejzásadnější obvinění se týkalo určité formy spolupráce s velitelem věznice, kterému dle některých svědectví Kobliha dal čestné slovo, že nikdo z čs. internantů z vězení neuteče, bránění v útěku i pod pohrůžkou prozrazení pravých identit zadržených. Dále byl obviněn z hrubého zacházení se spoluvězni a dokonce z ochoty setrvat v maďarském vězení po celou dobu války.

Jádrem nevraživosti byl zlom března a dubna 1940, kdy z Citadely při cestě na koupání uteklo 6 osob včetně plk. Sklenovského, který při plánování útěku, dle

---

⁸² VÚA-VHA, ČSVM-SV 11/69/1.

⁸³ Gen. Mézl ve zprávě do Londýna z 12. srpna 1940, kronika mise, s 15, VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50, stejně tak VÚA-VHA, ČSVM-SV 11/69/1.

⁸⁴ Celá dokumentace případu VÚA-VHA, ČSVM-SV 11/69/1.

Koblihy, požádal o čestné slovo, že se nově přibývší Kobliha nepokusí o útěk, aby tak nenarušil plánované legální propuštění několika internovaných. Jiné čestné slovo o neúťeku Kobliha dal již předtím maďarskému strážmistrovi, který ho eskortoval z nádraží do Citadely, výměnou za nenasazení pout. Vojenskou disciplínu, včetně kontrolování světnic, kterou Kobliha s nejvyšší hodností zavedl, část vypovídajících rozhořčeně odmítá vzhledem k civilnímu postavení vězňů, zatímco jiní ji připouštějí, jen si stěžují na vyšší tvrdost ve srovnání s předchozím velením plk. Sklenovského. Nikomu z vypovídajících však nebylo skutečně ublíženo a všichni se odkazují na újmy třetích osob.

Výtky, že neudržel privilegia získaná plk. Sklenovským, se zdají pochybné. Po útěku několika osob velitel věznice k Čechoslovákům příliš ohledů určitě nebral a do tohoto zapadají služby, které byl Kobliha nucen nařídít a které důstojníci považovali za pohoršující, jako např. čištění ubikací maďarských vojáků. Případné snaze přemluvit další mladé vojáky, aby neutíkali a nezhoršovali tak postavení čs. občanů v Citadele, lze nejspíše přiznat i těch několik nešťastných či špatně pochopených výroků, jak je zmiňují kpt. Šustr a por. Čeřenský⁸⁵.

Ohrazení vůči hrubému jednání v Maďarsku bylo vlastně aktuální stížností nad praxí, kterou mjr. Kobliha aplikoval i v Palestině. Na přehnanou hrubost vůči inteligenci reagoval gen. Mézl v prvním důvěrném rozkazu, ale zpochybňování velitelské autority a používání „dvojího metru“ by bylo asi těžko přípustné v jakékoli armádě.

Koblihovi byl dán prostor k reakci. Přiznal již zmíněná dvě čestná slova a přemlouvání k opuštění od útěku bezprostředně po útěku plk. Sklenovského, zbylá obvinění popřel a neodpustil si dokonce nepřímé poznámky nad pohodlností některých důstojníků⁸⁶. Odmítal nařčení ze zbabělosti s tím, že jen odmítal napadnout stráž s holýma rukama.

O atmosféře v táboře svědčí nicméně fakt, že se Kobliha záhy dostal přímo k výpovědím jednotlivců a již 7. září mjr. Kobliha velmi nahlas děkoval škpt. Zahrádkovi „Pane štábní kapitáne, děkuji Vám za Vaši krásnou řeč u p. gen.

---

⁸⁵ „Nemám chuť riskovat, že při útěku budou po mně střílet a případně ztratím život. Počítám s tím, že zde zůstanu až do konce války, není zde konečně tak zle a já to zde vydržím.“

⁸⁶ „Pokud se týká toho, že se ve vězení nemám špatně, je pravda, že jsem několikrát prohlásil, že v poměru k přidělům v Protektorátě se mám královsky. Že někomu nechutnal hrách či fazole s hov. masem, na tom rozhodně vinu nemám. Mně chutnal. Jako důstojník jsem při mapování často bydlel a stravoval daleko hůře než v internaci v Maďarsku.“

Mézla.“⁸⁷ Zahrádka si na takové zacházení následující den písemně stěžoval. Jeho stížnosti se ovšem v důstojnické jídelně chopil opět mjr. Kobliha, rozlepil obálku a nahlas stížnost přečetl, předtím než ji podle řádu předal svému nadřízenému. Na tuto skutečnost si škpt. Zahrádka opět písemně stěžoval.⁸⁸

Kobliha ještě stihl 11. září zopakovat žádost o zproštění služby a připojil i demonstrativní žádost o povolení vstupu do britské armády v hodnosti vojína a v případě, že by byl shledán „skvrnou armády a národa“ byl ochoten vše s dotčenými pány řešit „tichou cestou např. při koupání v moři“. Plk. Koreš tuto stížnost zamítl a 16. září postoupil celou kausu Mézlovi.

Jeho rozhodnutí z 16. října bylo vzhledem k neexistenci soudu rozhodující. Gen. Mézl rozhodl, že věc není možno v daném okamžiku v Palestině řešit, a spis nařídil uložit. Toto rozhodnutí je ovšem velmi dobrou obhajobou mjr. Koblihy, neboť gen. Mézl dále poukázal na osobní zaujatost pisatelů navíc s tím, že právě oni patřili k problémovým důstojníkům v jednotce. Zdá se, že správně odhalil příčinu ve sporech z Az Sumeryie a v závěru připojil ještě důležitou osobní charakteristiku Koblihy: „Mjra gšt Koblihu znám velmi dobře ze služby u svého sboru v Košicích. Byl vždy dobrým důstojníkem... Je tvrdý a nekompromisní, ale jak se říká hodně komisní. Povahy prudké a proto snadno přestřelí.“ Vedle osobní známosti gen. Mézlovi musel naturel mjr. Koblihy velmi vyhovovat, neboť nese zjevné známky podobnosti s posudky na jeho vlastní osobnost. Toto hodnocení se stalo taktéž důležitým podkladem pro rozhodnutí polního prokurátora, když se onen začal touto kausou zabývat a neshledal svým výnosem 29. března 1942 mjr. Koblihu vinným ze žádného přečinu.

Osobní rozpory z doby před jeho příchodem, které nemohly být bez soudního aparátu, řádně řešeny se gen. Mézl rozhodl potlačit v naději, že do budoucna se, buď situace zklidní nebo mu bude dán prostředek jak se s tím vypořádat. V tomto případě navíc hrála svou roli nepochybně i osobní známost. Pro Mézla bylo přirozené spolehnout se na informace od člověka, kterého poznal během své meziválečné služby a sám ho instruoval jako pobočníka velitel transportu, než aby se přiklonil na stranu jemu neznámých důstojníků reptajících nad obdrženým rozkazem, což byl zároveň jev, který byl jedním z hlavních projevů nepokoje v důstojnickém sboru. Ráznost a důraz

---

⁸⁷ VÚA-VHA, ČSVM-SV 11/69/1. Toto je mnou jediný nalezený doklad použití pravého jména gen. Mézla v archivním materiálu z válečných let.

⁸⁸ Těmito stížnostmi by se však musel plk. Koreš reálně zabývat, kdyby nedošlo k hromadné anulaci kázeňských přestupků gen. Mézlem.

na disciplínu, kterými Kobliha vrchovatě disponoval, byl naproti tomu i podle Mézla tím prostředkem, který jednotku nejefektivněji ukázní.

Vedle organizačního rozkazu vydal i rozkazy všeobecné a důvěrné, v nichž se snažil upevnit morálku. Ve všeobecném rozkaze č. 1⁸⁹ se snažil vojáky ukáznit – „Svým příchodem sem Jste se všichni dobrovolně a bez nucení zavázali, že budete poslušni svým představeným a že se budete bezpodmínečně řídit předpisy a řády čs armády.“ – a odpolitizovat – „Naší jedinou zákonnou reprezentací je prozatímní vláda.“ – s podobným smyslem zmínil nelegitimitu Protektorátu či Slovenského štátu. Dále se snažil naznačit společný cíl, pro který stojí za to přetrpět nepohodlí – „Boj až do konce za svobodu vlasti a národa.“. O konkrétním zapojení do boje proti Hitlerovi nemohl mít ještě představu, ale naznačil alespoň krátkodobý cíl – „Zaměstnání budiž přizpůsobeno místním poměrům a nebudiž považováno za rekreaci, nýbrž za prostředek k dosažení cíle, totiž připravit jednotku na její bojový úkol. V rámci zaměstnání budiž věnováno více času výuce angličtiny, kterou jak velitelé, tak vojáci nezbytně potřebují.“.

Podstatnější než vesměs obecné proklamace všeobecného rozkazu byl obsah prvního důvěrného rozkazu⁹⁰ též z 10. srpna. Hned druhý článek byl mimořádně důležitý. „Dnem rozkazu zrušuji všechny tresty udělené za kázeňské přestupky. Přestupky, přečiny, ba i zločiny budou stíhány soudně.“ Zrušení trestů a prominutí přestupků v naději, že se již nebudou opakovat, které již den předtím vyhlásil ústně v Gedeře, přinášelo možnost začít nanovo a také ukázat dobrou vůli. Soudní pravomoc, kterou by pro potvrzení případných trestů potřeboval, se v tomto okamžiku zdála v nedohlednu, takže se řešení zdá jako jediné možné a vzhledem k motivačnímu faktoru do budoucna i správné. Špatné vztahy napravit pochopitelně nešly, ale gen. Mézl se alespoň pokusil nevnášet další hořkost.

Pochopitelně se chování a vystupování důstojníků věnoval více. Zdůraznil, že by měli být svou ukázněností, vnitřní i vnější, vzorem. Přímo také vyzval ke střídmosti a varoval před požíváním alkoholu. Alkohol při relativně dosti volné službě mohl být i vzhledem k nezvykle teplému klimatu vážnou komplikací. „Podle Vašeho chování bude posuzována i jednotka – nemyslete si, že nejste pozorováni.“, je více než vystihující. S požadavkem na střídmost zakázal také nošení různých holí a bičů důstojníky.

---

⁸⁹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 1.

⁹⁰ tamtéž.

Neopomenul také zacházení s mužstvem. Varoval před demagogií, která by vedla k demoralizaci. Připomenul, že „velet neznamena jen poroučet, nýbrž a to hlavně, předcházet příkladem, pochopit vojáka, znát jeho potřeby a svědomitě se o něj starat.“ Různorodost jednotky ho vedla i k formulaci o citlivějším chování k inteligenci, „která by mohla být nesprávným zacházením spíše na obtíž než na prospěch kázně a morálky jednotky.“ Poukaz, že kázeň nemůže vzniknout pouze uplatňováním předpisů, byl jistě správný, jenže způsob řešení, totiž „intelektuální převaha velitelů“ byla stejně jako některé jiné poměrně vzletně formulované požadavky asi obecně nedosažitelná.

Závěrem ještě zopakoval výzvu o dobré reprezentaci jména čs. armády. „Jste na Východě navštívenkou naší armády a našeho národa. Na to nezapomínejte!“ Početné malá jednotka mohla nějakým vážnějším incidentem velmi utrpět v britských očích, čemuž se Mézl snažil za každou cenu zabránit. Tato naléhavost ho často vedla k větší přímočarosti řešení než by situace zasluhovala.

Vedle řešení vnitřní situace pluku, musel též řešit vztahy vnější. Nutnost dohody s Brity byla ještě podpořena na dohodu navázaným vpuštěním prvního transportu z Ruska, který již čekal v Istanbulu a další skupinou čekající v Bělehradě.

Na vstřícnosti s níž se setkal od vojenských i civilních úřadů nesl svůj podíl i gen. konzul Kadlec, který byl hlavním prostředníkem kontaktů. Kadlec Mézlovu přítomnost 11. srpna oznámil generálnímu tajemníkovi palestinské vlády J.S. Macphersonovi a 21. srpna⁹¹ jej spolu s generálem navštívil a domluvil přijetí Mézla u vysokého komisaře MacMichaela. Mezitím vyslanectví obdrželo telegram od prezidenta Beneše: „Ustanovuji generála Gaka vojenským zmocněncem pro Blízký Východ sídlem v Jerusalemě. Jeho pravomoc vztahuje se na veškeré otázky vojenské a vojensko-politické. Podřízeny jsou mu čs. vojenské osoby a vojenské úřady. Z čs. vojenských osob má organisovati jednotky dle organizace britské po dohodě s příslušnými britskými úřady. Tyto jednotky tvoří součást jednotné československé armády na území britského imperia a mandátních zemí. Ve věcech politických má spolupracovati ve shodě s generálním konsulem Kadlecem.“⁹² Obdobné sdělení bylo zřejmě adresováno i britským vojenským a civilním úřadům.

Úřad vojenského zmocněnce sídlil v budově čs. konzulátu. Primárním potřebou všech čs. subjektů na Blízkém východě bylo finanční zajištění. Obdobný problém řešil

---

⁹¹ Datum návštěvy se liší mezi Kadlecovým podáním v Historie Československé Vojenské Jednotky v Blízkém Východě od vzniku jednotky k Tobruku, s. 30, AMZV, LA-D 95, kde je 13. srpen a od kroniky mise, VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50, která uvádí 21. srpna.

⁹² VÚA-VHA, ČSVM-SV 23/78/1.

v tu dobu též konzulát. Obnos 16 palestinských liber⁹³, který s sebou přivezl gen. Mézl situaci nijak neřešil. Pomoc od MNO v podobě LP 200 dorazila až 21. října. Hmotná nouze, která povzbuzovala vzdor v útvaru, byla podpořena i nouzí materiální. Britové sami měli poměrně málo vojenského materiálu. Nemožnost cvičit se zbraní se pak též projevovala na morálce jednotky. Pochodová cvičení a výuka angličtiny řádný výcvik nemohly nahradit. Jednání vedená v Jeruzalémě a Londýně přinesla svůj užitek hromadně ke konci měsíce. Nejprve dostal pluk několik kulometů Hotchkiss a dalších 200 pušek, vyrobených sice během první světové ale umožňujících nejen výcvik, ale i převzetí strážní služby nad táborem Gadera k 30. srpnu po odchodu Leicesterského pluku. Zbraně, důstojnost spojená s činnou službou a konečně výplata platů s dobou účinnosti od 2. srpna pozvedly morálku jednotky do uspokojivých mezí. Jistá patetičnost zápisu ve zpravodajském deníku – „Poprvé v historii stál na půdě Palestiny čs. voják na stanovišti se zbraní v ruce a hlídkoval.“⁹⁴ – odráží pocit uspokojení a zadostiučinění, které po dvou měsících na pomezí vězňů a hostů, vojáci museli pociťovat. Výplata gáže, byť bez jakých příplatků, měla účinek minimálně stejný. Zápis v kronice mise hovoří zcela jasně: „Tyto platy byly v porovnání s platy obvyklými v naší armádě tak vysoké, že vyvolaly všeobecnou dobrou náladu a uspokojení.“⁹⁵ Hmotné poměry se vojákům zvedly natolik, že záhy vznikla vzájemná spořitelna „Včelka“, která vedle úschovy jejich nevybraných prostředků umožňovala jinak nedostupné krátkodobé půjčky.

Prakticky současně, 29. srpna, bylo z hlavního velitelství v Káhiře depeší velitelství v Palestině oznámeno ustanovení gen. Mézla. Zveřejnění depeše v interním oběžníku následujícího dne se stalo počátkem oficiálního působení gen. Mézla. Jeho funkce vojenského zmocněnce neměla v britské terminologii analogii a jeho úřad byl pojmenován jako „Chief of mission“⁹⁶. Gen. Mézl v česky psaných dokumentech používal čs. označení „vojenský zmocněnec“, ale v anglických již používal britskou terminologii. Tuto dichotomii odstranilo až MNO přechodem na používání „misí“

---

⁹³ Palestinská libra byla s britskou librou ve směnném poměru 1:1. Jedinou odlišností bylo počítání v tisícinách, oproti desetinovému počítání britské libry.

⁹⁴ VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50, kronika mise s. 38.

⁹⁵ tamtéž, s. 29.

⁹⁶ tamtéž, s. 26. Depeše v celém znění originálu: „Lieut. General Andrew Gak has been appointed Chief of Czechoslovak Military Mission for Near East with H.Q. Jerusalem. All Czech military authorities and personnel will be under his command and jurisdiction. He will in consultation with you organise Czechs into units whose organisation will conform with British standards and which will comprise integral part of Czech Army in United Kingdom.“ Jde prakticky o překlad telegramu, který např. čs. gen. konzulát obdržel z Londýna o víc jak dva týdny dříve.

místo „zmocněnců“. Depeší MNO z 25. září byl změněn název Mézlovy funkce na „vedoucího čs. vojenské mise na Východě“ a následujícího dne bylo také definitivně zrušeno Šimanovo zmocněnecství pro Bejrút a jeho osoba dána misi k dispozici. Změna terminologie byla jen kosmetickou úpravou, neboť v té době se již chod úřadu zdárně rozvíjel.

Počátek fungování vojenské mise

Ani po výplatě a nástupu činné služby se jednotka nestal plně ukázněnou, ale stále více byl rozruch vyvoláván jedněmi a týmiž jedinci. Vedle stále přetrvávajícího „odmlouvání“ a reptání nad rozkazy, na jejichž oprávněnost se podřízení docházeli ptát na misi či dokonce na konzulát, se ostatní potíže vázaly především na kavárenské prostředí blízkého Tel-Avivu, kde nebyl problém nad kávou či něčím silnějším podiskutovat nad posledními zprávami německého či maďarského rozhlasu a ve stejném prostředí vznikaly výroky, které narušovaly celistvost čs. akce. Zejména letecká skupina a osoby na ní navázané se ve vyjádřeních své nespokojenosti nijak neomezovaly. Sem zapadají také výroky por. Dr. Kruckého na adresu presidenta Beneše zachycené ve zpravodajském deníku jednotku ze dne 19. srpna, kde Beneše označil „za pouhého soukromníka, který si neoprávněně osobuje právo sestavovat vládu.“ Odchod letecké skupiny 10. září byl pro jednotku značnou úlevou. Vedle debat politických se vyskytovalo též „žvanění“, jak to nazýval gen. Mézl, jehož prozrazování služebních informací nesmírně popouzelo o to více poté, co byl na tuto skutečnost upozorněn palestinskou policií plk. Koreš a následně i on sám..

Je až zarážející nakolik se informace napříč československou komunitou ve válečné Palestině šířily, což byl jev, který vytrval po celou dobu působení Čechoslováků na Východě. Snad s výjimkou izolace praporu v obklíčeném Tobrúku byla rychlost zpráv o tom, kdo, kdy, komu, o kom, co řekl až neuvěřitelná. Vedle pomluv a zkomolených ústních podání kolovaly Jeruzalémem i zaručené informace vojenského charakteru, někdy dokonce pravdivé. Vše se následně dostalo k jednotce, ať už ta plnila službu kdekoli a opačně to fungovalo také. Atmosféra, v níž se do řeči dostávaly i informace ryze soukromého rázu, lze snad připodobnit k pověstné vesnici, kde si každý „vidí do talíře“, ačkoliv je to k několikamilionové Palestině mírně absurdní.

Gen. Mézl se okamžitě tomuto snažil zamezit odtržením rozestavěného pluku od civilního obyvatelstva. Jednání s velením pro Palestinu o přesun jednotky k výcviku do vhodnějšího prostředí přinesla užitek, ale nikoli okamžitý. Velitelstvím mu na jeho iniciativu byl 2. září přislíben výcvik v pouštním prostředí údolí Jordánu poblíž Jericha, ale až v chladnějších měsících, tedy nejdříve v listopadu. Osobně před vojáky

o tom mluvil při příležitosti přehlídky pluku před velitelem palestinských vojsk, div.gen. Phillipem Neamem, 26. září. Současně se zdůrazněním v mluvené podobě nechal všechny důstojníky podepsat i písemné prohlášení, v němž se zavazovali dodržovat služební tajemství. Na skutečnosti to pochopitelně mnoho nezměnilo a nadále docházelo často až k absurdním příhodám, kdy kdejaká slečna pochybného morálního charakteru a výdělečné činnosti věděla detaily o služebním poslání důstojníků či jednotky.⁹⁷

Další zdroj potíží byl alkohol, jehož přehnaná konzumace vedla k několika konfliktům a dokonce rvačkám. Gen. Mézl zavedl opatření, při kterém byl rozjařený výtržník ponechán až do rána v kovových poutech na strážnici, což vyvolalo silnou vlnu nevole, jež ale musela ustoupit poznání, že přesně taková je i britská praxe.

K řešení disciplinárních poklesků byla již 27. srpna u pluku zformována komise, která vypracovala návrhy na zřízení kárných výborů. Ty mise schválila 9. září a od 20. září začaly fungovat. Dále to byl návrh na zřízení polního soudu, který mise musela 19. září zamítnout, neboť v otázce polního soudu musela čekat na příslušnou smlouvu mezi prozatímní vládou a vládou Jeho Veličenstva.

Ve snaze předejít případným německým desinformacím začal v září z iniciativy velitele pluku vycházet bulletin čs. jednotky, který měl za úkol informovat o nejdůležitějších vojenských a politických událostech. Mimořádný zájem, který o něj vojáci při neexistenci jiného česky psaného listu projevovali, vedl později k vydávání časopisu Čechoslovák v Orientě s dvoutýdenní periodicitou, jehož redaktorem se stal žurnalista por. v.z. Jan Vacek. První číslo Čechoslováka obdařené úvodním slovem gen. Mézla vyšlo k 28. říjnu. Poslání jeho projevu opět směřovalo na kázeň jednotky, která s příchodem nových osob zejména z sovětské internace opět nevykazovala právě klid, ale závěrečná douška již ukazovala generálovo sebevědomí a cílevědomost: „Válka bude ještě dlouhá. Tu vydrží jenom jednotka dobře vycvičená, nadšená a především ukázněná. A tou vy budete.“⁹⁸

Zjevná nemožnost vystavět pluk v plné síle přivedla gen. Mézla do jednání s velitelstvím vojsk v Palestině. Partnera v jednání mu tvořil pplk. Vaughan Hughes a ze společného jednání vyšel také britský návrh na novou organizaci, který mise obdržela 6. září. Měl být zformován 1 pěší prapor, výcvikové středisko a nad nimi velitelství jednotky. S nejvyšším velitelem vojsk v Palestině gen. Neamem se Mézl setkal 17. září. Návštěva v jeho sídle v hotelu King David, který byl centrem britské

---

⁹⁷ Takto byl zaskočen styčný důstojník v Haifě Hostaša-Zeta znalostmi, které měla o poslání jiného důstojníka, sl. Winterová, přezdívaná Pepita. VÚA-VHA, ČSVM-SV 9/66/1.

⁹⁸ VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50, kronika mise s. 36.

vojenské i civilní správy v Palestině, měla čistě informativní charakter, ale bezprostředně po ní následovalo další jednání s náčelníkem Neamova štábu brig. P.F. MacConnellem a pplk. Hughesem nad organizační stránkou čs. jednotky. V průběhu jednání byla opuštěna myšlenka velitelství a jeho administrativa byla rozdělena mezi misi a výcvikové středisko. Pravomoc k projednání nové organizace došla od MNO 24. září. Schválení hlavním štábem blízkovýchodních sil v Káhiře došlo na misi k 1. říjnu.

Nejednalo se jen o nové organizaci. Ke značnému pokroku došlo v oblasti materiálního vybavení jednotky. Ve vybavení již chyběli jen drobnosti. Hned na počátku září se gen. Mézlovi podařilo vymoci si vlastní vysílačku. Radiostanice, která byla trvale umístěna v hotelu King David, byla dána k dispozici 7. září. Ještě týž den byla poslána zpráva do Bělehradu, s níž se podařilo navázat kontakt poprvé 10. září. Přes Bělehrad se pak podařilo navázat kontakt s Bukureští 16. září, Londýnem 21. září a Prahou 23. září. Na přidělení stanice mělo podíl navázání osobních kontaktů s pplk. Teaguem, který vedl britskou zpravodajskou službu v Palestině. Po „svízelných jednáních“⁹⁹ bylo též pro misi 24. září dosaženo kanceláří v budově Headquarters Jerusalem Area.

K svátku sv. Václava proběhla v Gedeře další přehlídka gen. Mézlem a gen. konzulem Kadlecem. Po ní následoval kulturní program, který přitáhl ještě větší zájem krajanů z Jeruzaléma, Haify a Tel-Avivu než matinné Československého červeného kříže v Palestině pořádané 4. září, fotbalový zápas proti výběru britského dragounského pluku. Celá slavnost byla završena volnou zábavou a tancem.

Během zářijových jednání poznal gen. Mézl důležitost osobního kontaktu a neformálních setkání s britskými představiteli. Příkladem čaj s pplk. Teaguem se stal prostředkem k vlastní vysílačce a základem dobré spolupráce s SIS. Říjen 1940 tak gen. Mézl trávil společenštěji než září a srpen. Hned 3. října byl v hotelu King David uspořádán „seznamovací čaj“ s gen. Mézlem. Ten zde mohl představit i mjr. Rudolfa Šimana jako svého náčelníka štábu, jehož jmenoval k 1. říjnu. „Seznamovací čaj“ pro 150 osob, které reprezentovaly čelní představitele palestinské, britské a spojenecké správy, neměl sám o sobě žádný konkrétní účinek, ale už skutečnost, že po něm následovaly další „tea party“ a „dinner“ svědčí o zorientování se gen. Mézla ve společenských zvyklostech britské administrativy. Vedle návštěv recepcí pořádaných na konzulátu byl gen. Mézl zván na obdobné akce britských partnerů. Spolu s Kadlecem a Šimanem 14. října navštívil vysokého komisaře sira Harolda

---

⁹⁹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50, kronika mise s. 27.

MacMichaela a pozval ho na oslavu 28. října u jednotky. Pozvání gen. Neamem na „dinner“ k návštěvě ministra války Anthonyho Edena 27. října a slavnostní večeři na počest gen. Mézla uspořádanou v King Davidu vysokým komisařem MacMichaelem 31. října lze popřít tvrzení Broda a Čejky, že Mézl „náležel vskutku k svérázným postavám československého buržoazního vojenského odboje. Trpěl velikášstvím, přestože jej angličtí vojenští představitelé i jeho vlastní podřízení přehlíželi.“¹⁰⁰, alespoň co se přehlížení anglickými představiteli týče. Taktéž oslava Mézlových narozenin 2. prosince v King Davidu měla reprezentativní zastoupení – vysokého komisaře zastoupila jeho manželka s dcerou, zúčastnili se gen. Neame, další důstojníci a dále také Macpherson a Kadlec, oba s dámami.

Návštěva Anthony Edena u československé jednotky a za hojně účasti oslavený 28. říjen přinesly mimořádnou prestiž a publicitu i československé armádě.

Ministr Eden se k československé jednotce odebral ihned po přistání na palestinské půdě 26. října a seřazenou jednotku pozdravil slovy „Czechoslovak unit, nazdar!“. Poté následovala přehlídka nejen před Edenem, ale i velitelem blízkovýchodních sil gen. Archibaldem Wavellem a palestinským velitelem gen. Neamem a řadou jejich dalších důstojníků. V soukromém rozhovoru s gen. Mézlem, který vyplnil zbylých 25 minut Edenovy návštěvy, vyslovil ministr své uspokojení se stavem jednotky a přislíbil tento pocit vyřídit v Londýně gen. Ingrovi. Ve zbytku „delší rozmluvy“ s gen. Mézlem se zajímal o jeho názory na dění a pravděpodobný vývoj na Balkáně.¹⁰¹ Při slavnostní večeři další den se Eden k rozhovoru s Mézlem ještě vrátil slovy: „Pozdravujte Čechy a vyřídte jim, že jim přeji úspěch.“¹⁰²

Oslava 28. října byla pečlivě plánována a i Londýn jí věnoval zvýšenou pozornost. Britským institucím a spojeneckým silám byl vysvětlen význam svátku pro Československo a ony také odpověděly více než důstojnou účastí. Po vztyčení vlajek, katolické a židovské bohoslužbě a přísaze nováčků, proběhla od 9 hodin 30 minut opět přehlídka jednotky, po které gen. Mézl přečetl Armádní rozkaz č.3, který byl společným projevem presidenta Beneše a ministra národní obrany gen. Ingra. Již této přehlídce byli přítomni konzul Kadlec s chotí, Moše Šertok také s chotí, velitel polské mise v Jeruzalémě plk. Ostrowski, který měl s sebou obdobně jako nejvyšší velitel australských sil svůj štáb. Od 10 hodin jednotka defilovala znovu tentokrát před vysokým komisařem, který ze zúčastnil s chotí a dcerou, gen. Neamem a gen. Mézlem. Z významných hostů se účastnil biskup anglikánské církve Brown s chotí a celá řada dalších důstojníků. Dvě tribuny pro

¹⁰⁰ T. Brod – E. Čejka, Na západní frontě, 1963. s 357.

¹⁰¹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50, kronika mise s. 42.

¹⁰² E. Kulka, c.d., 1993, s. 79.

obecenstvo byly zaplněno krajany a spojeneckými vojáky. Od půl jedenácté pokračovala slavnost českým a anglickým projevem generálního konzula Kadlece, po němž následoval kulturní program, skládající se ze zpěvu, recitace, tělesných cvičení, promítání a dokonce ukázky lidových krojů. Odpoledne byla pro významné hosty recepce na konzulátě a následující den se uskutečnil slavnostní koncert pořádaný Červeným křížem. Publicita, které se československé oslavě 28. října dostalo, byla značná a zasáhla i velkou část hebrejsky psaných tiskovin.

Nová organizace čs. vojenské skupiny

Od obdržení souhlasu 1.října k provedení organizačních změn uplynul celý měsíc. Pro organizaci bylo nutné ještě vyjednat řadu podstatných otázek. Pro usnadnění komunikace s Brity se u mise k 1. říjnu hlásil 2/Lt. George Eden Kirk z dělostřeleckého pluku Sherwood Forrester. Oficiálnější formu dostal Kirkovo posláni po vojenské dohodě s Brity 25. října a od 29. října neslo pojmenování „British military mission no. 12“. Jeho pomoc byla jistě vítaná, nicméně stále hlavní tíží jednání o materiální stránce nesl por. pěch. v.z. ing. Hugo Brod. Z londýnského MNO se čekalo na schválení názvů a také na připojení „Východní“ ke jménu. V jednání s War Office muselo MNO vyjednat systemizaci nových útvarů. Systemizace mise byla schválena již dříve, o čemž palestinské velení informovalo misi 5. října. Počty systemizovaných a skutečně obsazených míst se zpočátku opakovaně měnily, ale nedá se říci, že by jen rostly. Větším nárůstem byla až systemizace místa styčného důstojníka v Haifě, 2 šifrantů k obsluze radiostanice a 2 sluhů. I tak se mise držela přibližně v rámci původního počtu. Velkou měrou k tomu přispěla i Mézlova snaha udržet početní stav mise na minimální úrovni, jeho slovy: „aby to vzhledem k malému počtu jednotky nepůsobilo směšně.“¹⁰³

Početní stav mise k 19. prosinci 1940:

div.gen.	Ondřej Mézl – Andrej Gak	velitel mise
škpt.	Rudolf Šiman	náčelník štábu
por.	Vilém Wolf	pobočník velitele mise
prap.	Josef Babec	radiooperatér
čet.	Arnošt Kacíř	hlavní úředník mise
des.	Alois Bernhauer	2. radiooperatér
voj.	Jan Kvarda	příkazník
voj.	Arthur Baker	britský příkazník
Dále:		
mjr.	Jaroslav Hájiček – Petr	styčný důstojník v Haifě

¹⁰³ E.Kulka, c.d., 1992. s 78.

por.	František Skokan	šifrant
por.	Zdeněk Rohlena	šifrant

por.	Eduard Lobkowitz – De Lorme	styčný důstojník u H.Q. Jerusalem

Náročná a spleťtá byla oblast financování. Bylo nutné vybudovat systém fungování, ku příkladu z počátku šlo veškeré financování přes pluk, takže u něj znali veškeré výdaje a tím pádem i činnost mise, což bylo misi jistě nepříjemné. Navíc ho bylo nutné přizpůsobit a napojit na anglický systém vedení finanční a početní služby. Britský systém finančního hospodaření spočíval ve vedení zvláštního účtu u úřadu k tomu vytvořeného – v angl. terminologii *paymaster* – na který se zúčtovaly všechny položky. Taktéž početní služba potřebovala přizpůsobení, takže byli jeden důstojník a jeden voják odesláni do Káhiry, kde prošli příslušným kurzem. Pro oblast správy financí vytvořil gen. Mézl-Gak účet u káhirské pobočky banky Barclay's, kam prvních 200 LP od MNO dorazilo 21. října. Veškerá finanční agenda mise přešla k 23. květnu 1941 do kompetence likvidatury¹⁰⁴.

Systém finančního hospodaření byl dovršen 19. prosince 1940 vytvořením Čs. vojenské likvidatury – Východní, jež podléhala v kontrole, jak britským vojensko-finančním institucím, tak MNO. Československým likvidátorem-Východním či *paymasterem* byl z rozkazu mise ustanoven por. ing. Hugo Brod. Ustanovení Broda, „jenž pro tuto důležitou funkci neměl odborné kvalifikace, nýbrž uměl pouze anglicky“¹⁰⁵, se stalo později jedním z bodů trestního oznámení, které na gen. Mézla učinil pplk. Pelich¹⁰⁶. Nesmyslnost udání, kdy se Brod předtím opakovaně osvědčil v této činnosti, čs. kvalifikace vzhledem britskému systému byla nepodstatná, naopak znalost angličtiny nezbytná, uznal též polní prokurátor, který tento bod odmítl. Může nám ovšem sloužit jako příklad toho, jak někteří důstojníci reagovali na skutečnost, že oni jsou nezařazení, zatímco anglicky mluvící Židé mají „teplá místa“ na misi. Obviňování z prospěchářství utnul gen. Mézl prohlášením: „Nejsou mi také nic platní důstojníci, kteří neumějí mluvit anglicky!“¹⁰⁷, ale i tak se stalo jedním z motorů antisemitismu.

Vedle obecných principů fungování financí bylo též nutné vyřešit některé konkrétní požadavky. Od pluku ještě před reorganizací přišly požadavky na příspěvek na uniformu důstojníkům, proplácení služebních cest a rodinné přídatky.

Zatímco služební cesty byly vyřešeny hladce a rychle, problém „výstrojného“ se táhl. Od War Office nakonec bylo dosaženo jednorázového příspěvku 15 LP, ale jen pro zařazené, což u nezařazených bylo chápáno jako nespravedlnost. Mézl s řešením

---

¹⁰⁴ VÚA-VHA, ČSVM-SV 14/70/4.

¹⁰⁵ VÚA-VHA, kvalifikační listina Ondřeje Mézla

¹⁰⁶ tamtéž

¹⁰⁷ E. Kulka: c.d. 1992. str. 78.

tohoto problému nechal tak trochu vzpomenout na rovnostářský duch legií a inicioval s důstojníky mise petici, v níž se zavazovali rozdělit se o svůj příspěvek s nezařazenými. K petici se připojili všichni zařazení, i když o dobrovolnosti vzhledem k tomu, že byla prosazována „shora“, se dá pochybovat. Jejich příspěvek tak poklesl na 6 LP. Egalitářské řešení a jeho neúspěch je dobrým dokladem nakolik se atmosféra prvního a druhého odboje změnila. Několik „známých firem“ z řad nezařazených totiž odmítlo příspěvek převzít a někteří další ho poté vrátili. Mézlovi nezbylo než nechat vše podle britských dispozic. Je jen otázkou, co od něj vlastně nezařazení očekávali.

Odkaz na nutnost příslušné čs.-britské dohody před možností vyplácet rodinné přídavky příbuzné vojáků nemohl nasytit, takže na žádost jednoho z vojinů, jehož manželka žila poblíž tábora, povolil velitel pluku vydávat jednu dávku potravin i pro ní. Následovalo několik dalších případů, které byly řešeny stejně jako předešlý. Gen. Mézl to schválil a napříště nařídil, aby nebyl do jednotky přijímán nikdo, kdo nepodepíše, že se vzdává nároku na podporu rodinných příslušníků, neboť hrozila lavina dalších takových žádostí. Aby přece jen ulehčil jejich finančním poměrům manželek čs. vojáků dovolil jim k 31. říjnu nakupovat v prodejnách NAAFI, kde byly ceny regulovány pod úroveň panující na volném trhu a výběr byl často širší.

K 31. říjnu byla provedena reorganizace pluku. Vzniklo Čs. výcvikové středisko – Východní, kterému velel plk. Koreš a zastupoval ho mjr. Kobliha. Pplk. Klapálek byl ustanoven velitelem 11. čs. pěšího praporu – Východního s pobočníky npor.pěch. Hakem a npor.pěch. v.z. Karpelesem. Velitelem roty RDZ se stal mjr.pěch. Karel Střelka, přestože vybavení lehkou obrněnou technikou zatím scházelo. Z peších rot byla ustanovena pouze 1. roty pod velením škpt.pěch. v.z. Františka Zástěry. Již v první rotě sloužila řada poddůstojníků na místech vojinů a tak 2. a 3. rota nebyla pro nedostatek mužstva ustanovena zatím vůbec. Velitelem 4. roty, která byla tvořena přebytečnými důstojníky se stal škpt.pěch. v.z. JUDr. Vančura.

Současně vešlo v platnost nařízení MNO o uniformách v československé armádě.

Organizací se vyřešilo několik komplikací zejména personálních. V rámci reorganizace se podařilo přesunout problémové důstojníky od mužstva a několik starších důstojníků bylo zbaveno služby „z důvodů zdravotních, věkových či jiných“.

Problém nadbytku důstojníků, zejména těch záložních, však trval dále. Již na konci srpna byla na žádost plk. Koreše zastavena jejich presentace. Jejich početní stav se nepatrně snížil odchodem lékařů do britské armády a také 3 odborníků do válečného průmyslu. Jak lékaři tak odborníci byli zbaveni čs. vojenské povinnosti jen dočasně a

museli misi hlásit všechny změny ve svých přiděleních. Větší snaha o přidělení do válečného průmyslu z řad vojáků, civilní řídil konzulát, však prozatím selhala.

Zlepšení operativních možností jednotky se podepsalo též na nárůstu morálky – u zařazených. Nezařazeným silně klesla životní úroveň a někteří se cítili ukřivdění, protože nebyli vybráni k bojové službě. Navíc jim byla vyhrazena jiná doba ke stravování a někteří vojáci je dokonce přestali vojensky zdravit. Do této doby spadá též případ „výstrojného“, které mohlo postavení nezařazených alespoň částečně zrovnoprávnit.

Důstojníci zařazení na nižších hodnostech se cítili ponížení nařízením MNO o rozdílném vyznačení hodností. Všechny jejich stížnosti Mézl ale zamítl.

Zcela zásadní se tak stala otázka získání posil. Velkou skupinu hlásil z Teheránu 18. září britský vojenský atašé. Skupina 3 důstojníků, na něž Mézl nechtěl v tomto okamžiku reflektovat, a 103 mužů byla by výrazně pomohla a napravila poměr mezi mužstvem a důstojníky. Nicméně pro administrativní obstrukce se tito připojovali k jednotce až průběhu let 1942 až 1944. Den na to posílal z Káhiry čs. velvyslanec Szalatnay-Stachó seznam čs. občanů, ale sám si nebyl jist jejich povinností ke službě, neboť čs. správa ji tak deklarovala, ale třeba i blízkovýchodní velitelství v Káhiře povinnost nastoupit k čs. armádě odmítlo. Tato dvojakost výkladu se pak nejvíce projevila v případě tzv. slovenských bratří.

Primárním zdrojem pro doplnění stavu praporu tak zůstávaly transporty ze sovětské internace. Příchod vojáků ze SSSR však s sebou nesl mnohé problémy a početní poměr mezi mužstvem a důstojnickým sborem neřešil. Vedle primárních potíží spjatých s disciplinárními prohřešky v SSSR i na půdě Palestiny, nutnosti provádět jejich prověrky, obtížemi se začleněním „Rusů“ do struktury 11. praporu, jejich vybavení atd., příchod vojáků do určité míry rozdmýchal také antisemitismus.

Příchod vojáků ze sovětské internace a problém tzv. hvězdářů

Pozice do níž se skupina vedená pplk. Ludvíkem Svobodou po zajetí Rudou armádou dostala nebyla vůbec jednoduchá. Nejisté postavení a budoucnost, navíc zoufalé materiální poměry, vedly k silné demoralizaci jednotky a jedinci k tomu politicky náchylní hledali oporu u vedení sovětských táborů. Slovy tehdejšího por. Stanislava Krause: „pár komunistů a několik desítek prospěchářů připjalo rudé hvězdičky v Kamenci Podolském na klopky a byli denními hosty na sovětském velitelství, veřejným tajemstvím bylo, že odtud má velitelství detailní zprávy o činnosti uvnitř

jednotky.¹⁰⁸“ Od hvězdiček na klopě se ustálilo pojmenování „hvězdář“. Ještě v SSSR byl vnesen do sporů také antisemitský motiv¹⁰⁹. Významná část „hvězdářů“ byla Židé, na což reagovali někteří pobouření „Francouzi“, jak byli naopak přezdívaní stoupenci odsunu na francouzské či anglické území a pokračování v boji, výslednou reakcí bylo, že další židovští vojáci hledali ochranu u prosovětské skupiny, někteří dokonce podle vzoru rudých hvězdiček na klopě připínají hvězdičky Davidovy. Postihy za chování v internaci byly při velmi omezených reakčních možnostech Svobody ponechány až na Střední východ. Jedinou možností, jak řešit disciplinární patálie, bylo urychlené odeslání potížistů na Blízký východ.

K vrcholným projevům antisemitismu patří zbití aspiranta Erika Kürtiho v Suzdalu v říjnu 1940, v jehož důsledku se židovští účastníci aspirantského kurzu z něj rozhodli vystoupit, nebude-li zakročeno proti útočníkům, což se nestalo a npor. Ladislav Bedřich zastupující často nepřítomného Svobodu jejich ukončení kurzu potvrdil. Výrok por. MUDr. Taraby „kdyby byla válka a Žid byl zraněn, tomu bych pomoc neposkytl“¹¹⁰ již reakci vyvolal. Taraba byl příštím transportem odeslán do Palestiny, kde byl degradován a později vstoupil jako lodní lékař na britskou loď.

K dokreslení kázně, která panovala v sovětské internaci, asi nejnázorněji poslouží případ npor. Karla Neumanna-Nového, který v Orankách a Suzdalu opakovaně sexuálně obtěžoval a zneužíval několik vojáků, kteří si to od něj nechali líbit, „poněvadž on je důstojník a já jsem jenom voják“¹¹¹. Jeho „pohlavní úchylnost“¹¹² byla odhalena již v SSSR, vysloužila mu přezdívku „Karlíček“ a on byl zbaven velení rotě nováčků. Po jeho příchodu do Palestiny v březnu 1941 se pochopitelně ihned dostal do vyšetřování a byl dán z Mézlova rozkazu k pomocné rotě výcvikového střediska, kde měl být nepozorovaně hlídán s okamžitou superarbitrací, pokud by se jeho chování opakovalo. Mjr. Střelka, který v té době velel výcvikovému středisku, ji požadoval i bez dalších projevů, ale to Mézl zamítl. Hlášení velitele pomocné rotě pplk. Lípy ze září 1941, kde oznamoval jeho normální chování a dokonce že v Palestině npor. Nový vyhledává dámskou společnost, mu vyneslo opět

---

¹⁰⁸ S. Kraus: Za svobodou třemi kontinenty. 1996.

¹⁰⁹ Nekorektní zacházení s židovskými emigranty uvádí E. Kulka: Židé v československé Svobodově armádě. 1990. s.43. již u jejich přijímání v Polsku, kdy byli židovští branci v rámci zkoušky „češství“ nuceni přezpívat hymnu. Poté co Svoboda nezasáhl ani u dalších projevů antisemitismu v „legionu“ se toto muselo zákonitě přenést i do internace, která to pak jen umocnila.

¹¹⁰ E. Kulka. c.d., 1990. s.56.

¹¹¹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 14/70/3, výpověď voj. Jindřicha Nováčka k případu por. Neumanna-Nového

¹¹² tamtéž, Svobodovo dodatečné hlášení k případu

zařazení k hospodářské správě střediska, neboť i plk.gšt. Bulander jej shledával velice schopným důstojníkem. K velení mužstva se však již nevrátil a i ostatní důstojníci si od něj udržovali odstup.

Jednání o přísunu vojáků ze SSSR, ke kterým byl Mézl MNO zmocněn 28. září, se táhla na sovětsko-britských sporech o financování transportů. První transport, s nímž se Mézl setkal již v Istanbulu, byl vpuštěn do Haify 3. září, ale další se vůči němu zpozdily. Příchod vojáků ze SSSR aktivoval též britskou policii a tajné služby. Britové požadovali důkladné prověření každého vstupujícího vojáka a československá správa se tomu musela podřídít. U vojáků, kteří tím procházeli je ovšem vidět rozdílná reakce, byli-li zpovídati Brity, od nichž to akceptovali, a čs. zpravodajci, což pocítovali jako urážku. První transport „odbavoval“ ještě škpt. Šiman, který upozornil na 5 případů vojáků, kteří byli v podezření z komunistické činnosti, ale předpokládal, že nebudou hrozbou pro jednotku. Celkem přibýlo 72 osob, z nichž 35 bylo důstojníků. Svoboda dle dispozic z Londýna do transportu zařadil především „letce a kosi“, na významnější posily musela jednotka čekat až do roku 1941, kdy mezi 17. únorem a 28. květnem postupně opustilo Suzdal 8 transportů a přes Turecko do Haify dorazilo celkem 461 mužů, z nichž bylo 64 důstojníků.

Britská praxe prověřit každého žadatele o vstup do Palestiny byla podpořená nalezením komunistické propagační literatury u prvního transportu¹¹³ a vzhledem k vyjádření škpt. Šimana, že se Angličané obávali více zavlečení komunismu než nacismu¹¹⁴ je jasné, že se jim v tomto musela přizpůsobit i československá strana. Stalo se tak ustanovením mjr.gšt. Jaroslava Hájíčka-Petra styčným důstojníkem v Haifě ještě 19. září, téhož dne, kdy se o jeho příchodu s manželkou do Haify dozvěděl gen. Mézl. Spolu se svým zástupcem¹¹⁵ začal prověřovat již prošlý transport a vyslýchal i osoby československého původu zadržené Brity z podobných příčin. Nedůslednou kontrolou prvního transportu se do jednotky dostaly osoby, které by tam jinak možná nebyly vpuštěny. Zcela srovnatelnou pozornost věnoval také transportům přicházejícím z Balkánu, odkud prozměnu hrozila infiltrace německými agenty. Několik mimořádně podezřelých osob bylo na jeho popud Brity skutečně internováno a zůstalo v internaci v některých případech natrvalo, tedy déle než osoby podezřelé z „rozvratné činnosti a komunistické agitace“ a lze tedy jednoznačně odmítnout

---

¹¹³ T. Brod: Tobručké krysy. 1967. s.42.

¹¹⁴ F. Hanzlík – V. Vondrášek: Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948. 2006. s.14.

¹¹⁵ Zpočátku prap. Milan Petrovič, od 10. prosince jiný ex-člen bělehradské expozitury por. Karel Hostaša-Zeta, který Hájíčka v této funkci také nahradil po jeho odchodu do Istanbulu.

vyslýchání v Haifě jako akci sloužící pouze k šikaně „hvězdářů“, jak se to jim samotným zdálo.

Nejdůležitějšími podklady pro internování podezřelých se staly zprávy pplk. Svobody, které vždy přivázel velitel transportu a vlastní výslechy v Haifě. V případě vážných obvinění, potvrzených několika hodnověrnými svědky byla dotázána ještě skupina v Suzdale, za kterou odpovídal nejčastěji opět pplk. Ludvík Svoboda.

Zdrojem „hvězdářské“ ukřivdnosti byly Svobodovy sliby, kdy je při odjezdu ujišťoval, že na Středním východě nebudou za své projevené politické názory trestáni. Je jasné, že by jim byl ochoten slíbit cokoli, aby je dostal ze svého útvaru, neboť s nimi měl sám velmi napjaté vztahy¹¹⁶. Tyto sliby ovšem mohly být na půdě Palestiny jen stěží brány v potaz. Bylo nutné vypořádat se s disciplinárními prohřešky komunistů i s ohledem na náladu „věrných“ Čechoslováků, kteří se nyní na půdě britského imperia cítili mnohem jistější a toužili si trochu na „hvězdářích“ spravit žáhu za příkoří v internaci. Z tohoto myšlenkového vzorce vzešla řada udání, „jejichž stylizace byla mnohdy docela školácká, svědčící o povrchnosti, domýšlivosti a zaujatosti pisatele“¹¹⁷, jak je zcela výstižně charakterizuje Klapálek, ale zcela nesprávně uvádí, že právě tato udání byla kritériem, která rozhodovala o internaci, a na základě toho odsuzuje celé bezpečnostní prověrky jako „neblahou činnost ... genštébléra-zpravodajce“¹¹⁸ Hájíčka.

Určitá kritika je na místě, neboť docházelo k nepřesnostem, ale internování u kterých nebyl vážný důvod, byli poměrně brzy propuštěna. Bylo v zájmu celku izolovat všechny podezřelé, než dopustit rozklad přenesením nekázně z internace. Viditelný zásah proti komunistům byl též důležitý k důvěryhodnosti skupiny v britských očích, když na rozhodnutí propustit internované měli svůj podíl i oni. Nutnost nepustit do armády nejkřiklavější případy, jakými byli např. bratři Filipovičové či Josef Pluhař, který, když měl možnost opustit internaci za podmínky vstupu do čs. armády, odmítl, měla za cíl zvednout trochu důvěru také u vojáků, kteří se na příchody z SSSR dívali trochu s nedůvěrou.

Právě odstup, který mnozí vojáci vůči „Rusům“ chovali a někteří i dávali najevo verbálně, mrzela ty, kteří se v internaci stavěli za demokratický odboj nejvíce. Na druhou stranu nově příchozí se ostatních stranili také. Začlenění skupiny osob se

---

¹¹⁶ Opačně to pak platilo také. Pro příklad text z jednoho letáku, který přišel do Jeruzaléma se Svobodovým hlášením : „Pryč se Svobodou, je to sprostý obchodník s lidským masem. Buržo, který jde za buržoasií bez ohledu na lidské životy. Svoboda musí být pověšen nebo odstřelen!“ VÚA-VHA, ČSVM-SV 12/69/2.

¹¹⁷ K. Klapálek: c.d., 1966. s.49.

¹¹⁸ tamtéž. s.44.

společnou minulostí do většího celku, který má již zaběhlé zvyklosti a na udržování starých vazeb se dívá s nedůvěrou, je zcela v intencích psychologie kolektivu. Není náhoda, že obdobný pocit popisovali vojáci i po svém přesunu do Británie a následně titíž se u Dunkerque dívali s nedůvěrou na přicházející bývalé vojáky protektorátního vládního vojska. Hlavními faktory, které tyto rány vždy pomohly zacelit, byly čas a bojové nasazení, zejména v obleženém Tobrúku, které definitivně vytvořilo z praporu jednotný celek. Ve vzpomínkách účastníků je mimořádně vyzdvihována korektnost pplk. Klapálka, který zcela správně nečinil v poli žádné rozdíly mezi „Rusy“, „hvězdáři“ či jinými vojáky¹¹⁹. Na druhou stranu nad vzpomínkou Antonína Vinše: „Politickou polívčičku si na Středním východě tenkrát hráli různí českoslovenští činitelé, kteří se neštíteli ani toho, že některé z nás, aniž nás znali, kteří jsme přijeli ze Sovětského svazu, označili za emisary a špiony, pracující pro SSSR. Nejedna z nás byl na jejich žádost dán do anglických koncentračních táborů v Palestině. ... Nehynoucí zásluhou velitele Karla Klapálka bylo, že proti těmto metodám zpravodajského oddělení československé armády na Středním východě z této strany uměl vzepřít, což se mu vracelo i dlouho potom. Nikdy mu toto jednání neodpustili, ani v Londýně, ani po návratu do republiky.“¹²⁰ se lze s podivem zastavit. Dle archivního materiálu, který nic takového neukazuje, se Klapálek poprvé vzepřel zpravodajským praktikám až ve svých pamětech. Taktéž o příkoří, které mu snad pro toto bylo coby armádnímu generálovi a veliteli I. vojenského okruhu v Praze po návratu do republiky činěno, se dá s úspěchem pochybovat. Význam osobnosti Karla Klapálka na úspěchy 11. praporu nelze opomíjet, ale neměli by se ani přeceňovat. On sám ještě v září 1941 referoval misi o tom, že „zatvrzelí jedinci tzv. ruské skupiny ... dávají najevo tendence, které lze nazvat separatistické“.¹²¹ Je třeba také zmínit, že zatímco u internačních komunistů se pro svou korektnost těšil velké oblibě, vojáci nespokojení s nepotrestáním prospěchářů a komunistů se proti němu snažili intrikovat, jmenovitě především por. A. Šverma, proti čemuž ale mise rozhodně zakročila. V jejich argumentaci docházelo k propojení hlasitého antikomunismu s tišeji vyjadřovaným antisemitismem.

Jedním z mluvčích tohoto proudu byl i por. Engel, již prvního transportu. Byl také jediným, který se o tom pokusil promluvit. Jeho snaha poukázat na údajnou šikanu

---

¹¹⁹ Např. Jozef Halič, jeden z „hvězdářů“: „Vo vzťahu k tým, čo prišli zo ZSSR, bol veľmi rozumný, každého hodnotil podľa osobných kvalít. Každý politický spor, ktorý vznikol medzi modlistami a hviezdármi, vedel vždy v zárodku urovnať.“ P. a Z. Hrabicovi: Zapomenutý generál Karel Klapálek. 2006. s.284.

¹²⁰ P. a Z. Hrabicovi: c.d., 2006. s.290.

¹²¹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 15/70/6.

„Rusů“ však vešla do ztracena. Hodnověrnosti jeho výpovědi¹²² učiněné 20.zářím 1941 velmi ublížilo označení Klapálka za jednoho z těch, kteří na příchozí pohlížejí s despektem. Špatně pochopená poznámka Klapálka, který se nad upřímným obdivem, který vojáci z SSSR vyslovovali pplk. Svobodovi, podivil, že mu taková „láska“ nebyla prokazována i v meziválečné službě. Vtip, možná na Svobodovo působení na Vojenské akademii v Hranicích, zjevně nebyl pochopen a v podrážděnosti panující mezi Svobodovými obdivovateli byl interpretován zcela obráceně. Mise o dlouholetém přátelství mezi Klapálkem a Svobodou věděla, jak svědčí Šimanova poznámka na kraji protokolu, a osočení musela nutně považovat za výmysl, zvláště pokud Engel ještě připojil další osočení, že byl Klapálek viděn s neznámou ženou opilý v Tel Avivu, což byl další výmysl, který, jak se později ukázalo, v jednotce rozšířil několikanásobný dezertér Tibor Roth z osobní zášti vůči Klapálkovi, což ale Engel nemohl vědět a referoval jen o tom, co slyšel. Jeho výpověď ukazuje, že odstup existoval, ale též příslušníci ruské skupiny na tom měli svůj podíl, když reagovali podrážděně i na nevýznamné poznámky a navíc vyvyšovali utrpení „ruské“ cesty nad tou „balkánskou“, což zase jejím účastníkům muselo notně vadit.

K 30. listopadu předložil misi mjr. Hájíček své souhrnné hlášení¹²³ o vyšetřováních vedených v Haifě. Po konci transportů ze Sovětského svazu a pádu Jugoslávie, přes kterou chodili sice početně slabší kontingenty, ztrácel jeho úřad v Haifě na významu, neboť většina dalších Čechoslováků již přicházela z britských území anebo s většími transporty židovských uprchlíků, které zase bez ohledu na jejich vůli či vůli československé armády přesouvali na ostrov Mauritius, odkud se jich část podařilo vyprostit až v roce 1942, aby 17 židovských vojáků postupně zběhlo. Do Hájíčkovy kompetence patřily také internační campy pro ilegální imigranty odkud se snažil vymoci pro jednotku bývalé čs. státní příslušníky.

Hájíček-Petr litoval, že k některým osobám došly potřebné informace příliš pozdě, tedy až po jejich zařazení do armády a nebylo proti nim možno zakročit, tak jako v době kdy jen podléhali civilnímu právu a měli statut emigranta. Sám připustil též chyby, které nastaly: „Prokázalo-li se tímto dodatečným vyšetřováním, že původní udání nebyla pravdivá, byl internovaný propuštěn a bylo mu také vydáno potvrzení, že nebylo proti němu zjištěno nic závadného.“ Hájíček rozdělil podezřelé na pět skupin:

- K první skupině patřily internovaní u nichž povaha jejich skutků vyžadovala zakročení soudu. Z ruské skupiny sem patřila přesně polovina ze 14 osob, včetně již zmíněných Filipovičů a Pluhaře. Zbytek byly osoby podezřelé ze spolupráce

¹²² VÚA-VHA, ČSVM-SV 13/70/2.

¹²³ VÚA-VHA, ČSVM-SV 9/65/1

s německými službami či další osoby podezřelé ze spolupráce s NKVD, které ale přicestovaly jinak než s transporty.

- Druhá skupina byla tvořena čs. příslušníky, kteří byli zadrženi Brity aniž by byl Hájíčkovi znám důvod.

- Třetí skupina byla většinou tvořena „hvězdáři“, kterých je 9 z 12. Bylo proti nim zavedeno vyšetřování na svobodě a působili u čs. jednotky.

- Čtvrtou skupinu tvořilo pět případů neoprávněně internovaných příchozích z Ruska.

- Pátá skupina byla tvořena 24 údajnými „hvězdáři“, kteří sice byli opakovaně obviňováni, ale nebylo proti nim žádných přesvědčivých důkazů a tak nebyli obviněni.

Někteří ze tzv. třetí skupiny byli ještě později internováni, ale je zřejmé, že internace zasáhla jen velice malé procento příchozích a povyk působený poučnou historiografií je vykonstruovaný. Většina z internovaných „hvězdářů“ byla do konce války propuštěna a někteří, po uplynutí karanténní lhůty¹²⁴, během které bylo sledována jejich chování a sloužili na nižším zařazení, dokonce ještě stihli boje 250. lehkého protiletadlového pluku v odpovídajících hodnostech.

Kvůli obavám z komunistické činnosti v řadách čs. vojska nechal gen Mězl důkladně prošetřit účast 5 čs. vojáků na politické manifestaci 15. srpna 1942 a potrestal čet. Kalfusze, který měl i projev 21 dní kasárního řízení a zbylé 7-14 dní. Účast těchto pěti vojáků je pak v poučnou literatuře poněkud předimenzována ve snaze ukázat komunistickou aktivitu i ve složkách západní armády¹²⁵.

Antisemitismus

Problém antisemitismu nebyl aktivován pouze chováním Židů v internaci v SSSR, ale též příchodem těch několika málo posil z Palestiny, z nichž se někteří netajili majetkovou motivací vstupu do čs. armády¹²⁶. To pochopitelně vyvolalo reakci v jednotce, kde již předtím nezařazení důstojníci nelibě nesli posty styčných důstojníků a překladatelů, které drželi Židé. Zvěsti o prospěchářství Židů v SSSR pak jen přilily olej do ohně „shora“ inspirovaného antisemitismu. U důstojníků, jimž nekynula velká naděje na zařazení, šlo spíše než o skutečný antisemitismus o určitou formu závisti či žárlivosti na zařazení židovských důstojníků. O případnou prezentaci židovských vojáků, kteří by pro ně znamenali zařazení, by až na výjimky nepochybně stáli. Důstojnického nabádání se chytilo několik myšlenkově jednodušších jedinců a

¹²⁴ Ku příkladu čet. asp. Filipovičů trvala lhůta 8 měsíců. VÚA-VHA, ČSVM-SV 10/67

¹²⁵ Např. T.Brod – E-Čejka, c.d. s.362-3.

¹²⁶ VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50, kronika mise s. 37.

svůj vliv měl na antisemistické excesy také alkohol. Objevilo se též několik antisemitských plakátů a několik silnějších slovních přestřelek, které ovšem záhy utichly zejména působením pplk. Klapálka, který si díky tomu vysloužil pověst, že je ovládán Židy. Nejsilnějším projevem byl případ z 12. května 1941, kdy několik vojáků z „ruské skupiny“ vedených Janem Sopkem v opilosti napadlo židovské vojáky, na což Klapálek reagoval projevem o nacistickém chování v jednotce¹²⁷. Určité uspokojení přineslo zadržení a uvěznění několika židovských zběhů britskou policií a též u útvarů velitelé hlásili, že lze pozorovat příkladnou snahu židovských vojáků napravit nepříznivý dojem.

Projevy antisemitismu opět aktivovali sionisty, zejména ppor. Hanuše Jellinka. Jejich stížnosti pak vedli k výsměchu nad „židovskou ubrečeností“. Jejich často přehnaná reakce na některé výroky, které nebyly myšleny nijak zle, nevyvolávala u důstojníků reakci a tresty, nýbrž stavěla samotné Židy do kontrapozice vůči vedení. Za příklad uveďme výrok por. Vrkoče „tady se nešábesuje, tady se vojančí“¹²⁸, který si Edmund Friedman bral ve zlém a zklamalo ho, když tento výrok plk. Klapálek bagatelizoval a nechtěl se jím zabývat. Vůbec vůči podobným výrokům docházelo k určitému „tlumení“ reakce, kdy se část incidentů se řešila u útvaru a jen ty křiklavější byly postoupeny výše, kde opět plk. Klapálek část řešil domluvou a jen ty vážnější posílal na misi, která znovu posuzovala vážnost výroků.

Další případy antisemitismu již nebyly nijak naváděné důstojníky, ale šlo spíše o projevy „lidového antisemitismu“ často konané v opilství. Za iniciátory občasných excesů lze považovat jedince převzaté z Cizinecké legie a také později několik řídkých případů převzatých německých zajatců z *Afrikakorps*. Též by se neměl každý konflikt mezi židovským vojákem a českým či slovenským důstojníkem vykládat jako antisemitská šikana.

Dohoda s Židovskou agenturou a vyhlášené odvody pro československé příslušníky v Palestině v létě 1942 vedly k změně v postavení Židů v jednotce z menšiny na většinu¹²⁹. Motivací mohlo částečně být i zneplatnění konfiskací mezitím provedených v Protektorátu, pokud původní majitel splní občanskou povinnost¹³⁰. Počet Židů u jednotky utišil jak antisemitismus, tak Židům poskytl pocit klidu, takže nereagovali již tak přepjatě. Pro 502. prapor 250. lehkého protiletadlového pluku se hovorově užívalo označení „Šalom prapor“, neboť byl z většiny tvořen právě Židy rukujícími v létě

¹²⁷ E. Kulka: c.d., 1992. s. 89.

¹²⁸ E. Kulka: c.d., 1992. s. 109.

¹²⁹ E. Kulka: c.d., 1992. s. 117. uvádí 62%, VÚA-VHA, ČSVM-SV 20/71/7 k 8. prosinci 1942 eviduje 56% židovského náboženství a 19% židovské národnosti u pluku.

¹³⁰ E. Kulka: c.d., 1992. s. 105.

1942¹³¹. Kulka připojuje několik dalších „vojenských legrácek“¹³² jako zdravení roty místo obvyklého nazdar „Roto šalom!“ či používání některých termínů v jidiš. Najednou to však již nikomu nevadilo. Svou měrou opět přispělo bojové nasazení v Sýrii a v Tobrúku, potlačování nekřiklavějších případů a také zařazení většiny původně nezařazených důstojníků.

Případ ppor. Hanuše Jellinka

Zcela nad rámec hvězdářsko-židovské problematiky se vyjímá případ ppor. JUDr. Hanuše Jellinka. Vedle vlastní zajímavosti tohoto případu je také pozoruhodné nakolik se liší jeho obraz v materiálech a mise od líčení E.Kulky¹³³, který čerpal i z Jellinkových svědectvích uložených v izraelských archivech.

Jellinek přišel už s prvním transportem ze Sovětského svazu. Již v internaci se významně angažoval a byl to on, kdo vymohl, zákrok proti MUDr. Tarabovi a se Svobodou dle Kulky¹³⁴, vycházel. Je s podivem potom dopis pplk. Svobody ve kterém se „veleváženému bratru generálovi“ omlouvá, že „s ppor. Jellinkem to zde jinak vyřídit nešlo, proto mě prosím Tě mně nezazlívej.“¹³⁵ Jellinek se natolik exponoval ve věci sionismu, že byl některými vojáky označen v Haifě za jednoho z čelních rozkladníků, ale Hájičkovým vyšetřováním prošel, vzhledem k neexistenci jakýchkoli konkrétních důkazů, bez úhony.

Během projevů antisemitismu na konci zimy 1941 byl jedním z těch, kteří se nejvíce zasazovali za jejich potlačení. Konflikty ze Suzdalů našly pokračování i ve Výcvikovém středisku v Agami, kde po provokacích údajně došlo v důstojnické jídelně ke rvačce, za niž bylo na Jellinka uvaleno kárné řízení. V jeho rámci mělo dojít k oprášení starého obvinění z komunismu a také z sionistické propagandy.¹³⁶ V agendě mise se ovšem o žádné rvačce nehovoří, pouze o podezření z rozvratné činnosti.¹³⁷

Jeho sionistická aktivita nebyla vítaná ani mezi všemi židovskými příslušníky čs. armády. Z deníku Hanuše Jellinka si pro ukázkou můžeme zacitovat z jeho názorů, které neváhal ventilovat: „Očekáváme, že nová republika bude k nám ještě spravedlivější, než byla stará; a bude-li snad zas nějaký fašoun roztahovat antisemitská hesla, pak my, židovsko-nacionální legionáři, mu roztrhneme hubu. K tomu nám

---

¹³¹ J. Sommr. Od Tobrúku do Plzně, 1992.; E. Kulka: c.d., 1992. s 107.

¹³² E. Kulka: c.d., 1992. s. 107.

¹³³ E. Kulka: Židé v československém vojsku na Západě, 1992.

¹³⁴ E. Kulka: c.d., 1990. s. 53.

¹³⁵ VÚA-VHA, ČSVM-SV 26/85/1. 9. října 1940

¹³⁶ E. Kulka: c.d., 1992. s. 88.

¹³⁷ VÚA-VHA, ČSVM-SV 9/65/1

dopomoz Bůh. A po osvobození ČSR – jdeme osvobodit Erec Israel!“¹³⁸. Obdobné názory by jednotce příliš klidu nepřinesly, navíc Mézl na apolitičnost velmi dbal a také si proti sionismu vypěstoval určitou averzi hned z kraje svého působení v Palestině.

Výsledkem kárného řízení bylo Jellinkovo vyloučení z činné služby a degradace. Jellinek podal žalobu na svého nadřízeného por. JUDr. Jana Vančuru a pokoušel se též odvolat k čs. vládě a MNO, v čemž mu mise nevycházela zrovna vstříc a osobní podíl gen. Mézla na tom byl i podnětem k trestnímu stíhání, které na něj Jellinek podal v roce 1944. Prostředky, kterých k oddalování Jellinkových stížností bylo použito, byly čistě byrokratického rázu.

Odvolání rozsudku se však ani v Londýně Jellinek nedočkal, usadil se s rodinou v Herzliji a věnoval se advokátní praxi. Věren sionismu vstoupil též do Hagany.¹³⁹

Slovenská otázka na Středním východě

Prvním případem, kdy vstoupily do hry slovenský nacionální faktor, byl případ tzv. slovenských řádových bratří, kteří měli být povoláni do armádních služeb z Egypta, kde působili na francouzských katolických učilištích. Oni sami si z náboženských důvodů příliš do armády vstoupit nepřáli. Taktéž jejich národní cítění mělo daleko do čechoslovakismu a mise raději postoupila rozhodnutí o jejich povolání do Londýna.

V polovině prosince soudil plk. Koreš, že by bylo vhodné jmenovat na jedno zařazené místo důstojníka-Slováka. Z možných kandidátů vybral por. Tibora Rotha a nechal si toto rozhodnutí schválit od mise. Neschopnost, kterou od prvopočátku Roth jako velitel čtyř prokazoval, dala vzniknout podezření o pravosti jeho hodnosti. Pravost uváděné hodnosti byla v tomto okamžiku těžko ověřitelná a podezření se objevovala poměrně často. Podezření vyvolalo reakci Slováků, kteří si to brali jako osobní urážku, neboť Roth se stihl stát jejich mluvčím. Jeho zběhnutí 10. února 1941, krátce před oznámením Londýna, že není důstojníkem, tak znamenalo těžkou ránu pro slovenský nacionalismus. Roth byl dopaden 16. února, aby později zběhl znovu.

Zároveň s popřením Rothovy důstojnické hodnosti byla vyvrácena i hodnost poručíka u Antonína Stanislavského, který prozměnu opakovaně pobuřoval židovské příslušníky jednotky vulgárními a antisemitskými urážkami.

Slovenská otázka ale byla pozorně sledována dál i v civilní sféře zejména kvůli přítomnosti jednoho z Hodžových spolupracovníků dr. Rudínského. Jeho projevy a účast v polsko-československé komisi byla pečlivě sledována a informoval o ní ponejvíce úředník mise čet. Arnošt Kacíř, který měl velmi dobré kontakty na polské

---

¹³⁸ E. Kulka. c.d., 1990. s.358.

¹³⁹ E. Kulka: c.d., 1992. s. 89.

kruhy a pravidelně přinášel podrobné informace o náladě polských důstojníků, včetně jejich názorů na případnou česko-slovensko-polskou unii. Vůbec se dá říci, že vojenská mise na Středním východě věnovala Polákům velmi velkou pozornost.¹⁴⁰

O Aloizi Valentovi, slovenském poručíkovi, kolovaly „zaručené zvěsti“, že byl na Slovensku důstojníkem Hlinkových gard. Při jednom konfliktu mu to bylo voj. Bilovčíkem vmeteno do tváře, na což por. Valent reagoval tak, že dotyčnému vojínovi nafackoval¹⁴¹. Ohledně jeho minulosti i jeho reakce se strhlo vyšetřování, které neprokázalo nic zásadního. Valent, který se řadil spíše k problémovým důstojníkům, později přešel do armády Svobodné Francie.

Existence separatistické orientace mezi slovenskými vojáky byla pozorována zejména v okolí vojína JUDr. Balasze, který měl dobré vazby na zmiňovaného dr. Rudínského a stýkal se i s Rothem a Valentem. Na monitorování jejich činnosti mise spolupracovala s konzulátem.¹⁴²

Na cestě zpět do Jugoslávie

Situace v Jugoslávii se po odchodu gen. Mézla pro čs. zpravodajce postupně dále zhoršovala zároveň s tím, jak jugoslávská vláda stále otevřeněji spolupracovala s Berlínem a Římem. Možnost přistoupení Jugoslávie k Ose vyvolala však u jugoslávské armády spontánní odpor. V noci z 26. na 27. března 1941 došlo za účasti britských tajných služeb k převratu, kdy byl do čela státu místo regenta Pavla postaven mladý král Petar. Zároveň s ním došlo k vytvoření nové vlády, v jejímž čele stanul gen. Dušan Šimovič. Nová vláda se sice snažila Berlín uklidnit, ale o její protiněmecké orientaci nemohlo být pochyb.

MNO jmenovalo již 18. března gen. Mézla vedle velení mise též vrchním velitelem čs. vojsk na Balkáně¹⁴³. Gen. Mézl dle vlastních ihned po té, co slyšel o převratu, začal připravovat svůj odchod do Jugoslávie, aby „odtud podle možností vytáhl nějaké vojáky.“¹⁴⁴ Zatímco v Londýně se uvažovalo podle možností o zformování jednotky v síle až 6000 mužů¹⁴⁵, gen. Mézl sám odhadoval již dříve počet čs. příslušníků

---

¹⁴⁰ Tato problematika je zpracována v J. Friedl: Na jedné frontě. Vztahy československé a polské armády za druhé světové války. Praha, 2005.

¹⁴¹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 14/70/4. Vyšetřování nakonec vyneslo výrok o „pochybení na obou stranách“.

¹⁴² AMZV, LA-D 95.

¹⁴³ VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50/1a

¹⁴⁴ VÚA-VHA, ČSVM-SV 26/86/1. Soukromý dopis gen. Ingrovi z 2. května 1941.

¹⁴⁵ J. Šolc: Ve službách prezidenta, 1994 s. 95.

maximálně na několik stovek a odhady vlády označil za „pohádku“¹⁴⁶. Gen. Mézl změnu svůj odjezd 2. dubna ohlásil Káhířskému velitelství a 3. dubna na své místo jmenoval zástupcem plk. Bulandra, který vzhledem ke Korešovým zdravotním dovoleným velel do té doby výcvikovému středisku, místo Bulandra byl jmenován Klapálek. Na jeho místo byl povolán jeho zástupce mjr. Střelka.¹⁴⁷ Zároveň bylo připraveno zařazování jugoslávských dobrovolníků a pokud by jich bylo víc dokonce tvoření jugoslávské jednotky pod československou vlajkou.

Uprostřed příprav na odjezd, kdy čekal na řecké a jugoslávské vízum, jednal s britskými představiteli a získal od gen. Wavella doporučující list pro britského velitele v Řecku, zastihla Káhiru zpráva, že nad ránem 6. dubna Němci bombardovali Bělehrad. Dosavadní zmocněnec v Bělehradě Hieke-Stoj byl depeší MNO 8. dubna ustanoven opět jen zástupcem gen. Mézla do jeho příchodu. Ten odletěl z Káhiry 11. dubna a téhož dne přistál v Athénách.¹⁴⁸ Ihned navštívil britské velitelství gen. Wilsona a byl „strašně překvapen“¹⁴⁹ vývojem na bojišti. Osoby určené ho doprovázet, konzul ing. Stanislav Miňovský, por. Pavel Křižan, por. Vilém Wolf a prap. Lébl, odpluly tentýž den z Alexandrie do Pirea. Již 12. dubna z Athén ovšem přišel telegram, kterým se Mézl pokusil tuto skupinku zastavit, aby neodplouvala a počkala na něj v Agami, ale bylo již pozdě. Jugoslávské hlavní linie se totiž zhroutily již 10. dubna. Do Athén 17. dubna dorazila díky zákroku britského vyslance v Bělehradě sira Campbella celá bělehradská expozitura „Marie“ – pplk. Hieke-Stoj, mjr. Fritscher-Fox-Kuděj, npor. Zibrín-Demec, rtm. Pechar-Vojta, por. Chrástný a rtm. Chaloupek. Mézl jim ihned zajistil místo na britské evakuační lodi. On sám následující den nastoupil do bombardéru do Káhiry. Při mezipřistání v Heraklionu na Krétě se letiště dostalo pod letecký útok, ale jedinou újmou gen. Mézla z cesty bylo, „že v letadle omrzl na nohy“¹⁵⁰, takže v Káhiře musel ulehnout do postele. Léčbu s tím spjaté bronchitidy, stežovalo, jak sám psal, „že kouří jako Turek.“¹⁵¹ Další den odjel k výcvikovému středisku v Agami a nazítří využil příležitosti a setkal se s čerstvě ustanoveným styčným důstojníkem pro všechny spojenecké armády, plk. Sherstonem. Projednal s ním urychlené vyzbrojení praporu.

Do Jeruzaléma 18. dubna dorazil jugoslávský král Petar a premiér Šimovič, u něž v hotelu King David vykonal plk. Bulander návštěvu a pozdravil ho jménem čs.

---

¹⁴⁶ VÚA-VHA, ČSVM-SV 26/84/1.

¹⁴⁷ VÚA-VHA, ČSVM-SV 14/70/3.

¹⁴⁸ VÚA-VHA, ČSVM-SV 6/50/1a

¹⁴⁹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 26/85/1.

¹⁵⁰ tamtéž.

¹⁵¹ tamtéž.

jednotky. S Jugoslávci po návratu Mézla byla navázná dobrá spolupráce. Umožnil jim například komunikovat se svými zastupitelskými úřady přes čs. radiostanici.

Gen. Mézl se vrátil do Jeruzaléma až 25. dubna. Na cestě mu totiž v Sinajské poušti shořel přidělený vůz Humber. Nikomu z posádky se nic nestalo, zavazadla se podařilo zachránit, pouze přidělení dalšího vozu se poměrně táhlo.

Téměř současně se začala dostávat do svízelné situace také britská vojska v Libyi. Pohotovost 11. pěšímu praporu, byť nebyl zcela docvičen, byla vyhlášena 13. května. K 20. květnu došlo ke změnám ve velení, kdy byl na své místo vrácen pplk. Klapálek a mjr. Střelka. Plk. Bulander byl ještě na konci dubna vyslán do Káhiry coby styčný důstojník u GHQ-MEF a na jeho postu velitele výcvikového střediska ho zastupoval pplk. Lípa. Ke svému prvnímu bojovému úkolu odjel prapor, který od ledna působil jako stráž zajateckých táborů, 31. května v rámci 23. britské brigády. Jejich destinací bylo Marsá Bagush, cca 50 km za frontou u Marsá Matruh.

Vojska Britů a Svobodné Francie překročily 11. června hranice Libanonu a Sýrie, ze které se stávala základna německých agentů, ale postup byl jen velmi pomalý a vyžádané posily se týkaly i 23. divize. Dispozice k přesunu do Sýrie prapor dostal 22. června, v den napadení Sovětského svazu, a do svých výchozích pozic u Baniásu dorazil 1. července. Po několika střetech zastihlo prapor, který na syrské půdě utrpěl své první bojové ztráty, hodinu po půlnoci 12. července příměří. Pro 11. prapor následovala služba, při které rozděloval potraviny vyhladovělému obyvatelstvu, aby poté převzal strážní službu nad rozsáhlou částí Sýrie.

Nový úkol?

Nedlouho poté co se uzavřela možnost velet bojovému tělesu v Jugoslávii, otevřela se gen. Mézlovi nová příležitost. Na vojenské poradě u prezidenta republiky 30. července 1941¹⁵² se řešila jména kandidátů na velitelské místo v zamýšlené jednotce v SSSR. Vhodná osobnost měla být přizpůsobena velikosti jednotky. Gen. Ingr navrhl na prvním místě Mézla: „Kdyby to byla smíšená brigáda, což bychom po mém soudu u Rusů celkem snadno mohli dosáhnout, myslím že by tam přicházel v úvahu generál Gak, který je na Blízkém Východě a vlastně nyní svoji povinnost skončil a není tam pro něho upotřebení, odpovídající jeho hodnosti. Kdyby SSSR přidělení Gaka nedal souhlas, nebo kdyby tam byla organisována jen menší jednotka, pak by přicházel v úvahu plk. Kratochvíl, případně by to mohl býti i pplk. Svoboda, který tam je.“

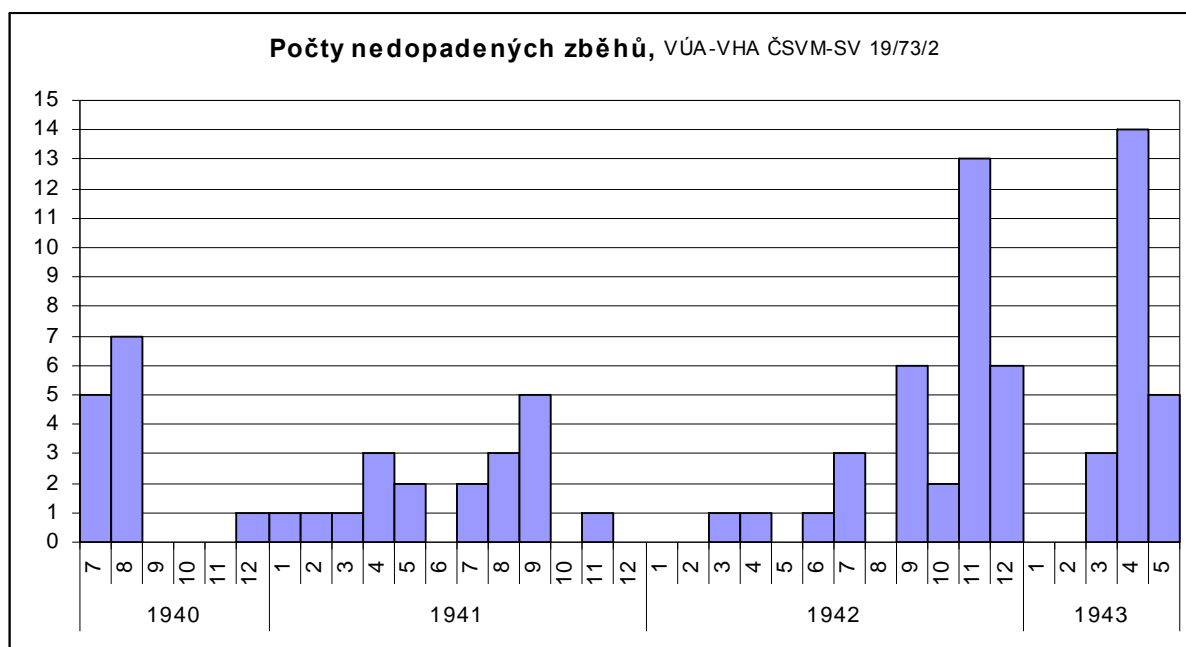
¹⁵² VÚA-VHA, MNO-Londýn 28 /15/18, zápis o vojenské poradě u prezidenta republiky, s.7.

Prezident Beneš již byl na jeho jméno připravený a již předtím konzultoval tuto volbu s vyslancem SSSR v Londýně Majským, který jen žádal, „aby to byl někdo, kdo by byl politicky pružný, aby chápal jejich situaci.“ Po jeho dotazu na Mézlovy politické názory se Ingr vyjádřil, že Mězl „nikdy nebyl politicky činným, ani zabarveným“, což potvrdil gen. Viest, který jej znal dobře, neboť mu dělal u sboru v Košicích zástupce velitele. Plk. Boček-Chodský, přednosta I. odboru MNO, konstatoval, že „Generál Gak projevil o to sám zájem.“ Závěrečné slovo měl k osobě gen. Mézla-Gaka opět Beneš, který tuto variantu schválil slovy: „Kdyby ta věc šla, myslím, že bychom mohli počítat s Gakem.“

Je paradoxní, pokud skutečným důvodem jeho nepověření v SSSR, byl malý stav jednotky, tak ho o bojový úkol v druhé světové válce připravila jeho vlastní aktivita a pýle, s níž se zasadil o transporty čs. vojáků ze sovětské internace. Dvojnásob s ohledem na skutečnost, že Ingrůva slova o skončeném úkolu byla blízko pravdě. Jedenáctý pěší prapor byl plně konsolidován, měl za sebou bojový křest a autorita divizního generála nebyla pro řešení spíše rutinních záležitostí bezvýhradně nutná.

Zběhové

Mezi významné činnosti mise patřilo bezesporu evidence zběhů a spolupráce s britskými úřady na jejich dopadení. K němu ovšem nedocházelo příliš často a bylo to spíše náhodou, pokud např. čs. voják nějakého potkal na ulici.¹⁵³ Všechny případy dopadení ovšem měly dobrý účinek na morálku mužstva a fungovaly i jako prevence.

¹⁵³ Jako např. npor. Malý, který 14. listopadu 1941 potkal v Káhiře zběhy Zapletala a Zelinku v uniformách Svobodných Francouzů. VÚA-VHA, ČSVM-SV 16/70/7.

Drtivá převaha zběhů byla židovského původu a předpokládalo se u nich, že se ukrývají mezi židovskými osadníky. Někteří prokazatelně vstoupili do židovsko-palestinských milic „Buffis“. S touto skutečností souvisel i jev, kdy případy zbíhání, buď probíhaly skupinově, nebo v krátkém časovém období po sobě, kdy nejspíš jeden případ inspiroval další. Velkou hořkost vyvolalo zběhnutí 17 čl. příslušníků, krátce po jejich náročném vyreklamování z internace na ostrově Mauritius v druhé polovině roku 1942. Nárůst zběhnutí před odsunem jednotky do Británie, o němž se „zaručeně“ vědělo, je vzhledem k jejich rodinám v Palestině vcelku lidsky pochopitelný.

Vedle židovských zběhů docházelo též k „návratům“ do Cizinecké legie a jednotku opouštěli i jiní dobrodruzi, kteří se nedokázali srovnat s vojenskou disciplínou.

Mimo tyto konvence se vyjímal případ zběhnutí „Krymláka a spol.“, jak o tom vedla agenda mise, podle rtm Krymláka, který byl označován za iniciátora. Skupina 24 příslušníků 11. pešího praporu, z nichž jen dva nebyli z tzv. „ruské skupiny“ 20. září 1941 obsadila třítunové auto a s myšlenkou připojit se k formující se jednotce v SSSR „generála Svobody“, o níž kolovaly velmi mlhavé zvěsti. Z dalších faktorů, jak byly zjištěny bezprostředními výsledky¹⁵⁴, se vyjímají „požidovštění jednotky“, malárie a bojové posláni praporu. Oba rotmistři, Krymlák a Hostášek, navíc nebyli zahrnuti do posledního povyšování. Po několika dnech dorazili na hranice v Tabrizu, ale nebyli vpuštěni do SSSR a až 2. ledna byli transportováni zpět do Haify, kde je převzal mjr. Hájíček-Petr. Polní soud je 27. února 1942 shledal vinnými ze zběhnutí a krádeže, neboť pobytu v Tabrizu museli prodávat části výstroje. Oba rotmistři dostali 1 rok žaláře, zotřesený temnou komorou jednou měsíčně, ostatní měli nastoupit trest na 9-10 měsíců¹⁵⁵. Všichni byli degradováni a ztratili i právo volební. Vše jim ale bylo navráceno milostí prezidenta republiky ze dne 25. června 1942, který jim prominul i zbytek trestu.

Polní soud

K pokroku ohledně polního soudu nemohlo dojít do uzavření mezivládní dohody, ale již 16. prosince poslalo 1940 MNO misi depeši, zda si přeje vytvořit na Východě polní soud I. instance, druhou instanci by pak tvořil soud v Londýně. V kladném případě, který se dal předpokládat, vzhledem k dřívějšímu zájmu mise, měl velitel mise navrhnout personální obsazení 3 míst soudců. Požadavky na soudce bylo právní vzdělání a soudcovská či advokátská zkouška. Až během dubna 1941 bylo konečně Londýnem schváleny navrhované osoby.

---

¹⁵⁴ VÚA-VHA, ČSVM-SV 15/70/6.

¹⁵⁵ VÚA-VHA, ČSVM-SV 17/71/1.

Dohoda s Brity však stále vázla, neboť britská armáda vojenské soudy neměla. Britští vojáci byli souzeni laickými soudem s vojenským přisedícím..

Předjednaný předseda polního soudu škpt. JUDr. Jan Vančura během léta připravil organizační strukturu a dokočil další přípravy, ale soud vznikl až dekretem presidenta republiky č. 5 z 26. října 1941. Přednosta Vančura byl ve svém postu potvrzen, stejně jako oba další soudcové por. JUDr. Michal Straka a por. JUDr. Ervín Kulka i polní prokurátor kpt. JUDr. Otakar Benda. Soud sídlil v prostorách mise, která si v lednu 1942 najmula v Jeruzalémě vlastní budovu, v jejímž rámci nyní gen. Mézl též bydlel. Za přisedící polního soudu byli zpravidla určováni úředníci mise. Jako obhájci fungovali nejč. npor. JUDr. Geza Barany a por. JUDr. Vojtěch Preuss.

Vznik polního soudu na Středním východě znamenal další stabilizační posun celé skupiny institucí. Zároveň znamenal přesun pravomocí směrem od gen. Mézla. Jeho role se v disciplinárním procesu zredukovala na pouhé potvrzení rozsudku a případné uddělení milosti po polovině trestu na návrh polního soudu, kterému obvykle vyhověl.

Další institucí vzniklou v této době byla Čs. polní nemocnice fungující nedaleko výcvikového střediska u Alexandrie od 17. listopadu 1941.

Tobrúk

Mézl byl, co se týče bojového nasazení jednotky a dlouhodobých záměrů s ní, zcela vázán na londýnské MNO. Vytýkat mu, že se snažil na vlastní pěst odvolat jednotku ze Středního východu, je nespravedlivé. Sám gen. Ingr žádal přes Mézla přesun praporu do Británie, kde by ze jeho stavu byla doplněny stavy čs. perutí *R.A.F.* a československé brigády. Poprvé během služby praporu v Sýrii 16. srpna 1941¹⁵⁶, podruhé po osvobození Tobrúku¹⁵⁷. Stejně tak tvrzení, že to snad byl pplk. Klapálek, kdo rozhodnul o nasazení 11. praporu v Tobrúku, není správné. „Angličané chtěli původně transferovat na Cyprus, avšak generál Gak to odmítl,“¹⁵⁸ informoval Kadlec Londýn 14. října 1941. Klapálekův rozhovor s gen. Auchinleckem¹⁵⁹ mohl být zdvořilostním ujištěním o shodnosti názorů představené mise a vlastní jednotky.

V každém případě se 22. října nad ránem vylodil 11. pěší prapor v Tobrúku, ke své nejslavnější etapě. Komunikace s praporem v izolovaném Tobrúku byla komplikovaná a snaha vejít vstříc jeho potřebám nemusel vždy být patřičně porozuměna. Klapálek

---

¹⁵⁶ VÚA-VHA, ČSVM-SV 15/70/6.

¹⁵⁷ G. Svoboda: Armádní generál Sergěj Jan Ingr. 1998. s.57. Na druhou žádost, již gen Auchinleck přislíbil přezbrojení na protiletadlový pluk a umožnění přesunu pro urgentně potřebné adepty letectví pro *R.A.F.*.

¹⁵⁸ AMZV, LA-D 95.

¹⁵⁹ K. Klapálek: c.d., 1966. s.74.

Mézlovi přímo vytýká lhostejnost k válečnému úsilí¹⁶⁰, což je příliš silná formulace. Mnohem opatrněji se vyjadřuje, když píše, že Mézl „bojoval v první světové válce, ale tady byl trvale příliš vzdálen od bojiště a vůbec od celého válečného dění, a šel někdy špatné představy, jak to u nás chodí... Jednou nám poslal jakýsi rozkaz s tím, že má být přečten před nastoupenou jednotkou. A my byli rozlezlí po bunkrech a střílelo se jen což!“¹⁶¹. Vzdálenost mise od bojiště byla jistě problémem, ale o tom že by „zasypával jednotku spoustou nesplnitelných a směšných příkazů“¹⁶² řeč být nemůže. Kromě početní agendy přeposílal do pevnosti především vzkazy prezidenta Beneše či ministra Ingra. Vzhledem k Mézlově impulsivnosti si lze také snadno představit, jak připiše na takový vzkaz „čist před nastoupenou jednotkou“, snad i se vzpomínkou na legie, kde podobné okamžiky přispívali k utužení soudržnosti vojska. Škoda též, že Klapálek nikde nepíše, jaké měl on sám představy o charakteru boje v Tobrúku před tím, než do něj vstoupil.

Pokud nějaký bod vyčnívá nad kritiku, která mohla být ovlivněna osobními vztahy či dobou svého vzniku, pak je to návštěva polského premiéra a vrchního velitele gen. Sikorského v Tobrúku. Klapálek zcela poprávu vzpomíná na trapný pocit, když se ho při slavnostní večeři v Tobrúku gen. Sikorski zeptal „A kde je váš generalissimus?“¹⁶³. Ondřej Mézl se do Tobrúku dostavil až po jeho osvobození. Naznačovat jeho zbabělost, jak to činí Brod a Čejka,¹⁶⁴ je snad s poukazem na jeho prvoválečné bojové výkony nekorektní. Jednotku navštěvoval i v poli, ať už to bylo opakovaně při cvičení v poušti u Jericha, v Sýrii 5.-7. srpna 1941 i později opět v Západní poušti 15.-30. dubna 1943. Příjezdem až po osvobození však ve srovnání se Sikorským, který vyznamenával Poláky v přední linii, ztratil zejména, když na potvrzení jím navržených vyznamenání musel čekat na odezvu Londýna. Na druhou stranu návštěva hlavy státu v obležené pevnosti hluboko v území nepřítele je sama o sobě věcí dosti vyjímečnou. Mluví sama o sobě o osobních vlastnostech Władysława Sikorského, ale také o síle jeho pozice si něco takového na Britech vynutit. Získat místo na torpédoborci, který přepravoval nutné posily, munici a materiál a zpět odvážel raněné, muselo dát poměrně velkou práci a je jen otázka, zda by si to dokázal gen. Mézl pro sebe vymoci, když ani britští velitelé Sikorského příkladu nenásledovali.

K obraně Mézla, která nicméně nesnižuje ztrátu prestiže čs. armády ve srovnání s Poláky, se dá poznamenat, že Mézl nebyl v ekvivalentní pozici Sikorskému. Velitel polské mise na Středním východě plk. Orłowski v Tobrúku také nebyl. Pokud by měla

---

¹⁶⁰ Tamtéž. s. 50.

¹⁶¹ K. Klapálek: c.d., 1964. s.116.

¹⁶² T.Brod – E.Čejka: c.d., 1965. s.357.

¹⁶³ K. Klapálek: c.d., 1964. s.104.

¹⁶⁴ T.Brod – E.Čejka: c.d., 1965. s.357.

návštěvu vykonat osoba srovnatelná s postavou gen. Sikorského, musel by to být někdo z londýnského tria dr. Beneš, msgr. Šrámek anebo div. gen. Ingr.

Návrat z podobné cesty v roce 1943 stál gen. Sikorského život a dost možná předurčil neúspěch polského západního exilu.

Po stažení z Tobrúku v první polovině dubna došlo k 21. květnu 1942 ke zrušení 11.čs. pěšího praporu – Východního a ke vzniku 200. čs. lehkého protiletadlového pluku – Východního o třech praporech. Vyzbrojování a výcvik opět zaměstnal misi v její hlavní činnosti – podpoře fungování jednotky, ale vzhledem k přizpůsobivosti a technické zručnosti Čechoslováků běželo vše hladce a již v červenci se prvním útvarům dostalo bojového nasazení. Charakter boje u „flaku“ byl na bojovou slávu poměrně skoupý a služba především v zápolí motivovala mnoho vojáků k přihlášce do R.A.F. Na samém závěru roku 1942 se českoslovenští vojáci vrátili do Tobrúku, ale i ten již ležel poměrně daleko za frontou a tak se velmi záhy začalo spekulovat o dalším poslání pluku.

Návštěva gen. Ingra

Významnou událostí z pohledu mise byla zastávka gen. Ingra na jeho cestě do Sovětského svazu. Celá jeho návštěva mezi 6. až 24. června 1942 byla pečlivě připravovaná a dopředu naplánovaná.

Po příletu do Káhiry společně s pplk. Kallou byl uvítán gen. Mézlem a mjr. Šimanem. Vykonal návštěvy u britských vojenských představitelů a prohlédl si Výcvikové středisko-Východní v Sidi Bishr. Slavnostní večeři pořádal gen. Auchinleck 9. června.

Po přesunu do Jeruzaléma 10. června byl navštívit Kadlece a obědval a večeřel u gen. Mézla. První slavnostní „dinner“ v Jeruzalémě byl 12. června jen pro nejvýznačnější představitele, druhý hned následující den byl pro 300 hostů. Oboje však bylo organizováno konzulátem ve vlastních prostorách. Mise se na tom podílela jen 8 lahvemi whiskey v ceně celkem 3,2 LP.¹⁶⁵ Byl uveden k vysokému komisaři všem předním vojenským a civilním představitelům. Ingrovi byli také představeni všichni důstojníci československých institucí v Jeruzalémě. Od 15. do 18. byl v Haifě, kde se nacházela většina pluku, jemuž předal prapor a osobně uděloval vyznamenání.

---

¹⁶⁵ AMZV, LA 125.

Již 7. u výcvikového střediska dostali možnost všichni stěžovatelé. Celkem řešil Ingr 10 stížností¹⁶⁶, ponejvíce na neuznané hodnosti anebo na zařazení do aktivní služby. Prvé přislíbil prošetřit a druhé nechal v kompetenci mise. Nejjobšrněji si stěžoval Hanuš Jellinek a bylo mu též přislíbeno prošetření, které ale v jeho případě nic nezměnilo. Jako poslední si pplk. Pelich stěžoval na „špatnou mentalitu na Středním východě“. Toto podání gen. Ingr označil za „nepřípustné pro aktivního důstojníka“.

K návštěvě gen. Ingra na Středním východě vzniklo několik karikatur (viz. Příloha 5) z tužky malíře Stanislavského, bývalého vojína čs. armády, který přišel do bližšího styku s misí poté, co předstíral důstojnickou hodnost. Z šetření konzulátu maloval pro důstojníky včetně Mézla, Šimana ad. často, ikdyž je z karikatur zřejmé, že tentokrát „jedovatost“ přehnal, což vedlo Mézla dokonce k podání žaloby¹⁶⁷.

Rutina a mimoúřední život

Nárůst početního stavu jednotek v roce 1942 se odrazil též v nárůstu stavu mise. Mise si již dříve vypomáhala umístěním nezařazených důstojníků do svého stavu. V říjnu 1942 navíc přišel do jejího stavu v Istanbulu dekonspirovaný plk. gšt. Prokop Kumpošt, který se stal místo mjr. Šimana náčelníkem štábu mise. Ten byl ustanoven přednostou I. oddělení mise, které nadále vedlo většinu administrativy. Ta nyní již prakticky nevyžadovala generálův dohled. Žádosti o změnu jména, náhrady za zubní operace, administrativa se schvalováním sňatků vojáků a podobné činnosti zvládali jeho podřízení a jeho úkolem bylo jen schvalovat. Stále pozorně, soudě dle jeho poznámek na okrajích, četl zpravodajská hlášení pluku a praporů a dělal z nich výtahy pro Londýn. Zcela ve své kompetenci také ponechával jednání s britskými představiteli. Jeho hlavním protihráčem z Káhiry byl plk. a později brig.gen. Sherston.

Mimořádně diskutabilní zůstávají Mézlovy mimoúřední aktivity, které Brod a Čejka dávají přímo do kontextu hospodářské delikvence. „S větším úspěchem zato „válčil“ na jiném bojišti - na poli hospodářském a obchodním. Zakoupil si akcie tabákové továrny „Latif“, jejíž výrobky museli českoslovenští vojáci povinně kouřit a obohacoval se i dalšími způsoby, například pašováním zboží ze Sýrie do Egypta a naopak.“¹⁶⁸ Poměrně absurdní obvinění i z věcného pohledu, gen. Mézl si těžko s sebou mohl přivést kapitál na „investici“ a z denního platu 3,15 LP¹⁶⁹ si na to těžko mohl ušetřit, je navíc

---

¹⁶⁶ VÚA-VHA, ČSVM-SV 25/79/1.

¹⁶⁷ AMZV, LA-D 219.

¹⁶⁸ T. Brod – E. Čejka: c.d., 1965. s.357.

¹⁶⁹ Včetně ubytovacích a koloniálních příspěvků a stravného. Na ubytování v soukromém bytě soudce A. Attaly vydával měsíčně 10 LP. VÚA-VHA, ČSVM-SV 14/70/3.

odkázané na jinak nepřiblížený rukopis P.Tichého: Privátní akce pana generála na Středním východě z roku 1963 a nutně vede k zamyšlení nad hodnověrností takové charakteristiky. Firma „Latif“ by mohla být nanejvýš zkomoleným názvem káhirské firmy „Lapas“, kde hospodáři pluku pravidelně nakupovali. Mnohem závažnější je hodnocení, které Mézlovi vystavil článek Oty Pokorného z roku 1996¹⁷⁰. Autor zde na základě několika svědectví převádí majetkovou trestnou činnost na mjr. Šimana¹⁷¹ a gen. Mézla viní z toho, že to trpěl a „téměř ostentativně prezíral normy, které se vztahovaly pro jeho činnost.“¹⁷² Opírá se o několik, tentokrát již věrohodně, citovaných svědectví, kde mezi jmény svědků vyčnívá jméno pplk. Pelicha s nímž měl gen. Mézl velmi vyhrčené spory a který na něj v roce 1944 podal i trestní oznámení, v jehož devátém bodě se „trpění nedovolených obchodů“¹⁷³ některým důstojníkům mise vyskytuje. Opakování takových zpráv, byť ze silně zaujatých zdrojů, i Pokorný uvádí o obviněních, že „mohla být vykonstruovaná“¹⁷⁴, nelze brát na lehkou míru. Pelich u mise sloužil po nějakou dobu jako nezařazený důstojník a naopak on byl Mézlem postaven před kárný výbor¹⁷⁵ mj. i pro spekulace se zlatem a bavlnou¹⁷⁶.

Obviňování z „pitek a hostin, pořádaných týdně pro okruh jeho přátel a oblíbenců“¹⁷⁷ může být stejně tak pravda, jakož i jen pohled vojáků na kolorit britské zprávy, kde se „dinner“ a „tea-party“ používaly jako prostředek k dosažení cíle či jen udržování neformálního kontaktu běžně. V obou případech je to snadno uvěřitelné, zvláště připomeneme-li si Prchalův posudek z roku 1937 – „Sanguinik milující dobrou zábavu a společnost“¹⁷⁸ – a zvážíme-li všední rutinu administrativní práce. Ve srovnání s kázní vojáků v poli by to bylo jistě pohoršující, ale v týlové službě je to jev, který se v čase nemění.

Ztráta zájmu o chod mise je vzhledem k Mézlově celoživotní iniciativě a „energii jemu vlastní“¹⁷⁹ popisované Ludvíkem Krejčím v ruských legiích, Josefem M. Kadlecem po jeho příchodu do Palestiny nebo J. Pejškarem v poválečné emigraci v USA nepravděpodobná. Nárůst administrativy a změna jejího charakteru z unikátní

Konzul Kadlec i s přídavky na rodinu bral měsíčně srovnatelných 104 LP. AMZV, LA 125.

¹⁷⁰ O. Pokorný: Brigádní generál Prokop Kumpošt IN: HaV 6/1996. s. 106-132.

¹⁷¹ V poválečných materiálech kvalifikační listiny Rudolfa Šimana o tom však není zmínky.

¹⁷² O. Pokorný: c.d. s.119.

¹⁷³ VÚA-VHA, kvalifikační listina Ondřeje Mézla

¹⁷⁴ O. Pokorný: c.d. s 119

¹⁷⁵ VÚA-VHA, ČSVM-SV 20/21/8. 17. září 1942.

¹⁷⁶ VÚA-VHA, ČSVM-SV 10/67/1.

¹⁷⁷ O. Pokorný: c.d. s. 120.

¹⁷⁸ VÚA-VHA, kvalifikační listina Ondřeje Mézla

¹⁷⁹ AMZV, LA-D 95, Historie Československé Vojenské Jednotky v Blízkém Východě od vzniku jednotky k Tobruku, s. 34.

na rutinní dovolila delegovat pravomoci na podřízené, zejména byl-li Prokop Kumpošt tak schopný, jak je O. Pokorným popisován, od toho přeci jenom svůj štáb měl.

Svou pozornost zjevně upřel na vysílání československého rozhlasu v Káhiře, o jehož chodu se nechal informovat stejně často jako o chodu polní jednotky. Na rozdíl od jednotky, která měla svého jasného velitele a u níž by viditelné zásahy do jejího chodu znamenaly snižování Klapáلكovy autority, zde mohl uplatnit svou iniciativu. Z per členů rozhlasové skupiny přicházela také nejlepší hodnocení gen. Mézla jako nadřízeného, cenná zejména pro to, že mezi nimi a Mézlem nebyly žádné další velitelské úrovně. Npor. Rozum po Mézlově odchodu z Palestiny psal: „To byl pašák ten náš generál.“¹⁸⁰ Přístup k rozhlasovému vysílání si trochu žárlivě střežil. Když se chtěl konzul Kadlec podílet na pořadu „Voják mluví k vojákům“ byl Mézlem odmítnut a musel si přístup vymoci depeší ministerstvu zahraničních věcí, které se obrátilo na MNO, odkud šla pak instrukce na misi. Na druhou stranu v případě vysílání domovu spolupráci konzulátu sám nabídl.¹⁸¹ Mézl si tak nejspíše hlídal, kdo bude mluvit k „jeho“ vojákům.

S gen. Ingrem byla dohodnuta nová organizace mise oznámená 24. června 1942¹⁸².

systemizace důstojníků

velitel	div.gen.	Mézl
zástupce a náč. štábu	plk.	Kumpošt
styčný důstojník u GHQ-MEF v Káhiře	plk.	Bulander
styčný důstojník u velitelství v Palestině	kpt.	
I. oddělení: věci organizační, osobní, doplňovací a zdravotní (superarbitrace apod.)	mjr. (přednosta) mjr. zdrav.	Šíman Reichenthal
II. oddělení: výcvik, výchova, osvěta, zpravodajství (Haifa), šifrová skupina a radiospojení	mjr., mjr.zprav., kpt.	Hostaša
III. oddělení: materiální, hospodářsko-správní	kpt.	Brod
IV. oddělení: studijní, propaganda, archiv	pplk., mjr.	

Poddůstojníci a podřízení byli řešeni až dodatečně. Radio-skupina zůstala beze změn. Začleněním rozhlasových skupin v Káhiře (npor. Rozum, npor. Jurek, por. Rulf) a v Bejrútu (por. Šverma) došlo k rozšíření propagační sekce. Gen. Mézlovi velmi záleželo na tom, aby se plk. Sherston, se kterým se to mělo projednávat, dozvěděl, že „je to výslovné přání ministra a ne snad můj vynález.“¹⁸³

¹⁸⁰ VÚA-VHA, ČSVM-SV 22/73/2.

¹⁸¹ AMZV, LA-D 95.

¹⁸² VÚA-VHA, ČSVM-SV 19/71/5.

¹⁸³ tamtéž.

Gen. Mézl v koloritu čs. blízkovýchodní armády

Vojenská mise velela vedle polní nemocnice – Východní a polní ozdravovny – Východní, jejichž význam byl podružný, především bojové jednotce a výcvikovému středisku. Osobní rivalita mezi plk. Bulanderem a pplk. Klapálkem byla též výsledkem vztahu těchto dvou útvarů. Mézl se tomu snažil předcházet vymezením pravomocí, aby ke sporům nedocházelo. On sám byl rozhodnutím prezidenta¹⁸⁴ zmocněn povyšovat až do hodnosti škpt. V případě, že bude jednotka v poli. Benešovu obavu, aby tímto nedošlo postupně k desorganizaci, gen. Ingr rozptýlil charakteristikou Mézla: „Gak je příliš solidní, tomu to lze svěřit bez obavy, že by toho mohlo být zneužito. Dobře to tam vede.“ Povyšování do hodnosti četaře pak delegoval Mézl na velitele praporu a výcvikového střediska¹⁸⁵.

Bulander je Klapálkem řazen do okruhu přátel mise, zatímco on sám sebe staví do opoziční role. Obě dvě osobnosti měly své přívržence mezi mužstvem, přičemž napříkladě karikatury (viz. Příloha 5) to „schytaly“ přibližně stejně. Všeobecnost obliby Karla Klapálka tak možná získala navrchu až v poválečné době. Zůstane ironií dějin, že se osudy obou dva rivalů ze Středního východu protnuly v obdobně vypjatých okamžicích, neboť oba byli komunistickou justicí zařazeni a odsouzeni v jednom procesu v roce 1954.

Vztah vůči Klápálkovi měl Mézl jiný, než jak ho líčí Brod a Čejka: „Nešetřil licoměrnými pochvalami zejména na adresu plukovníka Klapálka“¹⁸⁶. Generál Mézl obecně pochvalami dost šetřil a na hodnocení Klápálka, když ho opakovaně navrhoval na povýšení¹⁸⁷, se „licoměrnost“ nehodí. Návrh za „statečnost a neobyčejně obratné vedení obranných operací“ doprovobený vyzdvihnutím Klapálkova významu – „Bojová hodnota praporu je v prvé řadě jeho zásluhou“ – může být důkazem Mézlovy důvěry. Obráceně ten vztah byl asi složitější. Občasný Mézlův sklon k přezíravosti vůči podřízeným, který známe již z meziválečné služby, se Klapálka mohl dotknout¹⁸⁸, ale ten se nebál proti Mézlově formulaci, která se mu nelíbila, ohradit. Spory měli především o systemizované počty u praporu, které Klapálek soustavně překračoval. Nad Klapálkovými

---

¹⁸⁴ MNO-Londýn, 28/12/17, zápis o poradě u prezidenta republiky z 12. června 1941. s.9-10.

¹⁸⁵ VÚA-VHA, ČSVM-SV 19/70/5.

¹⁸⁶ T. Brod – E. Čejka: c.d., 1965. s.357.

¹⁸⁷ VÚA-VHA, MNO-Londýn 30/6/36.

¹⁸⁸ Např. K. Klapálek: c.d., 1966. s.122

vzpomínkami¹⁸⁹, lze pozorovat, že u něj s postupujícím věkem docházelo stále ke větší tvrdosti vůči Mézlovi.

Velmi ostré vztahy měl gen. Mézl s Eduardem Lobkowiczem - De Lorme, jenž se cítil poprávu uražen požadavkem mise na prokázání „češství“¹⁹⁰. Povinnost doporučená MNO, neboť jeho bratranec Ervín Lobkowicz, byl ustanoven chorvatským vyslancem ve Vatikánu, se Lobkowicze-De Lorme, který se osobně spřátelil s Klapálkem, hrubě dotkla a mohla mít i vliv na vztahy Klapálkovy skupinky vůči Mézlovi. Lobkowicz měl tvale špatné vztahy s misí i díky silné osobní averzi s Mézlovým pobočníkem, por. Vilémem Wolfem, „jehož post by velmi rád zaujmul, ale vůbec nic neumí a pro skutečnou práci je naprosto neschopný.“¹⁹¹

S gen. konzulem Kadlecem vycházel Mézl korektně. Oba dva si úzkostlivě hlídali své pravomoce a na jejich pomezí občas docházelo k drobným rozporům. V případě nutnosti, ale oba spolupracovali efektivně. Nejvýznamnějším konfliktem se stala přehlídka praporu 24. prosince 1940, na kterou Kadlec dorazil s pětiminutovým zpožděním, se sedmiminutovým dle názoru Mézla¹⁹², a z přehlídky viděl jen rozchod, neboť generál na něj nečekal a přehlídku zahájil.

Pohled prostých vojáků na Mézla je zkreslen dobou s níž k jeho osobě vraceli, ale je jasné, že Mézlova „rozvláčnost“ a vlastenecký patos na ně příliš nezabíral. Klapálkovy projevy se nejspíše příliš nelišily, ale byly podepřeny jeho autoritou vzniklou z každodenního styku s jednotkou. Obdobně jako Mézlovy však vyzněly též projevy poslance Jožky Davida. Jejich snaha o navázání na „legionářský sentiment“ musela ustoupit Klapákově řečnickému realismu etablovanému již na druhou světovou válku. Zdlouhavost projevů je možné vysvětlit snahou během jednoho projevu zanechat dojem na delší dobu. Gen. Mézl jednotku navštěvoval ovšem s frekvencí, aby to nevypadlo, že veliteli nahlíží neustále přes rameno. Sám Mézl Klapálka v soukromém dopisu vyzval „jak jsem Ti již psal, uvidíš-li nutnost mého osobního zásahu, napiš a já přijedu.“¹⁹³ Vojáci seřazení mnohdy několik hodin předem délku jeho projevu určitě nekviitovali a dali přednost Klapákově každodenní věcnosti.

---

¹⁸⁹ Košutová, Olga. Voják vypravuje. Brno 1948.

Klapálek, Karel. Ozvěny bojů. Praha 1966.

Hrabica Pavel – Hrabica Zdeněk. Muž, který velel mužům. Praha 1988.

¹⁹⁰ Ve skutečnosti byl zpovídan jen ohledně čs. státní příslušnosti.

¹⁹¹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 26/85/1. osobní dopis gen. Mézla gen. Ingrovi.

¹⁹² VÚA-VHA, ČSVM-SV 12/69/2. Poznámku o sedmi minutách místo pěti, připsal Mézl na s Kadlecovu stížnost MNO, která putovala přes vysílačku mise.

¹⁹³ VÚA-VHA, ČSVM-SV 26/86/1. 17. června 1941.

Příliš velkou oblibu si nemohl získat ani několik zákazy. Pokusil se zamezit styku s čs. důstojníky převzatými Bojujícími Francii¹⁹⁴, ale na jejich stížnost MNO byl donucen to odvolat. Několik důstojníků převzatých De Gaullem bylo stíháno v Británii za vzpouru a na Středním východě se negativně vyjadřovali nad poměry panujícími u čs. vojska v Cholmondeley. Nad tragickými zprávami z domova a také podle polského vzoru rozhodl 14. října 1941 usměrnit chování vojáků bez rozdílů hodností, „aby se stranili hlučných zábav, pitek, návštěv nočních lokálů, barů a jiných místností.“¹⁹⁵ Tanec zakázal bezpodmínečně, ale již 24. listopadu na nepřímou žádost velitele výcvikového střediska zákaz tance raději odvolal.

Přesun jednotky do Velké Británie

S příchodem vítězství na severoafrické bojiště se nachýlil osud 250. pluku. Čs. smíšená brigáda potřebovala posily a letectvo také – významný kontingent adeptů letectví odešel z jednotky již po přestavbě z praporu na pluk. Protiletectký pluk zůstával v závěru tažení mimo bojovou činnost daleko za frontou a neměl již příliš možností na doplnění v případě vlastního nasazení. V Londýně navíc preferovali jednoznačně nasazení větší jednotky na západní frontě při hlavním úderu do Německa, než více menších jednotek porůznu jinde. Touha jít do SSSR je spíše Klapálkův dobový povzdech. Snaha posílat do SSSR důstojníky u MNO byla, ale pokud činilo získat víza pro několik desítek důstojníků, tak si lze těžko představit příchod celého pluku. Stejně tak rozezlení nad přesvědčováním starších záložních důstojníků k setrvání v Palestině, což ti s rodinou rádi uposlechli, se Klapálkovi nelíbilo, přičemž ale on sám navrhoval aktivního důstojníka npor. Konopáska do válečného průmyslu¹⁹⁶.

Rozhodnutí v každém případě záviselo na jednání vlády a MNO s War Office. V soukromém dopisu z 19. ledna 1943¹⁹⁷ gen. Ingr oznamuje blížící se dohodu, podává představu o budoucím uspořádání administrativy na Blízkém východě, ale o Mézlově budoucnosti zatím nedokáže říci nic konkrétního, neboť „jsme jaksí spíš počítali se soustředěním jednotky v ME a převozem z ME do Anglie jsme byli trochu překvapeni. Nenapadlo mi dosud nic jiného, než funkce náčelníka štábu při MNO. Uvažuj o tom i Ty sám.“

Přesun do Británie se velmi záhy roznesl i mezi vojáky. Bylo tak možné pozorovat, jak určitou rezignovanost nad službou na Středním východě, tak i vzrušení s blížícím se

---

¹⁹⁴ VÚA-VHA, ČSVM-SV 15/70/6. 8. září 1941.

¹⁹⁵ VÚA-VHA, ČSVM-SV 16/70/7.

¹⁹⁶ VÚA-VHA, ČSVM-SV 26/87/1.

¹⁹⁷ tamtéž

novým úkolem. Vyjednávání ohledně lodního prostoru pro hlavní část Čechoslováků naplnila většinu jara. Ještě po odplutí jednotky 16. června 1943 bylo nutné organizovat stávající, vypravit dodatečné transporty a připravit misi na předání plk. Kumpoštovi, který stanul v čele Čs. administrativního štábu-Východního. K předání došlo 13. listopadu 1943.

Ještě před samotným odletem z Káhiry se došel též rozloučit se skupinou Káhirskeho rozhlasu. Loučení proběhlo ve velmi přátelské atmosféře. Gen. Mézl neváhal za rozhlasovou skupinu intervenovat u MNO, když v roce 1942 hrozilo její zrušení¹⁹⁸, a ti mu to samozřejmě nezapomněli. Slovy npor. Rozuma: „Rozloučili jsme se p. generálem bez gest a bez sentencí, které stejně nemá rád.“ Ale jedno gesto si přece jen dovolili: „A tož jsme si spontánně slíbili, že s p. generálem Gakem se musíme setkat ještě doma, třeba v civilu, uděláme si společný výlet na Hanou.“¹⁹⁹

Gen. Mézl se při svém řízení čs. vojenské mise pohyboval v intencích z Londýna a spojeneckého velitelství v Káhiře a jeho slovy: „Kde nemám od Vás pokynů, dělám podle zdravého rozumu a dá bůh, že to dotáhnu do konce.“²⁰⁰

---

¹⁹⁸ MNO-Londýn, 30/35/45.

¹⁹⁹ VÚA-VHA, ČSVM-SV 22/73/2. Deník Čs. rozhlasu – Káhira za listopad 1943, který již nešel do rukou Mézlovi, ale Kumpoštovi.

²⁰⁰ VÚA-VHA, ČSVM-SV 26/85/1. soukromý dopis gen Ingrovi.

Československá mise u SHAEF

Gen. Mézl-Gak nezůstal v Londýně, kam přiletěl 30. listopadu 1943, dlouho bez náplně práce. Již předtím inicioval velitel britských invazních sil (tzv. 21. skupina armád) gen. Paget vznik čs. mise u své armádní skupiny a ministr národní obrany Ingr s tímto počkal na vracejícího se Mézla. Růst systemizovaných míst pro generály o jedno bylo dosti podstatné. Divizní generálové byli doposud systematizováni dva a jedním z nich byl sám Ingr. I z toho lze soudit jakou míru důvěry gen. Mézl u Ingra požíval²⁰¹. Mézl měl již své zkušenosti s komunikací s anglickými úřady. Nebyl pro ně již asi taky úplně neznámou osobou a měl odpovídající hodnost, neboť u nejv. spojeneckého velení se hodnosti styčných důstojníků již pohybovaly o úroveň výš než na Blízkém východě, kde div.gen. Mézl trochu přečníval.

Prostřednictvím gen. Grasseta, který plnil funkci styčného důstojníka mezi War Office a exilovými vládami, byla dohodnuta schůzka 21. prosince na níž gen. Ingr Mézla Pagetovi představil a hovořili spolu o jeho poslání. Na konci roku si gen. Paget vyměnil pozici s gen. Montgomerym a odputoval na Střední východ. Dlouhé hledání nejvyššího velitele v Evropě bylo v témže čase ukončeno jmenováním gen. Eisenhowera.

Zástupcem velitele mise se stal pplk. Karel Lukas, který měl zkušenosti ze stáží u tankových zbraní v Severní Africe a Itálii a nižším úředníkem kpt. Kaplan, který se musel vrátit z Teheránu, neboť na cestě k jednotce v SSSR nedostal sovětské vízum. Tato systemizace čs. mise proběhla až 14. dubna 1944, ale přípravné činnosti to nebránilo.

Gen. Grasset připravil pro Ingra a Mézla schůzku s gen. Montgomery na 10. února 1944. Návštěva u „Montyho“ proběhla dle Mézla v přátelském duchu, ale jeho slovy „bylo zřejmé, že gen. Montgomery není o nás příliš dobře informován.“²⁰² Po vysvětlení situace přislíbil návštěvu obrněné brigády, ale do invaze k ní nedošlo.

Následovala další schůzka při níž Grasset představil duo Ingr-Mézl gen. Biddel-Smithovi, náčelníkovi štábu gen. Eisenhowera. Informování o stavu čs. vojska a jeho možnostech ponechal gen. Ingr na svých bedrech. Za to s gen. Bradeleym, velitelem amerických sil ve Velké Británii, si 23. března již povídal i Mézl – o sibiřské anabasi za první války a o aktuálních problémech Američanů v Pacifiku.

---

²⁰¹ Jako další projev důvěry lze chápat že se na jaře ve stavu mise objevil čerstvě zařazený por. Jiří Ingr, syn generála Ingra.

²⁰² VÚA-VHA, ČSVM-SHAEF k 1.

Po jmenování gen. Grasseta přednostou Evropské spojenecké sekce u vrchního spojeneckého velení²⁰³ u něj 20. března Mézl žádal zprostředkování schůzky s gen. Eisenhowerem a jeho zástupcem Air Chief Marschallem Tedderem, ale byl odkázán na pozdější dobu. Představil tak Grassetovi alespoň pplk. Lukase.

S Arthurem Tedderem se mu podařilo mluvit v rámci tzv. Invasion Party, kterou Eisenhower pořádal 17. března v hotelu Claridge, kam byl Mézl pozván spolu s další ohromnou masou vyšších důstojníků.

Konečně v dubnu přišel nějaký konkrétní úkol. Snažil se předjednat kontakt se zajatci Čechy a Slováky z německé armády, pracovníky *Todt* a ve Francii zůstavšími bývalými občany Československa při postupu spojeneckých armád na kontinentě. Dostihnout Grasseta, jenž se zdál být stále na cestách, však bylo komplikované. Tato pro Čechoslováky tak důležitá otázka, byla v měřítku spojeneckého plánování západní fronty efemérní a zastihnout gen. Grasseta se podařilo až 26. dubna, kdy na schůzku Mézl uvedl i gen. Neumanna-Miroslava, který měl vlastní věci k projednání. Mézl informoval trpělivě Grasseta o potřebách brigády, aby ten přislíbil kontakt na příslušné důstojníky SHAEF. Na to následovala jednání Lukase s plk. Muffitem, ale ani ta příliš k výsledku nevedla.

Navázání styku s mjr. R.H. Phillipsem, který byl také z EACS, se rovnalo novému začátku. Onen přišel 14. června do kanceláře mise v budově MNO a nechal si konečně vysvětlit představy o tom, jak potřebu doplnit zálohy CIABG chce československá strana řešit, tedy vytvořit skupinu styčných důstojníků, kteří by potencionální posily vyslyšali na kontinentě ještě před jejich případným posláním k náhradnímu tělesu.

Touto cestou „od spodu“ se Mézl již další den dostal před amerického gen. Wickhama, který byl v této době Grassetovým zástupcem a kterého trápilo případné porušování ženevské konvence při nucení zajatců znovu narukovat. Mézl tyto obavy rozptýlil deklarováním dobrovolného vstupu do armády. Za týden tak již s pplk. Hillierem z týlního velitelství 21. skupiny armád řešil způsob proplácení požitků styčným důstojníkům na kontinentě.

K finišování příprav došlo při návštěvě mjr. Phillipse na misi 12. července, kdy již vyzval k vybrání 7 důstojníků, o které mise požádala III. oddělení MNO. Důstojníci byli k 17. červenci vybráni a připraveni k 20. červenci odjet.

Na schůzce organizované SHAEF k repatriaci 4. května zastupovala mise plk. Lukase československou správu, ale dohodu o repatriaci podepsat odmítla, s poukazem na nedostatek kompetencí k takovému činu. Následovala jednání

---

²⁰³ European Allied Contact session – Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force, EAC-SHAEF

s exilovými ministerstvy obrany, vnitra, sociální péče a zahraničních věcí, než věc konečně přešla zcela mimo kompetenci mise.

K 28. červenci byla zrušena mise u 21. skupiny armád a vytvořena čs. mise u SHAEF. Šlo jen o změnu názvu. V činnosti se to nijak neprojevalo.

K 15. srpnu misi opustil pplk. Karel Lukas mířící na post vojenského ataché v USA a jeho místo zástupce velitele a náčelníka štábu zaujal mjr. Václav Pán, který během války působil již jako styčný důstojník v Lisabonu.

Úkolem Mézlovým bylo též tlumočit rozhodnutí vlády spojeneckému velení. Mézl tak učinil hromadně 17. srpna, kdy nejdříve vyjádřil odmítavé stanovisko k rekrutování čs. občanů do francouzské cizinecké legie, odmítl repatriaci čs. Němců dobrovolně sloužících v německé armádě či jiných organizacích a vyjádřil eminentní zájem o veškeré protektorátní jednotky zadržené Spojenci.

Byla také znovu vytvořena „Mise u 21. skupiny armád“ se stávající z mjr. Lízalka a kpt. Heinricha, která měla podléhat misi u SHAEF, ale působit měla na kontinentě. Ve svazku 21. skupiny armád měla účinkovat čs. obrněná brigáda. Podobně měl SHAEF na kontinent následovat také mjr. Pán, jehož agendu přezval npor. Kuffler. Všechny tři přivedl 30. srpna v 10 hodin Mézl „na rozloučenou“ ke gen. Ingrovi. Přeprava přes Kanál však vázla, respektive přednost dostávaly důležitější záležitosti a tak se dotyční dostali na kontinent až 9. září, resp. 13. září v případě Pána.

Ke vzpomínkám na působení na Blízkém východě gen. Mézla přivedl úkol vypracovat seznam vhodných kandidátů na vyznamenání za zásluhy odevzdaný 16. září. Mnohem méně příjemné vzpomínky mu přinesla dvě trestní řízení zavedená vůči němu od 14. prosince na základě udání pplk. A. Pelicha a H. Jellínka²⁰⁴. V prvním případě polní prokurátor připustil k vyšetřování dva případy údajného porušení služebního tajemství při oznámení přesunu útvaru – jednou do Tobruku a jednou do Británie – a osobní urážku Pelicha. Celou řadou dalších Pelichových malicherných návrhů se odmítl zabývat. Jellínkova žaloba byla podloženější, když se opírala o tři případy, kdy se dotyčný cítil dotčený Mézlovým postupem, když mu onen bránil ve stížnostech do Londýna. Podotkněme, že přes Mézlovu neoprávněnou snahu stížnostem zabránit je Jellínek na MNO v příslušné době jinými kanály dostal a MNO se jimi odmítlo zamítat. Taktéž si Jellínek stěžoval při návštěvě gen. Ingra.

Agendu zklouzávající k rutině narušila snaha vlády, MNO a ŠVBM v září podpořit povstalecké jednotky na Slovensku a snaha přes SHAEF se domoci bombardování německých linií, což ale nebylo v možnostech SHAEF, které je 17. září odkázalo na

---

²⁰⁴ VÚA-VHA, kvalifikační listina Ondřeje Mézla

spojenecké velení v Itálii. Stejně skončila snaha koupit pro operaci na pomoc slovenskému povstání bombardéry od Američanů. SHAEF odmítla 29. září potvrdit vojenskou potřebu pro získání 18 „Dakot“, neboť to nemělo nic společného s jejich činností a bez potvrzení zase Američané považovali jednání za soukromé a nemělo nárok na nějaké urychlení, takže účinné pomoci se v tomto ohledu ze Západu SNP nedostalo.

Od poloviny září také na misi začala směřovat hlášení od mjr. Pána, kpt. Heinricha a mjr. Lízálka. Mise u 21. skupiny armád měla na starosti materiální a personální zájmy obrněné brigády, zatímco Pán se věnoval především zajatcům. Vzhledem k časovému prodlení a nepravděpodobnosti²⁰⁵ v příjmu často rukou psaných zpráv (sic!) z kontinentu již gen. Mézl neměl příliš možností ovlivnit jejich rozhodnutí. Mohl reagovat akorát písemně, závěry styčných důstojníků opravit či nasměrovat správným směrem. Vzhledem k efektivnosti s níž si počínal především mjr. Václav Pán vzdálenost přes Kanál nakonec nevadila. Požadavky brigády předával na příslušná oddělení MNO nebo plk. J. Kallovi, který se snažil o vyřízení u War Office, a s bojovými hlášeními chodil nejčastěji rovnou ke gen. Ingrovi, jehož oficiálně navštěvoval přibližně jednou týdně²⁰⁶. Pokud si řešení problému vyžadovalo spoluúčast Londýna, tak to obvykle překračovalo Mézlovu pravomoc. Výjimkou, která připoutala styčné důstojníky ve Francii k jednomu úkolu, byly návštěvy hlavního velitele armády gen. Ingra u brigády, z nichž první proběhla 21. září 1944 a pak se opakovaly skoro každý měsíc.

Ke cti gen. Mézlovi slouží, že podnikl urputnou snahu přesunout svou misi do Francie. Zdá se, že se s přesunem v počátku počítalo, neboť gen. Mézl v listopadu žádá o „urychlení přesunu“²⁰⁷. Když se stále nic nedělo obrátil se na plk. Biddela z EACS-SHAEF osobním dopisem, zatímco gen. Ingr se obrátil s tímto záměrem na gen. Grasseta. Už tak zdoluhavá jednání o transportu a administrativě definitivně ustrnula na nedostatku prostoru, ubytování a stravování v Paříži, kam měl gen. Mézl namířeno. SHAEF odmítnutí zajistit ubytování a placení zdůvodnila tím, že gen. Mézl jede do Paříže bez povolení a tedy neúředně. Plk. Bulander, který z pozice voj. a let. ataché v Paříži vedl závěr vyjednávání s plk. Biddlem, zástupcem velitele EACS-SHAEF, to shrnul jednoznačně: „Já mám dojem, že vše závisí na plk. Biddlovi! Skutečným šéfem EACS jest on o gen. Grassetu se nyní nikdy již nemluví, a B. jest pouze plk. nechce zde míti vyšší hodnosti. A poněvadž je velice důvěrným s Eisenhowerem a s B. Smithem, nehovoře o Grassetu, zařídil si vše, jak se to hodí

²⁰⁵ Zprávy putovaly zpravidla 5 – 7 dní. V několika případech ale nedorazily vůbec.

²⁰⁶ Dle kroniky mise v VÚA-VHA, ČSVM-SHAEF k 1.

²⁰⁷ tamtéž.

jemu.²⁰⁸ Velitel mise tak 6. prosince na snahu přesunout misi blíže k dění rezignoval, požádal EACS o odložení jeho žádosti na přesun a mise zůstala do konce své působnosti na londýnské adrese ministerstva národní obrany – 134, Picadilly, 5. poschodí.

Nábor zajatců a dobrovolníků ve Francii

Dlouhé přípravy již před invazí, rozsáhlé zjišťování mjr. Pána a obsáhla administrativa samotné mise ohledně získávání zajatců coby zálohy pro brigádu dostala funkční podobu až 21. října, kdy konečně přišla od EACS-SHAEF výzva k vyslání tří styčných důstojníků. Třetím oddělením MNO byli ve spolupráci s misí vybráni npor. A. Novák²⁰⁹, npor. B. Marle a npor. O. Barausch. Okolo 17 hodiny 23. října pak přišel telefonát, aby byli připraveni k odletu v 6,00 následujícího dne, což nebylo možno splnit, takže se jejich přesun opět o něco odložil.

Mise měla mít původně v popisu činnosti také nábor čs. příslušníků na osvobozeném území, ale tato činnost byla přesunuta na vojenské ataché ve Francii a Belgii, plk. Bulandera a pplk. Fišeru. Mise u SHAEF nejdříve asistovala u vzniku jejich úřadů a dále pro ně fungovala jako pomocná organizace, zejména při transportování dobrovolců. Na úřad ataché v Paříži připadla většina starostí s přijímáním vojáků protektorátního vojska a se zařízením povolení a transportu skupiny 300 „vladařů“ nacházejících se ve Švýcarsku. Skupinu 116 vládních vojáků nacházející se na konci září v Lyonu ale vyřizoval ještě Pán a Lízálek, jehož protějšek u týlních jednotek 21. skupiny armád francouzský brig.gen. Peto se stal prostředníkem s francouzskou vládou nad osvobozeným územím. Tato skupina tak byla již 10. října přesunuta do jiného tábora a po vyzbrojení zčásti posílila CIABG u Dunkerque.

Vzhledem k tomu, že náhradní těleso obrněné brigády se nalezalo stále ve Velké Británii, bylo nutné vytvořit tranzitní tábor na území Francie, kam by byli posíláni přijatí zajatci. Posilování polních jednotek muži krátce po příchodu z německé armády se ukázalo nevhodné, zvláště poté co se k jednotce dostali takto tři bývalí příslušníci SS²¹⁰. Po skandálu v tisku se vláda rozhodla esesáky nepřijímat a gen. Mézl doporučoval pod jakými záminkami – tělesná způsobilost služby v armádě apod. – kontrolovat levou ruku, zda se na ní nenachází tetování krevní skupiny či armádní číslo. K zřízení takového tábora bylo potřebné získat souhlas po řadě francouzské

---

²⁰⁸ VÚA-VHA, ČSVM-SHAEF k 1.

²⁰⁹ Ten později požádal o převedení k bojové jednotce a jeho post zaujal npor. Šmíd

²¹⁰ Z. Pivcová: Přijímání zajatců z německé armády do čs. západní armády IN: Válečný rok 1944. s.267-270.

vlády, SHAEF a War Office. Poslední povolení přišlo k 16. listopadu, zároveň s povolením transportu prvních 350 civilistů do Velké Británie, k čemuž postupně docházelo až byla kvóta vyčerpána k 8. lednu 1945 a muselo se s War Office jednat znovu. Tábor pro zajatce vznikl u Cherbourgu a sběrný tábor pro odvedené bývalé československé státní příslušníky v Ostende. Nejen v tomto případě však platilo, že sílu k prosazení měli Poláci. Čechoslováci dosáhli stejného cíle až po nich. Toto se postupně vykrystalizovalo až do prezentovaného pocitu, že je československá armáda vůči polské upozadována, proti čemuž se ovšem SHAEF ohradilo.

Ožehavějším tématem náboru zajatců bylo přijímání vojáků z Hlučínska, odkud byly odvody do *Wehrmachtu* povinné. Vedle většího počtu případných posil, zde šlo také o spor o osud Hlučínska. Přednost s ním se polští náboroví důstojníci dostávali k těmto zajatcům vedla k silné nelibosti u Čechoslováků a snaze zakročit i v rámci mise. Problém tkvěl v tom, že u dotazníků vyplňovaných v zajateckých táborech byla státní příslušnost k počátku války a to již bylo Polsko a pochopitelně nikdo z amerických či britských důstojníků o česko-polském sporu o Tešín nic nevěděl.

V lednu byly také do Londýna poslány protokoly nepřijatých uchazečů a posuzována správnost rozhodnutí styčných důstojníků. Toto byl první případ snahy účinně kontrolovat jejich činnost. Doposud jim mise zprostředkovávala finanční prostředky, propagační materiály a to nejdůležitější – cigarety pro zajatce.

Transport bývalých zajatců a jejich materiální vybavení pro změnu přivedl Mézla do spolupráce s vojenským ataché plk. gšt. Kallou, který na War Office vymohl povolení 16. února.

Činnost v zimě a na jaře byla již poměrně rutinní. Gen. Mézl dostával pravidelně hlášení mjr. Pána, která poctivě četl, jak svědčí jeho poznámky na okrajích, a vytvářel souhrnná hlášení pro Hlavní velitelství a MNO.

S pronikáním spojeneckých armád do Německa přišla na řadu také starost o československé občany v německých zajateckých táborech a také v táborech koncentračních. Také tuto problematiku měla již mise předjednanou a pro vojenské tábory měla připravené další styčné důstojníky a seznamy německých zajateckých táborů už od října 1944. Snaha získat posily pro brigádu se záhy ukázala lichou a administrativa se přesunula směrem přepravit přeživší do důstojnějších táborů, kde dočkají přesunu do vlasti.

Mjr. Lízalek byl rozhodnutím MNO k 23. březnu nahrazen plk.gšt. Havelským. Na konci března také začalo Hlavní velitelství a MNO prosazovat zasazení CIABG do útočné akce. Přes misi putovali jejich telegramy pro velitele brigády gen. Lišku, mjr. Lízalka, neboť plk. Havelký v tento den, tedy 30. března, teprve odjížděl z Londýna, a

mjr. Pána, aby v tomto duchu intervenovali u Spojenců. Havelský ihned po příjezdu k týlu 21. skupiny armád vyhledal brig.gen. Peto, který na jeho intervenci ve prospěch útoku naší brigády vhodně doplněné na Dunkerque mluvil s maršálem Montgomery, který měl sice pochopení pro československý zápal, ale odmítl uvolnit letectvo. Havelský zkusil vymoci si nasazení v rámci Pattonových sil, což mu Peto opět s pochopením vymluvil, neboť by u americké armády neměli střelivo pro britskou techniku. Havelského slovy: „slíbil mi veškerou pomoc. Vzhledem k tomu, že jej blíže dosud neznám, nechci být optimistou.“²¹¹ K definitivnímu přesunu brigády od Dunkerque došlo až 12. května. Vniveč tak přišla aktivita gen. Mézla, který již v prosinci 1944 vymohl na SHAEF, že po pádu Dunkerque to bude právě český důstojník, který o tomto úspěchu bude mluvit ve spojeneckém rozhlase.

Dva pozdravné telegramy, od ministerského předsedy Zdeňka Fierlingera a prezidenta Edvarda Beneše, předávala mise gen. Mézla 24. dubna 1945 do štábu gen. Eisenhowera od nové vlády v Košicích. Ten stejnou cestou odpověděl – jen Benešovi²¹².

To byl první kontakt gen. Mézla s vládou v Košicích, přičemž ona o něm již mezitím rozhodla. Hned z prvního zasedání Vojenské rady presidenta republiky vzešel návrh vládě na odeslání gen. Ingra a gen. Neumanna na zdravotní dovolenou a gen. Moravce a gen. Mézla pensionovat. Argumentace mj. hlasem „generálů na frontě“ dávala tušit jaké časy pro čs. armádu přijdou. Prezident Beneš se jich zastal v dopisu ministerskému předsedovi a pak rozhodnutí ponechal v kompetenci ministra národní obrany Ludvíka Svobody, což se prakticky rovnalo schválení.²¹³

K převzetí mise došlo až 2. května s účinností k prvnímu, přičemž ale ještě na listině došlé na misi 3.května je parafa „G“ značící „Gak“²¹⁴. Misi převzal pplk.gšt. Vítězslav Rosík. Změna velitele mise v průběhu jednání o postupu amerických armád do Čech a přesunu čs. samostatné brigády k osvobozovacímu boji je také dosti příznačná.

Div. gen. Mézl se přesunul k náhradnímu tělesu a domů se vracel bez zařazení, ale alespoň o něco dříve. Mise dále působila u SHAEF a později se transformovala jako mise u skupiny armád na Rýně.

V průběhu války byl vyznamenán Čs. válečným křížem 1939, Čs. medailí za Chrabrost před nepřitelem, Čs. vojenskou medailí za zásluhy I. st., britskými The Afrika Star, The 1939 – 1945 Star a Defence Medal.

---

²¹¹ VÚA-VHA, ČSVM-SHAEF k 2.

²¹² tamtéž.

²¹³ J. Šolc: Ve službách prezidenta, 1994. s.225.

²¹⁴ VÚA-VHA, ČSVM-SHAEF k 3.

Život poválečný

Osobně neradostný konec války generálu Mészlovi vynahradilo setkání s rodinou, která přežila nástrahy války v zázemí. Usadil se opět v Brně odkud do druhé světové války odcházel. K naplnění druhé části Košického resumé o osudu gen. Mészla došlo k 1. únoru 1946, kdy byl v 59 letech zařazen do výslužby jako „vojenské služby neschopen“.

Penzionováním se odplatila vděčná vlast i mnoha dalším představitelům zahraničního a domácího odboje. Tato forma jak se „zbavit“ důstojníků, kterým nešlo nic vytknout v oblasti charakteru či kvalifikace, byla použita masově. Jiné odstranilo OBZ, odpor SSSR prezentovaný velvyslancem Zorinem a další praktiky, které pomohly zcela neutralizovat armádu v únorovém převratu 1948.

Odchodem do exilu 1948 se opět ocitl na zahraniční frontě, tentokrát ovšem bez vyhlášené války. Změnou byla také přítomnost jeho rodiny s níž 4 roky nesnadně přežíval ve Velké Británii.

Odnětí hodnosti a československých vyznamenání 13. dubna 1950 mu již asi velkou starost činit nemuselo.

V roce 1952 se přesunul do Kalifornie, kde se s iniciativou, která ho provázela po celý život, zapojil do činností řady krajanských spolků. Stal se mj. funkcionářem losangeleské pobočky Sokola, Čs. národní rady v Americe T.G. Masaryka, České katolické misie sv. Cyrila a Metoděje – uváděl vždy římsko-katolické vyznání – a dalších.

Zemřel v North Hollywoodu v Kalifornii 6. září 1968 a rozloučit se s ním přišla řada krajanů.

Hodnost mu byla in memoriam vrácena rozkazem ministra obrany v roce 1991.

Závěr

Pouť Ondřeje Mézla vedoucí z rodných Klopotovic nejdříve na haličské bojiště, ho ukazuje jako přesvědčeného Čecha a vlastence, který neváhal vstoupit do legií a byl připraven pro ještě neexistující stát položit život. Samotné působení v „Hanáckém“ pluku ho ukazuje jako vojáka a velitele – obětavého, rozhodného a iniciativního.

Meziválečná kariéra ho pak představuje v mnohem barvitějším světle. Je to důstojník najednu stranu cílevědomý, ambiciozní a prchlivý, na druhou však oddaný své službě, učenlivý a spolehlivý.

Počátek druhé světové války v domácím odboji ukazuje osobní statečnost.

Jeho působení na Středním východě, které se vzhledem k okolnostem stalo tím „hvězdným okamžikem života“ a v rámci jehož gen. Mézl složil svůj největší příspěvek pro vítězství a osvobození vlasti, nám ukazuje všechny již zmíněné vlastnosti ještě jednou – od vojenské ráznosti po mnohamluvnost, od střidmosti po všední zábavu, od pochopení po důstojnickou přezíravost. Nikdy však bez důrazu na tradiční odznaky československého vojáka - disciplínu, vlastenectví a apolitičnost.

U nejvyššího spojeneckého velení se snad již může ukazovat i únava člověka, který se před válkou našel ve velení u jednotky a válku tráví za stolem. Možná únava a snad rezignace nad vývojem, kterým se jeho země ubírá.

Po odchodu do exilu se, z těch málo pramenů co máme, zdá, že Ondřej Mézl pookřál stoje před úkolem rovnajícím se velení armády na bojišti – zajistit rodinu daleko od domova v nejisté době a vybudovat ve svém okolí alespoň tolik československého ducha, kolik bude možno.

Zdaleka to však nemusí být konečný pohled na jeho osobu, neboť celá řada pramenů unikla našemu zraku. Předně působení u misí, kde reprezentoval československou stranu, mělo i svou protistranu, jejíž hodnocení je pro kvalifikované posouzení účinnosti a efektivnosti fungování té které mise asi nezbytné. Jakkoli jsou archivy britské, jugoslávské či izraelský Yad Vashem nejspíše v tomto okamžiku nedostupné, nelze je spouštět ze zřetele.

Zdrojem k Mézlově působení za druhé světové války, ale i životě po ní, můžou být materiály komunistických bezpečnostních služeb, které vyslýchaly ty Mézlovy spolupracovníky, kteří jako on neopustily svou zemi po únoru 1948. Nelze ovšem opomíjet specifickou tohoto druhu pramenů.

Potencionálním zdrojem poznání stále zůstávají žijící pamětníci, byť z Mézlova bližšího pracovního okolí již pochopitelně nežije nikdo.

Nedohledný jak oceán, který nás od něj odděluje, je potenciál pounorového exilu v USA.

Archivní prameny:

VÚA-VHA, Vojenský historický archiv v Preze

Fond legionářských listů

Fond kvalifikačních listin

ČSVM-SV, Československá vojenská mise – Střední východ

ČSVM-SHAEF, Československá vojenská mise - SHAEF

MNO-Londýn, Ministerstvo národní obrany – Londýn

AMZV, Archiv ministerstva zahraničních věcí

LA, Londýnský archiv

LA-D, Londýnský archiv – Důvěrné

Použitá literatura:

Bachmač: k 20. výročí bitvy u Bachmače vydal pěší pluk 6 „Hanácký generála Janina“. Olomouc 1938.

Brod, Toman. Tobrucké krysy. Praha 1967.

Brod, Toman – Čejka, Eduard. Na západní frontě. Praha 1963.

Čejka, Eduard, Československý odboj na Západě (1939 – 1945). Praha 1997.

Čermák, Jiří. Věrnost za věrnost. Čechové v srbské divisi v Dobrudži v r. 1916. Praha 1921.

Čvančara, Jaroslav. Někomu život, nekomu smrt. Československý odboj a nacistická okupační moc 1939 – 1941. Praha 2002.

Dagan Avigdor. The Czechoslovak Government-In-Exile And The Jews IN: The Jews Of Czechoslovakia. Svazek 3. Philadelphia 1984.

Davis, Ronald W.. Jewish Military Recruitment in Palestine, 1940-1943 IN: *Journal of Palestine Studies*, Vol. 8, No.2, 1979, p. 55-76.

Durman, Karel. Arabský Blízký východ a německá politika 1939 - 1942. IN: *Historie a vojenství* 13/1968, č. 4.

Durman, Karel. Blízký východ ve světové politice 1918-1959. Praha 1966.

Firt, Leopold. Od Eufratu po Benghazi. Praha 1947.

Fiedl, Jiří. Na jedné frontě. Vztahy československé a polské armády za druhé světové války. Praha 2005.

Hanzlík, František – Vondrášek Václav. Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948. Praha 2006.

Hieke-Stoj, František. Mé vzpomínky z druhé světové války IN: *Historie a vojenství* 13/1968, č.4.

- Hieke-Stoj, František. Za války na Středním východě IN: *Historie a vojenství* 13/1968, č.6-7.
- Hrabica Pavel – Hrabica Zdeněk. Muž, který velel mužům. Praha 1988.
- Hrabica Pavel – Hrabica Zdeněk. Zapomenutý generál Karel Klapálek. Praha 2006.
- Jabonický, Jozef. Z ilegality do povstania. Bratislava 1969.
- (ed.) Janeček, Oldřich. Z počátků odboje 1938 – 1941. Praha 1969.
- Kadlec Josef. Svatá země v československém odboji. Praha 1947.
- Kalous, Jan. Boj československých legií u Bachmače IN: *Československé legie v Rusku*. Praha 2001.
- Klapálek, Karel. Ozvěny bojů. Praha 1966.
- Kopečný, Petr. Obrana národa na Brněnsku 15.3.1939 – 29.2.1940. Brno 2006.
- Košutová, Olga. Voják vypravuje. Brno 1948.
- Kraus, Standa. Za svobodou třemi kontinenty. Litomyšl 1996.
- (sest.) Kubíček, Adolf. Album bývalých příslušníků a zakladatelů 6. střeleckého hanáckého pluku. Olomouc, 1938.
- Kubíček, Adolf. Hanáci v revoluci: Kronika 6. čsl. střeleckého pluku hanáckého. Olomouc 1928.
- Kulka, Erich. Židé v československé Svobodově armádě. Praha 1990.
- Kulka, Erich. Židé v československém vojsku na Západě. Praha 1992.
- Nývltová, Dana. Vojenská správa v období druhé světové války. IN: *Historie a vojenství* 10/ 1965.
- Od Zborova k Bachmači. Praha, 1938.
- Od Zborova k Bachmači. Praha, 1948. 2. doplň. vyd.
- Pejskar Jožka. Poslední pocta. Památník za zemřelé československé exulanty v letech 1948-1988. Svazek 3. Curych 1989.
- Pichlík, Karel – Klípa, Bohumír – Zabloudilová, Jitka. Českoslovenští legionáři: (1914-1920). Praha 1996.
- Pokorný, Ota. Brigádní generál Prokop Kumpošt. IN: *Historie a vojenství* 26/1994.
- Pospíšil, Ladislav. Ve znamení Halleyovy komety. Praha 1996.
- Rulf, Eduard. Volá Káhira. Praha 2000.
- Straka, Karel. Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939. Historie československé armády 3. Praha, 2007.
- Sommr, Josef. Od Tobrúku do Plzně. Praha 1992.
- Svoboda Gustav. Armádní generál Sergěj Jan Ingr. Praha 1998.
- Šolc Jiří. Ve službách prezidenta. Praha 1994.

Šťovíček, Ivan. Ke vzniku čs. jednotek na Středním východě IN: *Historie a vojenství* 10/1965, s.951-970.

Šťovíček, Ivan. Československá jednotka na Středním východě IN: *Historie a vojenství* 8/1963.

Vališ Zdeněk. Ondřej Mézl – Andrej Gak. IN: *Vojenské rozhledy* 2/1993, č. 2

Voců, František V.. Naši v Dobrodži. Praha 1928.

(kol.) Válečný rok 1944. Praha 2001.

(kol.) Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945. Praha 2005.

Resumé:

Ondřej Mézl se narodil 2.12.1887 v Klopotovicích u Prostějova. Po nedokončených studiích a kurzu pro jednoroční dobrovolníky se krátce živil v civilním povolání. Do první světové války narukoval v 24. zeměbran. pluku a odešel na frontu do Haliče, kde se 7.4. ocitl v ruském zajetí. Brzy se přihlásil do legií, ale po průtazích z ruské strany vstoupil do 1. srbské dobrovolnické divize, s níž bojoval v Dobrudži. V roce 1917 konečně přešel do čs. vojska. Stal se velitelem oddílu pěších rozvědků 6. čs. stř. pluku „Hanáckého“, s nímž se vyznamenal u Bachmače i později ve střetech ruské občanské války. Z Ruska se vrátil v roce 1921 v hodnosti pplk. a funkci zástupce velitele pluku. Plynulá kariéra pokračovala i mezi válkami. V letech 1925-28 působil jako vojenský attaché v Bělehradě a po návratu absolvoval kurz pro vyšší velitele. V roce 1931 se stal brigádním a v roce 1936 divizním generálem. Na podzim 1938 velel hraniční oblasti XVI. na východním Slovensku. Po zániku ČSR se vrátil do Brna, kde se zapojil do Obrany národa, ale ještě v roce 1939 byl donucen vlast opustit. V exilu se stal nejdříve voj. zmocněncem pro Balkán. Od srpna 1940 působil v Palestině, kde ve funkci velitele čs. vojenské mise řešil bezprostřední obtíže spojené se vznikem čs. jednotky. Do jeho pole působnosti spadalo především jednání s britskými a místními orgány a řešení vnitřních sporů v jednotce. V roce 1941 byl uvažován jako velitel čs. jednotky v Jugoslávii a SSSR, ale vzhledem k okolnostem k tomu nedošlo. V roce 1943 se přesunul do podobné role v čs. misi u SHAEF, kde setrval až do odvolání vládou v Košicích na počátku května 1945. Po válce byl záhy penzionován. Po únoru 1948 odešel s rodinou nejdříve do Velké Británie, v roce 1952 pak do USA, kde v kalifornském North Hollywoodu 6.9.1968 zemřel.

Summary:

Ondřej Mézl was born on 2nd Dec. 1887 in Klopotovice in Moravia. First World War he entered in austrian-hungarian uniform on front in Galizien, where he was in April 1915 captured. After campaign in Dobrudja in formation of 1st Serbian voluntary division he was allowed to enter Czechoslovak forces. He was appointed as commander of scout unit in 6th shooting regiment. He fought bravely in the battle of Bachmač and later in struggles of Russian Civil War. He returned from Siberia in 1921 as Lieut.-Col. and continued military career. Smooth career was supported by being military attaché in Belgrade from 1925 to 1928. In 1931 he became Brig. Gen. and in 1936 Lieut. Gen. During Munich crisis in Autumn 1938 he commanded military area in the eastern Slovakia. After German occupation he joined underground army, but was soon forced to escape. In exile he at first became military commissioner in Belgrade and later chief of military mission in Jerusalem. There he has his the most important impact for Czechoslovak army in WWII. He helped to build an successful unit and in 1943 he moved to London to Czechoslovak mission with SHAEF. In this prestigious position he stayed practically until end of war. After war he was soon send to pension and after communist turnover in Feb. 1948 he exiled for the last times. He moved with family to the USA, where he on 6th Sep. 1968 in North Hollywood in California died.

Přílohy:

Příloha 1: Fotopříloha k legiím

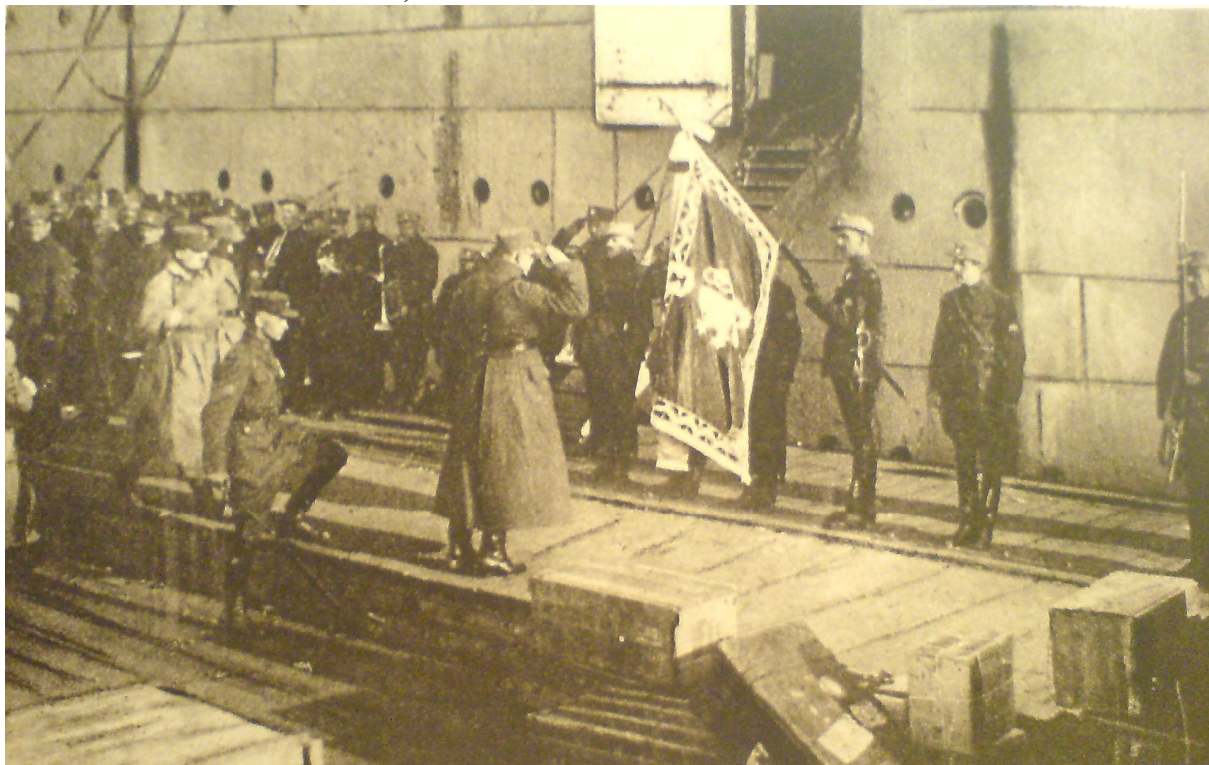
Vlevo: (sest.) Kubíček, Adolf. Album bývalých příslušníků a zakladatelů 6. střeleckého hanáckého pluku. Olomouc, 1938.

Vpravo: Bachmač: k 20. výročí bitvy u Bachmače vydal peší pluk 6 „Hanácký generála Janina“. Olomouc, 1938.

Oddíl pěších rozvědků odjíždí z Bachmače ke Krutám. Ppor. Mézl první vlevo.
Od Zborova k Bachmači. Praha, 1938.

Rozloučení gen. Sirového před naloděním na parník President Grant ve Vladivostoku.
Mjr. Mézl vlevo od praporu.
Kubiček, Adolf. Hanáci v revoluci: Kronika 6. čsl. střeleckého pluku hanáckého.
Olomouc 1928.

Příloha 2: Portrét z meziválečné služby

Pejskar Jožka. Poslední pocta. Památník za zemřelé československé exulanty v letech 1948-1988. Svazek 3. Curych 1989.

Příloha 3: Fotopříloha k působení na Středním východě

VÚA-VHU, ČSVM-SV 18/71/4

Div.gen. Mézl-Gak při přehlídce v Gedeře 9. srpna 1940.

Čvančara, Jaroslav. Někomu život, nekomu smrt. Československý odboj a nacistická okupační moc 1939 – 1941. Praha 2002.

Anthony Eden u čsl. jednotky. Gen. Mézl-Gak v tmavější uniformě.
tamtéž

Zleva: plk. Kumpošt, gen. Konzul Kadlec, plk. Klapálek a div.gen. Mézl-Gak
tamtéž.

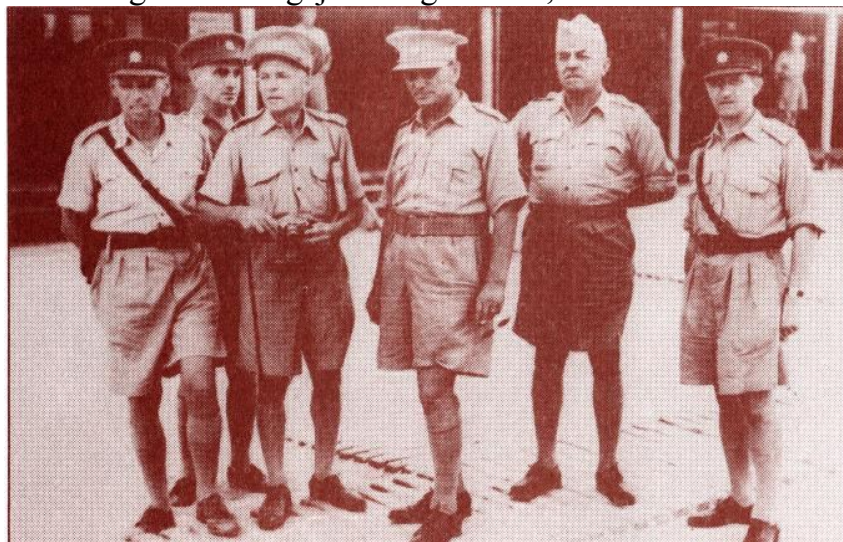

Personál mise, zleva: npor. Kurka, npor. Babec, škpt. Novotný, ppor. Kobera, pplk.
MUDr. Reichenthal, por. Lébl, škpt. Šíman, div.gen. Mézl-Gak, por. Kopřiva, plk.
Kumpošt, npor. Jirsa, kpt. Neumann, npor. Roubíček.
tamtéž

Příloha 4: Návštěva gen. Ingra na Středním východě

G.Svoboda: Armádní generál Sergěj Jan Ingr. Praha, 1998.

Od leva: pplk. Bulander, škpt. Řídký, pplk. Kala, gen, Ingr, gen Mézl, pplk Lukas

Generálové Ingr a Mézl-Gak v Sídí Bischr

Příloha 5: Karikatury ze Středního východu:
AMZV, LA-D 219

Vlevo nahoře plk. Klapálek, gen. Mézl-Gak uprostřed, plk. Bulander vpravo nahoře

Jméno: Jan Mengler
Bydliště: Hollarovo nám. 9., Praha 3
datum: 21. ledna 2008

škola,fakulta uživatele: FF UK
katedra: ÚČD
podpis: